

Юридическо списание
на НБУ

2020, XVI.1

Law Journal
of
New Bulgarian University

2020, XVI.1

ISSN (Online): 1314-5797

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Главен редактор:

доц. д-р Ралица Костадинова

Заместник главен редактор:

доц. д-р Катерина Йочева

Вътрешни членове:

проф. д-р Екатерина Михайлова

проф. д-р Благой Видин

проф. д-р Веселин Вучков

проф. д-р Веселина Манева

проф. Райна Николова, д.н.

доц. д-р Деница Топчийска

доц. д-р Цветалина Петкова

гл. ас. д-р Гинка Симеонова

гл. ас. д-р Силвия Цонева

Външни членове:

проф. д-р Ангел Ристов,

Университет „Св. св. Кирил и Методий“ в Скопие (Северна Македония)

доц. д-р Йелена Ристич,

University American College в Скопие (Северна Македония)

доц. д-р Паулина Твардох,

Силезийски университет в Катовице (Полша)

Секретар: Цветелина Тодорова

Коректор: Ваня Петкова

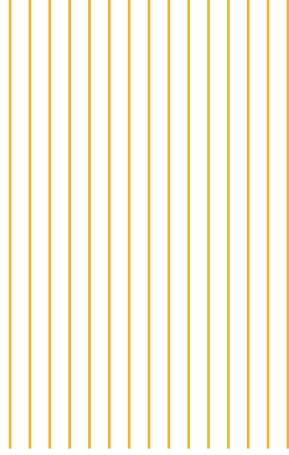
Дизайн и предпечат: Таня Йорданова, Жанет Цанова

Адрес за кореспонденция:

София 1618, бул. „Монтевидео“ 21

Департамент „Право“, Нов български университет

Имейл: lawjournalofnbu@abv.bg

ЮРИДИЧЕСКО СПИСАНИЕ НА НБУ

2020, XVI.1

EDITORIAL BOARD

Editor in chief:

Assoc. Prof. Ralitsa Kostadinova, Ph. D.

Deputy editor in chief:

Assoc. Prof. Katerina Yocheva, Ph. D.

Internal members:

Prof. Ekaterina Mihaylova, Ph. D.

Prof. Blagoy Vidin, Ph. D.

Prof. Veselin Vuchkov, Ph. D.

Prof. Veselina Maneva, Ph. D.

Prof. Raina Nikolova, Dr. Habil.

Assoc. Prof. Denitza Toptchiyska, Ph. D.

Assoc. Prof. Tsvetalina Petkova, Ph. D.

Senior Lecturer Ginka Simeonova, Ph. D.

Senior Lecturer Silvia Tsoneva, Ph. D.

External members:

Prof. Angel Ristov, Ph. D.,

University "Saints Cyril and Methodius", Skopje (North Macedonia)

Assoc. Prof. Jelena Ristik,

University American College, Skopje (North Macedonia)

Assist. Prof., Ph. D.,

Paulina Twardoch, University of Silesia in Katowice (Poland)

Secretary: Tsvetelina Todorova

Proof-reader: Vanya Petkova

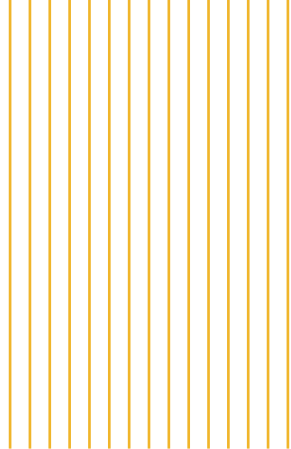
Layout and design: Tanya Yordanova, Janet Tsanova

Address for correspondence:

Sofia 1618, 21 Montevideo Blvd.

Law Department, New Bulgarian University

e-mail: lawjournalofnbu@abv.bg

LAW JOURNAL
of
NEW BULGARIAN UNIVERSITY

2020, XVI.1

Издава департамент „Право“, Нов български университет

Юридическо списание на НБУ, 2020, XVI.1

© 2005–2020 г. на Юридическото списание на НБУ (ЮСНБУ)

Главен редактор: доц. д-р Ралица Костадинова

Заместник главен редактор: доц. д-р Катерина Йочева

Отговорен редактор на броя: доц. д-р Цветалина Петкова

Превод и/или редакция на текстовете на английски език: доц. д-р Катерина Йочева

Коректор: Ваня Петкова

© Дизайн и предпечат: Таня Йорданова, Жанет Цанова

© Издателство на Нов български университет, 2021 г.

София 1618, ул. „Монтевидео“ № 21

www.nbu.bg

www.bookshop.nbu.bg

Всички права запазени! Не се допуска възпроизвеждане в цялост или на части от статиите, публикувани в списанието, без изричното съгласие на носителите на авторското право и без посочване на източника и името на автора.

ISSN (Online): 1314-5797

СЪДЪРЖАНИЕ

СТАТИИ

КОНСТИТУЦИОННИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ОБЩЕСТВЕНИЯ ИНТЕРЕС,
ОХРАНЯВАН ПРИ УПРАЖНЯВАНЕТО НА ИЗПЪЛНИТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ

Райна Николова

стр. 10 – 29

ПРАВНА РЕГУЛАЦИЯ НА ФУТБОЛА – ЗАБРАНИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

Райна Николова

стр. 31 – 48

НУЖЕН ЛИ Е НОВ ЗАКОН ЗА ФУТБОЛНОТО ХУЛИГАНСТВО?

Екатерина Михайлова

Борис Михайлов

стр. 50 – 58

ИМАТ ЛИ ЧОВЕШКИ ПРАВА ФУТБОЛНИТЕ ХУЛИГАНИ?

Деяна Марчева

стр. 60 – 70

НАУЧЕН ЖИВОТ

РЕЦЕНЗИЯ ЗА КНИГАТА НА РАЛИЦА КОСТАДИНОВА
„УСЛОВНОТО ОСЪЖДАНЕ ПО БЪЛГАРСКОТО НАКАЗАТЕЛНО ПРАВО“

Ралица Илкова

стр. 73 – 75

ОБЗОР НА СЪБИТИЕ: ПРЕДСТАВЯНЕ НА КНИГИТЕ НА КРИСТИАН ТАКОВ
„ИСТИНА И СПРАВЕДЛИВОСТ“ И „КРИСТАЛИ“

Деяна Марчева

стр. 77 – 82

CONTENTS

ARTICLES

CONSTITUTIONAL MEASUREMENTS OF PUBLIC INTEREST PROTECTED IN
THE PERFORMANCE OF EXECUTIVE ACTIVITY

Raina Nikolova

p. 30

LEGAL REGULATION OF FOOTBALL – PROHIBITIONS AND LIMITATIONS

Raina Nikolova

p. 49

IS A NEW FOOTBALL HOOLIGANISM ACT NECESSARY?

Ekaterina Mihaylova

Boris Mihaylov

p. 59

DO FOOTBALL HOOLIGANS HAVE HUMAN RIGHTS?

Deyana Marcheva

p. 71

SCIENTIFIC LIFE

A REVIEW FOR RALITSA KOSTADINOVA'S BOOK "SUSPENDED SENTENCE
UNDER BULGARIAN CRIMINAL LAW"

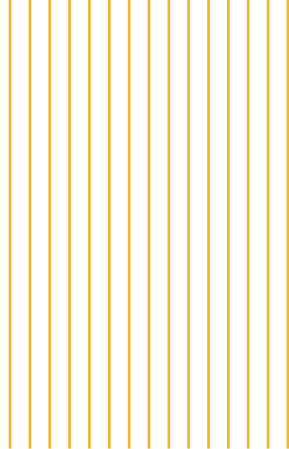
Ralitsa Ilkova

p. 76

EVENT OVERVIEW: PROMOTION OF CHRISTIAN TAKOFF'S BOOKS
"TRUTH AND JUSTICE" AND "CHRYSTALS"

Deyana Marcheva

p. 83

СТАТИИ

ARTICLES

КОНСТИТУЦИОННИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ОБЩЕСТВЕНИЯ ИНТЕРЕС, ОХРАНЯВАН ПРИ УПРАЖНЯВАНЕТО НА ИЗПЪЛНИТЕЛНАТА ДЕЙНОСТ

Райна Николова¹

Общественият интерес при осъществяването на изпълнителната дейност в конституционноправен смисъл се изразява в прилагането на основните принципи. При упражняването на основните права на гражданите по повод изпълнителната дейност общият интерес може

да бъде формулиран чрез въвеждането на ограничения за тях.

Ключови думи: законодателна власт, изпълнителна власт, изпълнителна дейност, конституционни принципи, обществен интерес, основни права, разделение на властите, съдебна власт

Увод

Изясняването на съдържанието на обществения интерес, охраняван при упражняването на изпълнителната дейност, изисква да се анализира конституционноправната природа на държавното управление, взаимодействието му със законодателната власт и съдебната власт и как е постигнат конституционният баланс в публичноправните отношения между трите проявления на държавната власт. Настоящото изследване си поставя за задача да се разкрие формулирането на обществения интерес, обслужван от изпълнителната власт, чрез прилагане на конституционните принципи и ограничаване на основните права на гражданите.

1. Конституционноправна природа на изпълнителната власт

Изпълнителната власт е едно от проявленията на държавната власт. Принципът за разделение на властите е уреден в чл. 8 от Конституцията на Република България (КРБ). Той гласи, че държавната власт се разделя на законодателна, изпълнителна и съдебна.

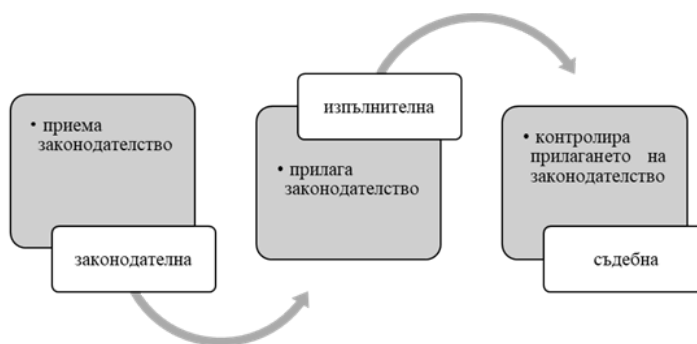
Фигура № 1

¹ Райна Николова, д.ю.н., професор по Административно право и процес, департамент „Право“, Нов български университет, mikolova@nbu.bg.

Създаването на законодателство е от прерогативите на Народното събрание на основание чл. 62, ал. 1 и чл. 84, т. 1 от КРБ. Изпълнителната власт има за задача да прилага законите. Самата тя се упражнява от Министерския съвет, който ръководи и осъществява вътрешната и външната политика на страната в съответствие с Конституцията и законите, осигурява обществения ред и националната сигурност, осъществява общото ръководство на държавната администрация и на въоръжените сили, ръководи изпълнението на държавния бюджет; организира стопанисването на държавното имущество; сключва, утвърждава и денонсира международни договори в случаите, предвидени в закона (чл. 105, ал. 1 и ал. 2 и чл. 106 от КРБ). Съдебната власт защитава правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата (чл. 117, ал. 1 от КРБ). Тя следи как се прилага законодателството от страна на изпълнителната власт, като съдилищата осъществяват контрол за законност на актове и действия на административните органи, а гражданите и юридическите лица могат да обжалват всички административни актове, които ги засягат, освен изрично посочените със закон (чл. 120 от КРБ).

Фигура № 2

Принципът за разделение на властите е намерил отражение в практиката на Конституционния съд на Република България:

„В термина „разделение на властите“, както и в много други правни термини има известна условност, но той се употребява и днес по традиция, създадена под въздействието на определени исторически и политически фактори. Правното и политическото съдържание на термина „разделение на властите“ се състои в това, че държавната власт има три основни сфери на проявление, възложени на три основни системи от органи, които са относително независими един от друг и функционират в определена взаимна връзка. Става дума за трите основни функции на държавната власт, т.е. разграничаване компетентността между трите групи органи, а не някакво тривластие, изключено в управлението на съвременната държава. Така схванато, разделението на властите е метод за оптимално функциониране на върховната държавна власт и средство за предотвратяване на евентуален произвол от страна на другите държавни органи, което рефлектира върху правата на гражданите“².

„Наред с изложеното разделението на властите не означава, че те не следва да взаимодействат и да не функционират съгласувано. Напротив – трите власти са обвързани с отношения на взаимен контрол и възпиране, които са заложиени в Конституцията.

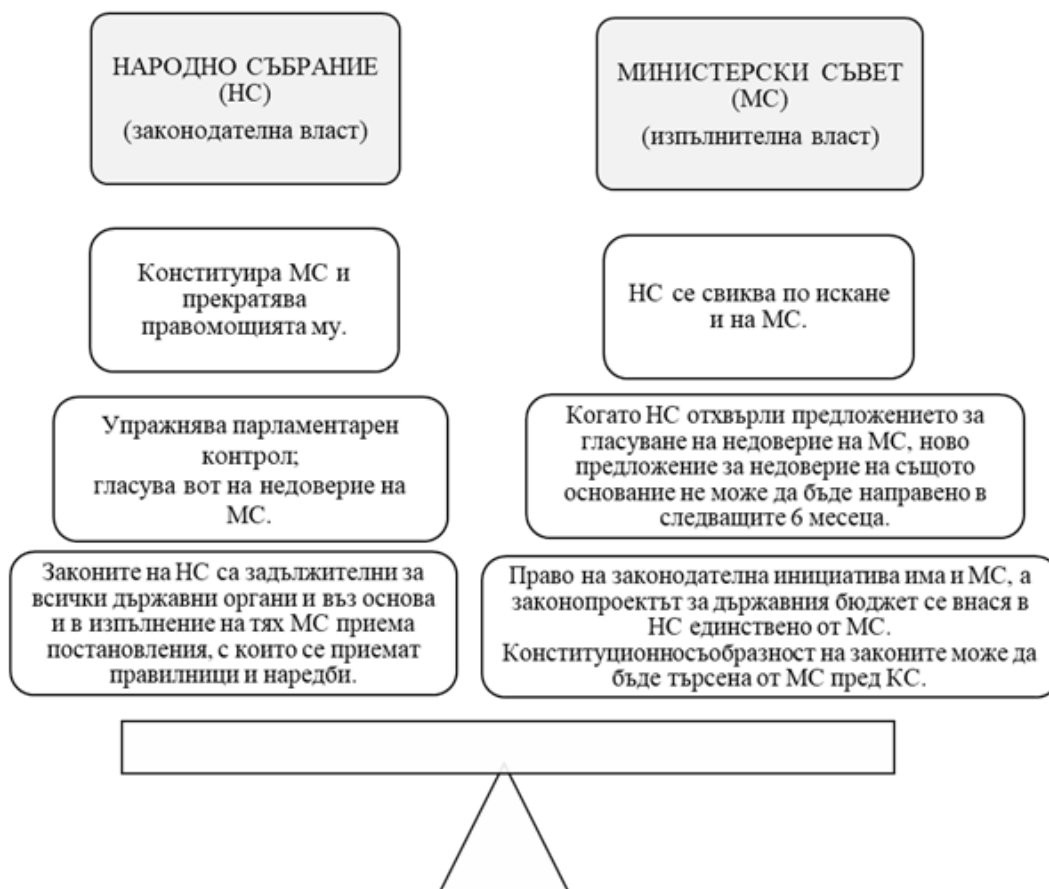
² Решение № 6 от 22.04.1993 г. по к. д. № 4 от 1993 г. на Конституционния съд на Република България, обн., ДВ, бр. 36 от 30.04.1993 г.

Разделението на властите не трябва да води до изолация, а до сътрудничество и взаимодействие между тях³.

„Законодателят е длъжен да осигурява механизми за балансиране на взаимоотношенията между властите, а не да допуска законодателната или изпълнителната власт да се вмества в осъществяване функциите на съдебната. Трябва да се има предвид, че именно съдебната власт е призвана от Конституцията да защитава правата и законните интереси на гражданите“⁴.

За да разкрием конституционноправната природа на изпълнителната власт, ще разгледаме взаимодействието ѝ със законодателната власт и съдебната власт и ще разкрием как е постигнат конституционният баланс в публичноправните отношения между трите проявления на държавната власт:

Фигура № 3

Народното събрание определя структурата и персоналия състав на Министерския съвет. То избира и освобождава министър-председателя и по негово предложение – Министерския съвет; извършва промени в правителството по предложение на министър-пред-

³ Решение № 1 от 14.01.1999 г. по к. д. № 34 от 1998 г. на Конституционния съд на Република България, обн., ДВ, бр. 6 от 22.01.1999 г.

⁴ Решение № 9 от 4.10.2011 г. по к. д. № 7 от 2011 г. на Конституционния съд на Република България, обн., ДВ, бр. 80 от 14.10.2011 г.

седателя (чл. 84, т. 6 от КРБ). Освен това парламентът създава, преобразува и закрива министерства по предложение на министър-председателя (чл. 84, т. 7 от КРБ). Народното събрание конституира Министерски съвет, като членовете на Министерския съвет полагат пред него клетвата по чл. 76, ал. 2 (чл. 109 от КРБ). Народното събрание определя правния статус на членовете на правителството, като може да определя и други длъжности и дейности, които членовете на Министерския съвет не могат да заемат или извършват (чл. 113, ал. 2 от КРБ). Министрите ръководят отделни министерства, освен ако Народното събрание реши друго. Те носят отговорност за своите действия (чл. 108, ал. 3 от КРБ). Народното събрание изцяло или отчасти определя персоналния състав и на други централни органи на изпълнителната власт, посочени в закон. В тази хипотеза то е и компетентният орган, който осъществява контрол върху тяхната дейност⁵, като изслушва и приема докладите за дейността им, когато това е предвидено в закон (чл. 84, т. 17 от КРБ). Изпълнителната власт също оказва влияние върху дейността на законодателната власт. Народното събрание се свиква на заседания от председателя на Народното събрание и по искане на Министерския съвет (чл. 78, т. 4 от КРБ). Това е една от възможностите, когато това не е направено по предложение на председателя на парламента, по искане на една пета от народните представители и по искане на президента. За да се приложат принципът на правовата държава (чл. 4, ал. 1 от КРБ) и принципът, че България е република с парламентарно управление (чл. 1, ал. 1 от КРБ), се дава възможност на изпълнителната власт да приведе в действие това конституционно правило.

Народното събрание упражнява парламентарен контрол (чл. 62, ал. 1, предл. 2 от КРБ). Тук идеята е, че изпълнителната власт е всеобхватна и динамична, но също така и „вторична“, производна от законодателната власт. Това налага осъществяването на надзор, който да коригира в определени случаи дейността на изпълнителната власт. Постоянните комисии подпомагат дейността на Народното събрание и упражняват от негово име парламентарен контрол (чл. 79, ал. 2 от КРБ). Народните представители имат право на въпроси и на питаня до Министерския съвет или до отделни министри, които са длъжни да отговарят (чл. 90, ал. 1 от КРБ). Народното събрание и парламентарните комисии могат да задължават министрите да се явяват на техни заседания и да отговарят на поставени въпроси (чл. 83, ал. 2 от КРБ). От своя страна, във връзка със заложеното сътрудничество в сферата на държавното управление между законодателната и изпълнителната власт, членовете на Министерския съвет могат да участват в заседанията на Народното събрание и на парламентарните комисии. По тяхно искане те се изслушват с предимство (чл. 83, ал. 1 от КРБ). В контекста на сътрудничеството Министерският съвет информира Народното събрание по въпроси, отнасящи се до задълженията, произтичащи за Република България от нейното членство в Европейския съюз (чл. 105, ал. 3 от КРБ), а когато участва в разработването и приемането на актове на Европейския съюз, Министерският съвет информира предварително Народното събрание и дава отчет за своите действия (чл. 105, ал. 4 от КРБ).

В областта на публичните финанси⁶ първичният характер на законодателната власт в определяне на съдържанието на обществените отношения е изразен категорично. Това, че Законопроектът за държавния бюджет се изготвя и внася за обсъждане и гласуване в Народното събрание от Министерския съвет (чл. 87, ал. 2 от КРБ), означава, че става въпрос

⁵ По-подробно виж Милчева, К. Комисиите в правната система на Република България. *De Jure*, 2013 (2), 97–109.

⁶ Симеонова, Г. Принципът за равенство в правата и преките данъци в ЕС. 2019. В: *Сборник доклади от Международна научна конференция „Правата на гражданите и тяхната защита“*. София: Нов български университет, 2019, 441–457.

за специален прерогатив на изпълнителната власт с оглед компетентността ѝ да осъществява вътрешната и външната политика на страната, включително и финансовата⁷ (чл. 105, ал. 1 от КРБ). Държавният бюджет се гласува от Народното събрание. То се намесва по финансови въпроси в два случая: когато дава съгласие за сключване от страна на правителството на договори за държавни заеми (чл. 84, т. 9 от КРБ) и когато ратифицира и денонсира със закон международните договори, които съдържат финансови задължения за държавата (чл. 85, ал. 1, т. 4 от КРБ).

Право на законодателна инициатива имат всеки народен представител и Министерският съвет (чл. 87, ал. 1 от КРБ). Тук законодателната и изпълнителната власт са поставени в конкурираща роля на един предварителен етап на законодателния процес – при изготвяне на законопроекта. Но когато е налице приета нормативна уредба, доминиращата роля на законодателната власт отново е заложена в КРБ. Законите и решенията на Народното събрание са задължителни за всички държавни органи, организациите и гражданите (чл. 86, ал. 2 от КРБ). С оглед спазване на принципа на правовата държава (чл. 4, ал. 1 от КРБ) съществува възможност изпълнителната власт да ограничава Народното събрание в неговата законодателна дейност. Има вариант конституционносъобразността на постановените от Народното събрание актове да бъде оспорена пред Конституционния съд на Република България от Министерския съвет (чл. 150, ал. 1, изр. 1, предл. 3 във връзка с чл. 149, ал. 1, т. 2 от КРБ). Подобно решение е допустимо предвид възможността изпълнителната власт да възпира законодателната власт в някои аспекти на държавното нормиране, когато прецени от гледна точка на правоприлагането, че съществува противоречие на определени текстове или актове с конституционни принципи.

Парламентът осъществява законодателната дейност, като създава първичната нормативна уредба. Изпълнителната власт е подзаконова по характер, вторична и затова въз основа и в изпълнение на законите Министерският съвет приема постановления, разпоредения и решения, като с постановления приема и правилници и наредби (чл. 114 от КРБ). Подзаконовите нормативни (административни) актове трябва да съответстват на Конституцията (арг. чл. 5, ал. 1 от КРБ) и на приетите от Народното събрание закони (арг. чл. 15, ал. 1 от ЗНА).

Освен че избира правителството, Народното събрание притежава компетентност да прекратява неговите правомощия в два случая:

1. с гласуване на недоверие на Министерския съвет или на министър-председателя;
2. с приемане на оставката на Министерския съвет или на министър-председателя (чл. 111, ал. 1 от КРБ).

Една пета от народните представители може да предложи на Народното събрание да гласува недоверие на Министерския съвет. Предложението е прието, когато за него са гласували повече от половината от всички народни представители (чл. 89, ал. 1 от КРБ). Когато Народното събрание гласува недоверие на министър-председателя или на Министерския съвет, министър-председателят подава оставката на правителството (чл. 89, ал. 2 от КРБ).

Правомощието да се иска вот на недоверие може да бъде ограничено. Когато Народното събрание отхвърли предложението за гласуване на недоверие на Министерския съвет, ново предложение за недоверие на същото основание не може да бъде направено в следващите шест месеца (чл. 89, ал. 3 от КРБ).

⁷ Симеонов, А. *Тарифно класиране и произход на стоките съгласно митническото законодателство на ЕС*. София: Сиби, 2014, 90–101.

Министерският съвет може да поиска Народното събрание да му гласува доверие по цялостната политика, по програмата или по конкретен повод. Решението се приема с мнозинство повече от половината от присъстващите народни представители (чл. 112, ал. 1 от КРБ). Когато Министерският съвет не получи исканото доверие, министър-председателят подава оставката на правителството (чл. 112, ал. 2 от КРБ).

Министерският съвет подава оставка пред новоизбраното Народно събрание (чл. 111, ал. 2 от КРБ).

Фигура № 4

В цялостния процес на държавно управление дейността на изпълнителната власт следва дейността на законодателната власт. Съдебната власт „проверява“ дали упражнената изпълнителна власт е в съответствие с предписаното от законодателната власт (фигура № 4):

„Следва да се има предвид, че именно съдебната власт е призвана от Конституцията да защитава правата и законните интереси на гражданите – чл. 117, ал.1 от Основния закон. В системата от правни гаранции за защита правата и законните интереси на гражданите съдебните са най-висши, защото съдът в своята дейност е независим и е подчинен само на закона – чл. 117, ал. 2 от Основния закон“⁸.

В правната доктрина съдебната власт се разглежда като родово понятие⁹. Съвсем основателно теорията отбелязва, че в рамките на степента на интензивност на участие при реализирането на съдебната власт на трите нейни съставни части (съдилища, прокуратура и следствени органи) съдилищата намират най-съществено по чл. 117, ал. 1 от Конституция-

⁸ Решение № 11 от 30.04.1998 г. по к. д. № 10 от 1998 г. на Конституционния съд на Република България, обн., ДВ, бр. 52 от 8.05.1998 г.

⁹ Начева, С. Конституционният модел на съдебната власт в Република България. *Юридически свят*, 2002 (2), с. 41.

та както по обхват във всички юридически измерения (гражданско, наказателно и административно правосъдие), така и като категоричност на намеса, защото определят законосъобразността и социалната легитимност на актовете на изпълнителната власт¹⁰. Съдилищата осъществяват контрол за законност на актове и действия на административните органи (чл. 120, ал. 1 от КРБ). С това е въведена т.нар. обща клауза за обжалваемост на административните актове¹¹:

„Разпоредбата на чл. 120, ал. 2 от Конституцията урежда правото на съдебна защита на гражданите и юридическите лица срещу административни актове, които ги засягат. В тази разпоредба са съединени обективно две различни по характер конституционни норми – процесуалноправна, която определя кръга на активно легитимирани да търсят съдебна защита лица, и материално-правна, която сочи конституционно-правните критерии за съдебна обжалваемост на административните актове“¹².

Въвеждането на общата клауза в Конституцията от 1991 г. се оценява от правната теория като положително нормативно решение, но се порицава възможността със закон да се забранява оспорването пред съд на някои административни актове (индивидуални, общи или нормативни), като по този начин се стеснява приложното ѝ поле. Изразява се съжаление, че Основният закон не съдържа специална норма, която да сочи кои административни актове не подлежат на съдебно обжалване, за да се избегне възможна злоупотреба с правомощието да се свива рамката на съдебния надзор¹³. КРБ въвежда принципа на *непълната обща клауза* за обжалване от гражданите и от юридическите лица на всички административни актове, които ги засягат, освен изрично посочените със закон:

„Изключването от обсега на чл. 120, ал. 2 от Конституцията на отделни административни актове със закон се определя от материята, която те уреждат, от конкретната преценка на тяхното съдържание, от балансиране на обществените интереси и защитата на конституционни ценности от висш порядък (в този смисъл са Решение № 13 от 22.7.1993 г. по к. д. № 13/1993 г.; Решение № 8 от 12.5.1999 г. по к. д. № 4/1999 г.; Решение № 5 от 18.4.2003 г. по к. д. № 5/2003 г.; Решение № 21 от 26.10.1995 г. по к. д. № 18/1995 г.; Решение № 14 от 4.11.2014 г. по к. д. № 12/2014 г.)“¹⁴.

Върховният административен съд се произнася по спорове за законността на актовете на Министерския съвет и на министрите, както и на други актове, посочени в закона (чл. 125, ал. 2 от КРБ):

„Принципът за разделение на властите изисква и съществуването на баланс във взаимоотношенията между висшите държавни органи при спазване на йерархичната симетрия – не само да се упражнява съдебен контрол върху административните актове, но и да се гарантира симетрията между нивото на административния орган, издал акта, и

¹⁰ Мръчков, В. Проблеми на съдебната власт в практиката на Конституционния съд. *Юридически свят*, 2007 (1), с. 119.

¹¹ Виж за историкоправното развитие на този административноправен институт в Николова, Р. Промените в Административнопроцесуалния кодекс и гаранциите за пълноценно реализиране на правото на защита на гражданите в административния процес. В: *Правата на гражданите и тяхната защита*. София: Нов български университет, 2019, 317–318.

¹² Решение № 21 от 26.10.1995 г. по к. д. № 18 от 1995 г. на Конституционния съд на Република България, обн., ДВ, бр. 99 от 10.11.1995 г.

¹³ Хрусанов, Д. Някои идеи за усъвършенстване на административния процес. *De Jure*, 2011 (2), с. 49.

¹⁴ Решение № 8 от 23.04.2018 г. по к. д. № 13 от 2017 г. на Конституционния съд на Република България, обн., ДВ, бр. 37 от 4.05.2018 г.

нивото на съда от системата на административните съдилища. Конституционният съд вече се е произнесъл, че Министерският съвет е върхът на изпълнителната власт и неин титуляр (Решение № 9 от 28.7.2016 г. по к. д. № 8/2016 г.), а на върха на двете самостоятелни звена на съдебната система са поставени Върховният касационен съд и Върховният административен съд (Решение № 3 от 7.7.2015 г. по к. д. № 13/2014 г.).

При съобразяване на изискването за симетрия, логично е актовете на централните органи на изпълнителната власт, поставени на върха на пирамидата ѝ, да бъдат проверявани относно тяхната законност от Върховния административен съд, който също стои на това ниво в системата на административното правораздаване. Разпоредбата на чл. 125, ал. 2, предложение първо съответства на изискването контролът за законнообразност по отношение на издаваните от централните органи на изпълнителната власт актове да се осъществява от Върховния административен съд, определен в някои от становищата по делото като „съответен“, „адекватен“, „симетричен“ съд. Израз на тази симетрия е установеното с процесуалния закон правило, че оспорванията на нормативните, общите и индивидуалните актове на Министерския съвет и на министрите са подсъдни като първа инстанция на Върховния административен съд, а при оспорване на същите видове актове, издавани от общинските съвети и от кметовете, компетентен да се произнесе е съответният административен съд.

Поради мястото си в йерархията на изпълнителната власт, Министерският съвет и министрите, въз основа и в изпълнение на Конституцията и законите, уреждат с подзаконов актове важни обществени отношения в държавата в рамките на тяхната компетентност. Значимостта на техните актове, произтичаща от характера и обхвата на регулираната материя и от обяснимо големия брой на адресатите им, също обуславя необходимостта контролът относно законността им да се упражнява от Върховния административен съд като първа инстанция.

Още две обстоятелства имат значение за определяне на Върховния административен съд като първоинстанционен съд по смисъла на конституционната разпоредба на чл. 125, ал. 2, предложение първо. Съобразно законовите изисквания в него правораздават съдии с по-дълъг професионален опит, което е допълнителна гаранция за качеството на съдебния контрол върху актовете на висшите органи на изпълнителната власт. Съдиите в него, за разлика от административните съдилища, не заседават еднолично, а разглеждат споровете за законността на актовете на Министерския съвет и на министрите в тричленен състав като първа инстанция и в петчленен състав – като касационна инстанция.

Грамматическото и логическото тълкуване на разпоредбата на чл. 125, ал. 2, предложение първо от Основния закон също води до заключение, че Върховният административен съд действа като първа инстанция, защото тя предвижда съдът да се произнася по законността на актовете на Министерския съвет и на министрите. В нормата се използва глаголът „произнася“, юридическото значение на който е „решавам, постановявам“. Подобна правосъдна функция да упражнява пряк съдебен контрол за законнообразност на административните актове, притежава само първоинстанционният съд по административни дела¹⁵.

¹⁵ Решение № 8 от 23.04.2018 г. по к. д. № 13 от 2017 г. на Конституционния съд на Република България, обн., ДВ, бр. 37 от 4.05.2018 г.

В още един аспект съдебната власт осъществява надзор спрямо изпълнителната власт. Прокуратурата следи за спазване на законността, като: [...]

5. предприема действия за отмяна на незаконосъобразни актове;

6. в предвидените със закон случаи участва в административни дела (чл. 127 от КРБ).
Върховният административен съд тълкува формите на участие на прокурора в административния процес¹⁶:

„законодателят е очертал две самостоятелни правомощия на прокуратурата в съдебното производство по административни дела, а именно:

1. за инициране на съдебното производство с протест (чл. 16, ал. 1, т. 1 и 3 във връзка с ал. 2 АПК) и

2. за участие по административни дела (чл. 16, ал. 1, т. 2 и 3 във връзка с ал. 3 от АПК)“¹⁷.

В КРБ отношенията между изпълнителната власт и съдебната власт се развиват и на плоскостта на дейността на Висшия съдебен съвет (ВСС). При осъществяване на своята тълкувателна дейност Върховният административен съд определя публичноправния статус на ВСС, като дефинира ролята му на висш административен орган, имащ за задача обезпечаване независимостта на съдебната власт:

„Администрирането, извършвано от Висшия съдебен съвет, не го превръща в част от изпълнителната власт, нито рефлектира върху статута му на орган на съдебната система. Висшият съдебен съвет е колективен, висш административен орган, който осъществява ръководство на структурите на съдебната власт и неговата основна цел е да осигурява нейната независимост (решение № 8 от 15.9.1994 г. на Конституционния съд на Република България по конст. дело № 9/1994 г. и решение № 10 от 15.11.2011 г. на Конституционния съд по конст. дело № 6/2011 г.), но той нито може да правораздава, нито да реализира контрол при осъществяване на функцията по правосъдие от магистратите“¹⁸.

„Висшият съдебен съвет е нова институция в държавната организация на Република България, създаден по примера на някои европейски държави. Дефинитивно той е орган на съдебната власт. От неговите правомощия става ясно, че не е правосъден, а висш административен орган, който осъществява ръководство на структурите на съдебната власт. Правното положение, ролята и мястото на ВСС в системата на съдебната власт са установени в Конституцията“¹⁹.

„Висшият съдебен съвет (ВСС) е конституционно създаден, специфичен колективен административен орган на съдебната власт, чиято основна цел е да осигурява независимостта ѝ. По Конституция той е създаден, за да осъществява кадровата политика в самостоятелната съдебна власт. Висшият съдебен съвет е специфичен съдебен орган с точно определени административни и организационни правомощия, от които става ясно, че не е правосъден, а висш административен орган, в който смисъл вече се е произнесъл Конституционният съд с Решение № 8 от 1994 г. по к. д. № 9 от 1994 г.

¹⁶ Виж по-подробно по тази тема в Янкулова, С. *Прокурорът в административния процес*. София: Сиби, 2016; Марчева, Д. *Граници на прокурорския надзор върху администрацията в правовата държава*. В: *Законият на правото или правото на закона*. София: Нов български университет, 2016, 194–221.

¹⁷ Тълкувателно решение № 4 от 16.07.2009 г. по тълк. д. № 2 от 2009 г. на Общото събрание на колегиите на Върховния административен съд.

¹⁸ Тълкувателно постановление № 7 от 30.06.2017 г. по тълк. д. № 7 от 2015 г. на ОСС от Първа и Втора колегия на Върховния административен съд.

¹⁹ Решение № 8 от 15.09.1994 г. по к. д. № 9 от 1994 г. на Конституционния съд на Република България, обн., ДВ, бр. 78 от 27.09.1994 г.

Висшият съдебен съвет не е нов орган в българската правосъдна система, като за пръв път орган с такова наименование е създаден през 1910 г. към министъра на правосъдието като консултативен орган за решаване на кадровите въпроси на съдебната система.

Цялостната идея, свързана със създаването на ВСС с Конституцията от 1991 г., видно от стенографските протоколи от заседанията на VII Велико народно събрание и на Комисията за изработване на проекта за Конституция, е избирането на съдиите, прокурорите и следователите да става по един и същи начин от един кадрови колективен орган в самата съдебна власт.

Второто съществено конституционно правомощие на ВСС е да приема проекта на бюджет на съдебната власт (чл. 130, ал. 6, т. 4 от Конституцията), което също е гаранция за отстояване на нейната независимост. Другите правомощия на съвета, уредени на конституционно ниво в чл. 130, ал. 6 и 7, са по-скоро от технически характер – да организира квалификацията на съдиите, прокурорите и следователите, да определя обхвата и структурата на годишните доклади, да ги изслушва, приема и внася в Народното събрание. По Закона за съдебната власт той има и други правомощия – например определя съдебните райони.

Висшият съдебен съвет пряко обслужва функционирането на съдебната система, а не я ръководи, каквато е например ролята на Министерския съвет в изпълнителната власт. Той по Конституция няма управленски или ръководни правомощия по отношение на съдиите, прокурорите и следователите, които са независими при изпълнение на функциите си от останалите две власти и от Висшия съдебен съвет, като контролът върху актовете им се осъществява от по-горната инстанция. Неслучайно глава шеста от Конституцията е с наименование „Съдебна власт“, а не „Висш съдебен съвет“, който е уреден едва в чл. 130 от Основния закон, след уредбата на съдилищата, прокуратурата и следствените органи. Независимо от това ВСС като кадрови орган заема съществено място сред органите на съдебната власт, поради което той трябва да бъде независим и да не бъде подлаган на външен натиск от страна на законодателната или изпълнителната власт. [...]

В светлината на изложеното Конституционният съд е на мнение, че ВСС е органът за кадрово обезпечаване на съдебната система с цел осигуряване нейната независимост. „Основополагащ принцип е, че съдебната власт е независима – чл. 117, ал. 2 от Конституцията. Една от гаранциите на тази независимост е правото ѝ сама да назначава, понижава, премества и освобождава от длъжност съдиите, прокурорите и следователите“ (вж. Решение № 8 от 1994 г. по к. д. № 9 от 1994 г.)²⁰.

Взаимодействието между изпълнителната власт в лицето на министъра на правосъдието и на съдебната власт чрез нейния административен орган не се изразява в силно противопоставяне. Заседанията на Пленума на ВСС се председателстват от министъра на правосъдието. Той не участва в гласуването (чл. 130б, ал. 1 от КРБ). Министърът на правосъдието може да присъства на заседанията на ВСС, като не участва в гласуването (чл. 130б, ал. 2 от КРБ). Министърът на правосъдието:

1. предлага проект на бюджет на съдебната власт и го внася във ВСС;
3. може да прави предложения за назначаване, повишаване, понижаване, преместване и освобождаване от длъжност на съдии, прокурори и следователи;
4. участва в организирането на квалификацията на съдиите, прокурорите и следователите (чл. 130в от КРБ).

²⁰ Решение № 10 от 15.11.2011 г. по к. д. № 6 от 2011 г. на Конституционния съд на Република България, обн., ДВ, бр. 93 от 25.11.2011 г.

2. Изпълнителната дейност в служба на обществения интерес

В конституционноправен аспект изпълнителната дейност намира две основни проявления:

1. обслужване на общия интерес²¹ и
2. насърчаване на основните права на гражданите²².

Тези форми на изпълнителната дейност са отразени в чл. 4, ал. 2 от КРБ. От една страна, Република България гарантира живота, достойнството и правата на личността и създава условия за свободно развитие на човека, а от друга страна, създава условия за свободно развитие на гражданското общество. Конституционният съд на Република България приема, че „гражданското общество е човешка общност, която е свободна от политическата опека на държавата. В структурен план то обхваща различни организации и корпорации, между които са и сдруженията с нестопанска цел. Една от основните предпоставки за неговото изграждане и за осигуряване на стабилното му развитие е правото на гражданите свободно и доброволно да се сдружават“²³.

КРБ от 1991 г. поставя във фокуса на своето внимание изграждането на държавен интегритет чрез стимулиране на основните права на гражданите. По силата на Основния закон органите на изпълнителната власт защитават общия (обществения) интерес. За съжаление, този постулат не е изтъкнат изрично в конституционния текст, нито е изразен достатъчно ясно. Индикация в тази насока обаче можем да открием в нормата, която указва, че държавните служители са изпълнители на волята и интересите на нацията (чл. 116, ал. 1, изр. 1 от КРБ). Защитата на обществения интерес административните органи постигат на основание на редица конституционни хипотези, с които се гарантира зачитането на определени колективни социални ценности, степенувани от конституционния законодател в определена структурна последователност в основни положения. Тези общностни ценности са пряко обвързани с основните права на гражданите, които са индивидуални по своя характер. За постигането на добро държавно управление, което се придържа към основните правни принципи и зачита правата и свободите на гражданите, последните имат право на жалби, предложения и петиции до държавните органи (чл. 45 от КРБ). Ето как в основните положения са посочени различните проявления на обществения интерес, на които кореспондират (или не) индивидуалните права на гражданите, а от друга страна, се постига защита на обществения интерес (или не) чрез ограничаване (или не) на правата на гражданите:

²¹ Функциите на органите на изпълнителната власт са им „поверени“ за задоволяване на определен обществен интерес, „те са насочени към постигането и изпълнението на общозначими цели и задачи“. Чернева, Г. *Публично-частните партньорства – административноправни аспекти*. София: Дружество „Европейско право“, 2015, с. 38.

²² Симеонова, Г. Права на данъкоплатците при изпълнението на основното им конституционно задължение за заплащане на данък. В: *Сборник доклади от Национална конференция: 25 години Конституция на Република България в перспективата на върховенството на правото, демокрацията и защитата на основните права*. София: Народно събрание, СУ „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, 2016, 131–139.

²³ Решение № 15 от 31.05.2001 г. по к. д. № 3 от 2001 г. на Конституционния съд на Република България, обн., ДВ, бр. 53 от 12.06.2001 г.

Общо благо	Индивидуално право	Доминиращ обществен интерес
<p>Официалният език в републиката е българският (чл. 3 от КРБ).</p>	<p>Изучаването и ползването на българския език е право на българските граждани (чл. 36, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Изучаването и ползването на българския език е задължение на българските граждани (чл. 36, ал. 1 от КРБ). Случаите, в които се използва само официалният език, се посочват в закона (чл. 36, ал. 3 от КРБ).</p>
	<p>Гражданите, за които българският език не е майчин, имат право наред със задължителното изучаване на българския език да изучават и ползват своя език (чл. 36, ал. 2 от КРБ).</p>	<p>Случаите, в които се използва само официалният език, се посочват в закона (чл. 36, ал. 3 от КРБ).</p>
<p>Република България е правова държава. Тя се управлява според Конституцията и законите на страната (чл. 4, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Основните права на гражданите са неотменими (чл. 57, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Не се допуска злоупотреба с права, както и тяхното упражняване, ако то накърнява права или законни интереси на други (чл. 57, ал. 2 от КРБ). При обявяване на война, на военно или друго извънредно положение със закон може да бъде временно ограничено упражняването на отделни права на гражданите с изключение на правата, предвидени в чл. 28, чл. 29, чл. 31, ал. 1, 2 и 3, чл. 32, ал. 1 и чл. 37 (чл. 57, ал. 3 от КРБ).</p>
<p>Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права (чл. 6, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Всеки има право на живот (чл. 28, изр. 1 от КРБ).</p>	
	<p>Всеки има право на лична свобода и неприкосновеност (чл. 30, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Никой не може да бъде задържан, подлаган на оглед, обиск или на друго посегателство върху личната му неприкосновеност освен при условията и по реда, определени със закон (чл. 30, ал. 2 от КРБ). В изрично посочените от закона неотложни случаи компетентните държавни органи могат да задържат гражданин, за което незабавно уведомяват органите на съдебната власт. В срок от 24 часа от задържането органът на съдебната власт се произнася по неговата законосъобразност (чл. 30, ал. 3 от КРБ).</p>

Общо благо	Индивидуално право	Доминиращ обществен интерес
<p>Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права (чл. 6, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Личният живот на гражданите е неприкосновен (чл. 32, ал. 1, изр. 1 от КРБ).</p>	<p>Никой не може да бъде следен, фотографиран, филмиран, записван или подлаган на други подобни действия без негово знание или въпреки неговото изрично несъгласие освен в предвидените от закона случаи (чл. 32, ал. 2 от КРБ).</p>
	<p>Жилището е неприкосновено (чл. 33, ал. 1, изр. 1 от КРБ).</p>	<p>Без съгласието на обитателя му никой не може да влиза или да остава в него освен в случаите, изрично посочени в закона (чл. 33, ал. 1, изр. 2 от КРБ). Влизане или оставане в жилището без съгласие на неговия обитател или без разрешение на съдебната власт се допуска само за предотвратяване на непосредствено предстоящо или започнало престъпление, за залавяне на извършителя му, както и в случаите на крайна необходимост (чл. 33, ал. 2 от КРБ).</p>
	<p>Свободата и тайната на кореспонденцията и на другите съобщения са неприкосновени (чл. 34, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Исключения от това правило се допускат само с разрешение на съдебната власт, когато това се налага за разкриване или предотвратяване на тежки престъпления (чл. 34, ал. 2 от КРБ).</p>
	<p>Всеки има право свободно да избира своето местожителство, да се придвижва по територията на страната и да напуска нейните предели (чл. 35, ал. 1, изр. 1 от КРБ).</p>	<p>Това право може да се ограничава само със закон, за защита на националната сигурност, народното здраве и правата и свободите на други граждани (чл. 35, ал. 1 изр. 2 от КРБ).</p>
	<p>Всеки български гражданин има право да се завръща в страната (чл. 35, ал. 2 от КРБ).</p>	
<p>Държавата отговаря за вреди, причинени от незаконни актове или действия на нейни органи и длъжностни лица (чл. 7 от КРБ).</p>	<p>Всеки гражданин има право на защита, когато са нарушени или застрашени негови права или законни интереси. В държавните учреждения той може да се явява и със защитник (чл. 56 от КРБ).</p>	

Общо благо	Индивидуално право	Доминиращ обществен интерес
<p>Въоръжените сили гарантират суверенитета, сигурността и независимостта на страната и защитават нейната териториална цялост (чл. 9, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>При обявяване на война, на военно или друго извънредно положение със закон може да бъде временно ограничено упражняването на отделни права на гражданите с изключение на правата, предвидени в чл. 28, 29, 31, ал. 1, 2 и 3, чл. 32, ал. 1 и чл. 37 (чл. 57, ал. 3 от КРБ).</p>	
<p>Изборите, националните и местните референдуми се произвеждат въз основа на общо, равно и пряко избирателно право с тайно гласуване (чл. 10 от КРБ).</p>	<p>Гражданите, навършили 18 години, с изключение на поставените под запрещение и изтърпяващите наказание лишаване от свобода, имат право да избират държавни и местни органи и да участват в допитвания до народа (чл. 42, ал. 1 от КРБ)²⁴.</p>	
<p>Политическият живот в Република България се основава върху принципа на политическия плурализъм (чл. 11, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Никой не може да бъде преследван или ограничаван в правата си поради своите убеждения, нито да бъде задължаван или принуждаван да дава сведения за свои или чужди убеждения (чл. 38 от КРБ).</p>	
	<p>Всеки има право да изразява мнение и да го разпространява чрез слово – писмено или устно, чрез звук, изображение или по друг начин.</p>	<p>Това право не може да се използва за накърняване на правата и доброто име на друго и за призоваване към насилствена промяна на конституционно установения ред, към извършване на престъпления, към разпалване на вражда или към насилие над личността (чл. 39, ал. 2 от КРБ).</p>
	<p>Всеки има право да търси, получава и разпространява информация (чл. 41, ал. 1, изр. 1 от КРБ).</p>	<p>Осъществяването на това право не може да бъде насочено срещу правата и доброто име на другите граждани, както и срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала (чл. 41, ал. 1, изр. 2 от КРБ).</p>

²⁴ По-подробно за наказателноправната защита на избирателното право и другите политически права на гражданите виж Кузманова, Н. *Наказателноправна защита на политическите права на гражданите*. София: Сиела, 2015.

Общо благо	Индивидуално право	Доминиращ обществен интерес
<p>Сдруженията на гражданите служат за задоволяване и защита на техните интереси (чл. 12, ал. 1 от КРБ).</p> <p>Законът създава условия за коопериране и други форми на сдружаване на гражданите и юридическите лица за постигане на стопански и социален напредък (чл. 19, ал. 4 от КРБ).</p>	<p>Гражданите могат свободно да се сдружават (чл. 44, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Забраняват се организации, чиято дейност е насочена срещу суверенитета, териториалната цялост на страната и единството на нацията, към разпалване на расова, национална, етническа или религиозна вражда, към нарушаване на правата и свободите на гражданите, както и организации, които създават тайни или военизирани структури, или се стремят да постигнат целите си чрез насилие (чл. 44, ал. 2 от КРБ).</p>
<p>Вероизповеданията са свободни. Религиозните институции са отделени от държавата (чл. 13, ал. 1 и ал. 2 от КРБ).</p>	<p>Свободата на съвестта, свободата на мисълта и изборът на вероизповедание и на религиозни или атеистични възгледи са ненакърними (чл. 37, ал. 1, изр. 1 от КРБ).</p> <p>Никой не може да бъде преследван или ограничаван в правата си поради своите убеждения, нито да бъде задължаван или принуждаван да дава сведения за свои или чужди убеждения (чл. 38 от КРБ).</p>	
<p>Семейството, майчинството и децата са под закрила на държавата и обществото (чл. 14 от КРБ)²⁵.</p>	<p>Всеки има право на защита срещу незаконна намеса в семейния му живот (чл. 32, ал. 1, изр. 2 от КРБ).</p> <p>Съпрузите имат равни права в брака и семейството (чл. 46, ал. 2 от КРБ).</p> <p>Отглеждането и възпитанието на децата до пълнолетието им е право на техните родители и се подпомага от държавата (чл. 47, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Отглеждането и възпитанието на децата до пълнолетието им е задължение на техните родители и се подпомага от държавата (чл. 47, ал. 1 от КРБ).</p> <p>Условията и редът за ограничаване или отнемане на родителските права се определят със закон (чл. 47, ал. 5 от КРБ).</p>

²⁵ Намираме, че конституционният текст не е прецизен и не е достатъчно изчерпателен, като не включва в обхвата си две уязвими групи граждани: старите хора, които нямат близки и не могат да се издържат от своето имущество, и лицата с физически и психически увреждания.

Общо благо	Индивидуално право	Доминиращ обществен интерес
Семейството, майчинството и децата са под закрила на държавата и обществото (чл. 14 от КРБ).	Децата, останали без грижата на близките си, се намират под особена закрила на държавата и обществото (чл. 47, ал. 4 от КРБ).	
	Старите хора, които нямат близки и не могат да се издържат от своето имущество, както и лицата с физически и психически увреждания, се намират под особена закрила на държавата и обществото (чл. 51, ал. 3 от КРБ).	
Република България осигурява опазването и възпроизводството на околната среда, поддържането и разнообразието на живата природа и разумното използване на природните богатства и ресурсите на страната (чл. 15 от КРБ).	Гражданите имат право на здравословна и благоприятна околна среда в съответствие с установените стандарти и нормативи (чл. 55, изр. 1 от КРБ).	Те са длъжни да опазват околната среда (чл. 55, изр. 2 от КРБ).
Трудът се гарантира и защитава от закона (чл. 16 от КРБ).	Гражданите имат право на труд. Държавата се грижи за създаване на условия за осъществяване на това право (чл. 48, ал. 1 от КРБ).	
	Държавата създава условия за осъществяване на правото на труд на лицата с физически и психически увреждания (чл. 48, ал. 2 от КРБ).	
Правото на собственост и на наследяване се гарантира и защитава от закона (чл. 17, ал. 1 от КРБ).	Принудително отчуждаване на собственост за държавни и общински нужди може да става само въз основа на закон, при условие че тези нужди не могат да бъдат задоволени по друг начин и след предварително и равностойно обезщетение (чл. 17, ал. 5 от КРБ).	

Общо благо	Индивидуално право	Доминиращ обществен интерес
<p>Държавните имоти се стопанисват и управляват в интерес на гражданите и на обществото (чл. 18, ал. 6 от КРБ)²⁶. Общината има право на своя собственост, която използва в интерес на териториалната общност (чл. 140 от КРБ).</p>		
<p>Икономиката на Република България се основава на свободната стопанска инициатива (чл. 19, ал. 1 от КРБ).</p>		
<p>Законът създава и гарантира на всички граждани и юридически лица еднакви правни условия за стопанска дейност, като предотвратява злоупотребата с монополизма, нелоялната конкуренция и защитава потребителя (чл. 19, ал. 2 от КРБ).</p>		
<p>Държавата създава условия за балансирано развитие на отделните райони на страната и подпомага териториалните органи и дейности чрез финансовата, кредитната и инвестиционната политика (чл. 20 от КРБ)²⁷.</p>		

²⁶ И по отношение на двете норми отсъства едно основно право на гражданите – правото на добро управление (правото на добра администрация), уредено в чл. 41 от Хартата на основните права на Европейския съюз. За принципа виж повече в Панайотова, Е. *Основни принципи на изпълнителната дейност по АПК*. София: Сиби, 2018, 154–168. Повече за правото на добра администрация като основно право виж Чакърова-Димитрова, И. *Разумният срок в административния процес*. Велико Търново: Фабер, 2017, 60–62.

²⁷ На тази конституционна ценност трябва да съответства правото на добро управление.

Общо благо	Индивидуално право	Доминиращ обществен интерес
<p>Земята е основно национално богатство, което се ползва от особена закрила на държавата и обществото (чл. 21, ал. 1 от КРБ)²⁸.</p>		
<p>Държавата създава условия за свободно развитие на науката, образованието и изкуствата и ги подпомага. Тя се грижи за опазване на националното историческо и културно наследство (чл. 23 от КРБ).</p>	<p>Всеки има право на образование (чл. 53, ал. 1 от КРБ).</p> <p>Всеки има право да се ползва от националните и общочовешките културни ценности, както и да развива своята култура в съответствие с етническата си принадлежност, което се признава и гарантира от закона (чл. 54, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Училищното обучение до 16-годишна възраст е задължително (чл. 53, ал. 2 от КРБ).</p>
<p>Основни цели на външната политика на Република България са националната сигурност и независимостта на страната, благоденствието и основните права и свободи на българските граждани, както и съдействието за установяване на справедлив международен ред (чл. 24, ал. 2 от КРБ).</p>	<p>Гражданин на Република България не може да бъде предаден на друга държава или на международен съд за целите на наказателно преследване, освен ако това е предвидено в международен договор, ратифициран, обнародван и влязъл в сила за Република България (чл. 25, ал. 4 от КРБ).</p> <p>Българските граждани, пребиваващи в чужбина, са под закрилата на Република България (чл. 25, ал. 5 от КРБ).</p> <p>Гражданите на Република България, където и да се намират, имат всички права по тази Конституция (чл. 26, ал. 1 от КРБ).</p>	<p>Гражданите на Република България, където и да се намират, имат всички задължения по тази Конституция (чл. 26, ал. 1 от КРБ).</p>
<p>Държавата закриля здравето на гражданите и насърчава развитието на спорта и туризма (чл. 52, ал. 3).</p>	<p>Гражданите имат право на здравно осигуряване, гарантиращо им достъпна медицинска помощ, и на безплатно ползване на медицинско обслужване при условия и по ред, определени със закон (чл. 52, ал. 1 от КРБ).</p>	
	<p>Гражданите имат право на обществено осигуряване и социално подпомагане (чл. 51, ал. 1 от КРБ).</p>	

²⁸ На тази конституционна ценност трябва да съответства правото на добро управление.

От гледна точка на конституционните принципи формулирането на общия интерес при осъществяването на изпълнителната дейност се отнася до следните въпроси:

1. Осигуряването на гаранции за:

- суверенитета, сигурността и независимостта на страната;
- еднакви правни условия за стопанска дейност.

2. Държавна закрила за:

а) семейството, майчинството и децата (включително и децата, останали без грижата на близките си);

б) земята като основно национално богатство;

в) опазването и възпроизводството на околната среда, поддържането и разнообразието на живата природа и разумното използване на природните богатства и ресурсите на страната;

г) българските граждани, пребиваващи в чужбина;

д) националното историческо и културно наследство;

е) здравето на гражданите.

3. Държавни стимули за:

а) балансираното развитие на отделните райони на страната и подпомагане на териториалните органи и дейности чрез финансовата, кредитната и инвестиционната политика;

б) свободното развитие на науката, образованието и изкуствата;

в) развитието на спорта и туризма.

3. Изпълнителната дейност в защита на обществения интерес чрез ограничаване правата на гражданите

С оглед упражняването на основните права на гражданите при осъществяването на изпълнителната дейност, общият интерес може да бъде формулиран чрез въвеждането на ограничения:

а) *Забрана на злоупотреба с права*, както и тяхното упражняване, ако накърняват права или законни интереси на други (чл. 57, ал. 2 от КРБ) по принцип, и в частност при сдружаването (чл. 44, ал. 2). Защита на правата и свободите на други граждани при избор на местожителство, придвижване по територията на страната и напускането на нейните предели; при упражняване свобода на съвестта, мисълта, вероизповеданието; при свобода на изразяване²⁹; при търсене, получаване и разпространение на информация (чл. 35, ал. 1, изр. 2; чл. 37, ал. 2; чл. 39, ал. 2; чл. 41, ал. 1, изр. 2 от КРБ).

б) *Защита на обществения ред при търсене*, получаване и разпространение на информация (чл. 41, ал. 1, изр. 2 от КРБ). Предотвратяване на непосредствено предстоящо или започнало престъпление, за залавяне на извършителя му, както и в случаите на крайна необходимост при влизане и оставане в жилището (чл. 33, ал. 1, изр. 2 от КРБ). Разкриване или предотвратяване на тежки престъпления при нарушаване свободата и тайната на кореспонденцията (чл. 34, ал. 2 от КРБ). Защита на обществения ред при упражняване свободата на съвестта, мисълта и избор на вероизповедание (чл. 37, ал. 2 от КРБ). Забрана за извърш-

²⁹ Относно границите на свободата на словото, свързани със защитата на достойнството, честта и доброто име на гражданите, виж по-подробно Велева, С. *Свобода на словото*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2020, 204–233.

ване на престъпления, насочени към разпалване на вражда и към насилие над личността при свободно изразяване на мнение (чл. 39, ал. 2 от КРБ); забраняват се организации, чиято дейност е насочена към разпалване на расова, национална, етническа или религиозна вражда при свободно сдружаване (чл. 44, ал. 2 от КРБ).

в) *Защита на националната сигурност* при свободен избор на местожителство, придвижване по територията или напускане пределите на страната; при упражняване на свобода на съвестта, мисълта и избор на вероизповедание; при търсене, получаване и разпространение на информация (чл. 35, ал. 1, изр. 2; чл. 37, ал. 2; чл. 41, ал. 1, изр. 2 от КРБ). Забрана за насилствена промяна на конституционно установения ред при свободно изразяване на мнение (чл. 39, ал. 2 от КРБ). Забраняват се организации, чиято дейност е насочена срещу суверенитета, териториалната цялост на страната и единството на нацията, [...], както и организации, които създават тайни или военизирани структури, или се стремят да постигнат целите си чрез насилие при свободно сдружаване (чл. 44, ал. 2 от КРБ).

г) *Защита на народното здраве* при свободен избор на местожителство, придвижване по територията или напускане пределите на страната; при упражняване свобода на съвестта, мисълта и избор на вероизповеданието; при търсене, получаване и разпространение на информация (чл. 35, ал. 1 изр. 2; чл. 37, ал. 2; чл. 41, ал. 1, изр. 2 от КРБ).

д) *Защита на морала* при упражняване свобода на съвестта, мисълта и избор на вероизповеданието; при търсене, получаване и разпространение на информация (чл. 37, ал. 2; чл. 41, ал. 1, изр. 2 от КРБ).

Заклучение

Общественият интерес при осъществяването на изпълнителната дейност се изразява в осигуряването на гаранции за суверенитета, националната сигурност и стопанската дейност; държавна закрила на здравето на гражданите, на българските граждани в чужбина, на семейството, майчинството, децата, на земята, на околната среда, на националното историческо и културно наследство; държавни стимули за балансираното развитие на отделните райони на страната, за свободното развитие на науката, образованието и изкуствата, за развитието на спорта и туризма.

С оглед упражняването на основните права на гражданите при осъществяването на изпълнителната дейност, общият интерес може да бъде формулиран чрез въвеждането на ограничения за тях. През призмата на ограниченията на правата на гражданите общественият интерес, закрилян при упражняването на изпълнителната дейност, е обвързан със забрана на злоупотребата с права, защита на обществения ред, защита на националната сигурност, защита на народното здраве, защита на морала.

CONSTITUTIONAL MEASUREMENTS OF PUBLIC INTEREST PROTECTED IN THE PERFORMANCE OF EXECUTIVE ACTIVITY

Raina Nikolova³⁰

The public interest in carrying out enforcement activities in a constitutional sense is to provide guarantees for compliance with the fundamental principles. In order to exercise the fundamental rights of citizens in the performance of their enforcement activities, the common interest

can be formulated by imposing restrictions on them.

Keywords: Constitutional Principles, Executive Activity, Executive Authority, Fundamental Rights, Justice, Legislative Authority, Public Interest, Separation of Powers

³⁰ Dr. Habil. Raina Nikolova, Professor of Administrative Law and Administrative Procedure, Law Department, New Bulgarian University, rainikolova@nbu.bg.

ПРАВНА РЕГУЛАЦИЯ НА ФУТБОЛА – ЗАБРАНИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

Райна Николова¹

Статията обсъжда административноправното регулиране на дейността на спортните организации и професионалните футболни клубове в България. Анализира правната уредба на спортното хулиганство. Тя посочва принудителните административни мерки и админи-

стративните наказания, които се налагат при спортно хулиганство.

Ключови думи: административни наказания, принудителни административни мерки, административноправна регулация, професионален футболен клуб

Увод

Най-ранните сведения за игра, подобна на футбола, датират от 476 г. пр.н.е. в Китай. Днес официалната родина на футбола се приема, че е Великобритания, защото там през 1863 г. са били официално вписани правилата на играта. През 2014 г. британският вестник „Гардиън“ посочва, че Албер Камю прави следното признание: „Всичко, което със сигурност знам за морала и задълженията, дължа на футбола“². Предполагам, че някой скептик би се усъмнил, че писателят е автор на подобна мисъл или че е направил толкова сериозна генерализация. Заслужава си обаче да се замислим върху това, какво представлява футболът за съвременния човек, в това число и за нас, българите. Подобно на музиката футболът увлича, ентузиазира, въодушевява със своята оригиналност. На него отдавна му се радват и мъже, и жени. Първият Републикански футболен турнир за жени в България се провежда през сезон 1985/1986 г. Тогава първо място заема отборът на „Академик“ (София), второто – „Слънце“ (Стара Загора) и третото – „Средец“ (София). **Едва за първи път през януари 2018 г. жените в Саудитска Арабия получиха достъп до стадиона в гр. Джеда**, за да гледат на живо футболен мач, като за тях са били отредени 10 000 места. За уникалната способност на футбола да обединява говори онова трудно забравимо лято на 1994 г., когато българският национален отбор се класира на 4-то място на Световното първенство в САЩ и предизвика невиджана еуфория и национално самочувствие в период на тежка ико-

¹ Райна Николова, д.ю.н., професор по Административно право и процес, департамент „Право“, Нов български университет, mikolova@nbu.bg.

² *The Guardian* [online]. Available from: <https://www.theguardian.com/books/booksblog/gallery/2014/jun/24/14-quotes-from-football-inspired-writers-fans-world-cup#img-14> quotes from writers inspired by football [viewed 8.12.2019].

номическа криза и външнополитическа изолация. Първото отразяване на живо на футболен мач по телевизията е показано през 1937 г. в Англия и е поверено на Би Би Си. Това е приятелски мач между представителния тим на лондонския отбор „Арсенал“ и резервите на същия клуб. Срещата се играе на стадион „Хайбъри“ пред над 20 000 зрители. Първото неофициално излъчване на Българската телевизия се е осъществило на 1.11.1959 г., а второто е на 6.11.1959 г., когато телевизията предава пряко футболния мач между отборите на „Левски“ (София) и „Рapid“ (Букурещ), завършил с резултат 0:0. Което показва, че тази спортна проява влиза в медийното лентоброене на България още преди първото официално излъчване на 7.11.1959 г. на манифестацията по повод Великата октомврийска социалистическа революция.

Настоящата статия ще се съсредоточи върху изследването на административноправната регулация на спортната дейност като цяло³ и на административноправните мерки, предприемани срещу спортното хулиганство по време на футболни срещи, с които се въвеждат някои забрани и ограничения.

1. Конституционна уредба на спорта

Конституционната уредба на спорта се съдържа в чл. 52, ал. 3 от Основния закон, в която норма се посочва, че държавата насърчава развитието на спорта. Спорт са всички форми на физическа активност, които чрез самостоятелно или организирано участие имат за цел реализиране или подобряване на физическата дееспособност и емоционалното състояние, формиране на социални отношения или постигане на резултати в състезания на всички нива (§1, т. 31 от Допълнителната разпоредба на Закона за физическото възпитание и спорта (ЗФВС)).

2. Международна уредба

Международната уредба на спорта и на футболното хулиганство като форма на спортно хулиганство е уредена в актове на Съвета на Европа (конвенции).

Един от особено важните международни актове в областта на спорта е Международната харта за физическо възпитание и спорт от 1978 година. Първият международен договор, който влиза в сила за България от 1.08.1992 г. (с обратно действие), е *Конвенцията срещу употребата на допинг* (обн., ДВ, бр. 50 от 24.06.1997 г.). Тук се появява първата забрана в спорта по принцип и в частност във футбола – забраната за допингиране. Под *допингиране в спорта* се разбира даването на спортистите или използването от последните на фармакологични класове от допингови средства или на методи за допингиране (чл. 2, параграф 1, б. „а“ от Конвенцията).

В тази насока:

1. Страните приемат съобразно случая законодателство, регламенти или административни мерки за ограничаване на предоставянето (и по-специално разпоредби, имащи за цел контролирането на движението, притежаването, вноса, разпределението и продажбата), както и използването в спорта на забранени средства и методи за допингиране и по-специално анаболните стероиди.

³ Виж по този въпрос Чернева, Г. Управление на спорта и туризма. В: *Административно право – специална част*. София: Сиби, 2015, 174–177.

2. За тази цел страните, или при необходимост компетентните неправителствени организации, подчиняват критериите за отпускане на обществени средства на спортните организации на резултатното прилагане от тях на антидопинговите регламенти.

3. От друга страна, договарящите се страни:

а) подпомагат своите спортни организации за финансирането на антидопинговите контроли и антидопинговите анализи или чрез отпускане на помощи или на директни субсидии, или като се държи сметка за стойността на контролите и анализите при определянето на глобалната сума на помощите или субсидиите, давани на тези организации;

б) взимат подходящи мерки за отказване отпускането на средства за тренировъчни цели, на субсидии, идващи от обществени фондове на спортисти, които са били суспендирани в резултат на откриване на нарушение на регламента за допинга в спорта, и то през времето на суспендирането им;

в) поощряват и при необходимост улесняват изпълнението чрез своите спортни организации на антидопинговите контроли, поискани от компетентните международни спортни организации както по време, така и извън състезанията; и

г) поощряват и улесняват сключването от страна на спортните организации на договори, упълномощаващи екипи за антидопингов контрол, надлежно назначени да правят тестове на техни членове в други страни.

4. Страните си запазват правото да утвърждават антидопингови регламенти и да организират антидопингови контроли по собствена инициатива и на своя собствена отговорност, при условие че са съвместими със съответните принципи на тази конвенция (чл. 4 от Конвенцията).

Всяка страна се задължава да създаде или да улесни създаването на своя територия на една или няколко лаборатории за антидопингов контрол, достойни да бъдат официално утвърдени съгласно критериите, приети от компетентните спортни организации и одобрени от работната група (чл. 5, параграф 1 от Конвенцията).

Необходимостта от въвеждането на административноправна регулация на спортното хулиганство и особено по време на футболни срещи възниква от Европейската конвенция за насилието и лошото поведение на зрители при спортни прояви и в частност на футболни срещи (Конвенция № 120), обн., ДВ, бр. 102 от 29.11.1996 г. и в сила за Република България от 1.12.1996 г. Конвенцията е акт на държавите, членуващи в Съвета на Европа, и е приета на 19.08.1985 г.

Страните по Конвенция № 120 се задължават да осигурят разработването и изпълняването на мерки, насочени към предотвратяване и контрол на насилието и лошото поведение на зрители, и по-специално:

а) да осигурят мобилизирането на достатъчно сили за поддържане на обществения ред, за да се противопоставят на прояви на насилие или лошо поведение както в стадионите, така и в близката околност извън тях и по протежение на пътищата, по които преминават зрителите;

б) да улесняват тясното сътрудничество и обмен на подходяща информация между полицейските сили на различните засегнати или застрашени да бъдат засегнати населени места;

в) да прилагат или, когато е необходимо, да приемат законодателство, предвиждащо налагането на наказания или, според случая, на подходящи административни мерки по отношение на зрители, признати за виновни за извършването на правонарушения, свързани с насилие или лошо поведение (чл. 3, параграф 1 от Конвенция № 120).

Страните полагат усилия да осигурят при необходимост чрез подходящо законодателство, предвиждащо санкции при нарушение, или чрез други подходящи мерки, щото при наличие на опасност от избухване на насилие и лошо поведение от страна на зрители спортните организации и клубовете и, ако е необходимо, съвместно със собствениците на стадионите и държавните органи в съответствие с техните компетенции, определени от вътрешното право, да предприемат практически мерки около и в стадионите за предотвратяване или контрол на това насилие или лошо поведение, включително:

а) да осигурят плана и конструкцията на стадионите, да гарантират безопасността на зрителите, да не създават условия за насилие между тях, да позволяват ефикасен контрол над публиката, да съдържат подходящи бариери или заграждения и да позволяват намесата на полицейските сили и силите за сигурност да действат;

б) да разделят ефикасно привържениците на отборите съперници, като при допускането на гостуващи групи от привърженици в стадиона ги насочват към отделни трибуни;

в) да осигуряват това разделяне, като контролират строго продажбата на билети, и да предприемат специални предпазни мерки непосредствено преди началото на срещите;

г) да извеждат от стадионите или срещите или да забранят достъпа до тях, доколкото това е юридически възможно, на известни или потенциални нарушители на реда и на лица, намиращи се под влиянието на алкохол или наркотици;

д) да оборудват стадионите с ефикасна система за информиране на публиката и да осигуряват нейното пълно използване, като и да осигуряват програми за срещите и печатни материали, насърчаващи зрителите за спазване на добро поведение;

е) да забраняват на зрителите внасянето на алкохолни напитки в стадиона; да ограничат и за предпочитане да забранят продажбата и всяко разпространяване на алкохолни напитки на стадионите и да осигурят всички налични напитки да бъдат в безопасни опаковки;

ж) да осигурят контрол на зрителите за избягване на внасянето в стадионите на предмети, които могат да бъдат използвани за актове на насилие, или средства за фойерверки, или подобни устройства;

з) да осигуряват сътрудничеството между служителите за свързка и заинтересуваните органи преди срещите относно мерките, които трябва да се предприемат за контрол на публиката, така че съответните норми да бъдат приложени чрез съгласувана дейност (чл. 3, параграф 4 от Конвенция № 120).

Нормата на чл. 5 от Конвенция № 120 посочва как се извършва установяване и предприемане на действия спрямо правонарушителите:

1. Страните, спазвайки съществуващите правни процедури и принципа на независимостта на съдебната власт, следят за осигуряване на идентифицирането и съдебното преследване в съответствие със закона на зрители, извършващи акт на насилие или друго престъпно поведение.

2. При необходимост, особено в случай на зрители гости, и в съответствие с приложимите международни споразумения страните предвиждат:

а) прехвърляне на съдебните процедури срещу лица, задържани във връзка с насилие или друго престъпно поведение, извършено по време на спортни прояви, към страната на тяхното пребиваване;

б) искане за екстрадиране на лица, заподозрени в извършването на акт на насилие или друго престъпно поведение по време на спортни прояви;

в) прехвърляне на лица, признати за виновни за извършването на престъпления, свързани с употребата на насилие или на други актове на престъпно поведение по време на спортни прояви, за да изтърпят наказанието си в съответната страна.

Разпоредбите на чл. 6 от Конвенцията № 120 предвиждат допълнителни мерки:

1. Страните се задължават да си сътрудничат тясно със своите национални спортни организации и клубове, имащи компетенции в тази област, и при необходимост със собствениците на стадионите относно мерките по планирането и извършването на изменения в конструкцията на стадионите или на други изменения, включително на входовете и изходите на стадионите, с цел подобряване на сигурността и предотвратяване на насилието.

2. Страните се задължават да изградят, където е необходимо и при подходящи случаи, система, установяваща изисквания за подбор на стадионите, която да отчита сигурността на зрителите и предотвратяването на насилие сред тях, особено за стадионите, използвани за провеждане на мачове, които могат да привлекат големи или буйни тълпи.

3. Страните се задължават да насърчават своите национални спортни организации да преразглеждат постоянно правилата си, с оглед да контролират факторите, способни да доведат до избухване на насилие от страна на спортисти или зрители.

3. Спортът и правото на Европейския съюз

Съгласно чл. 6, параграф 1, б. „д“ от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС) Съюзът разполага с компетентност да предприема действия за подкрепа, координиране или допълване на действията на държавите членки в областта на спорта.

В дял XII от ДФЕС се съдържа правна уредба на спорта. В чл. 165, параграф 2 се посочва, че Съюзът допринася за насърчаването на ролята на спорта в европейския живот, като отчита в същото време спецификите му, структурите, основаващи се на доброволното участие, както и неговата социална и възпитателна функция. Действията на Съюза целят развиване на европейското измерение в спорта чрез насърчаване на равнопоставеността и принципа на откритост в спортните състезания и сътрудничеството между организациите, отговарящи за спорта, както и чрез закрила на физическата и морална неприкосновеност на спортистите, по-специално на най-младите сред тях.

Съюзът и държавите членки поощряват сътрудничеството с трети страни и с компетентните международни организации в областта на образованието и спорта, в частност Съвета на Европа (чл. 165, параграф 3 от ДФЕС).

4. Административноправна регулация на спортната дейност

Законът за физическото възпитание и спорта (ЗФВС) урежда обществените отношения, свързани със спорта в Република България (обн., ДВ, бр. 86 от 18.10.2018 г., в сила от 18.01.2019 г.)⁴. Той е детайлно разработен в Правилник за прилагане на ЗФВС (обн., ДВ, бр. 31 от 12.04.2019 г., в сила от 12.04.2019 г.). Спорт за всички е укрепваща здравето физическа активност на лицата в свободното им време чрез свободен избор на индивидуално или

⁴ Първият Закон за физическото възпитание и спорта в България е приет през 1931 година. Виж Неков, Р. Спортно право – възникване, обща характеристика и особености. В: *Съвременното право – проблеми и тенденции*. София: Сиби, 2011, 140–149.

организирано практикуване на физически упражнения и спорт (§1, т. 15 от Допълнителните разпоредби на ЗФВС). Спортните организации са спортни клубове и спортни федерации (чл. 11, ал. 2 от ЗФВС). Спортните клубове са сдружения с нестопанска цел или капиталови търговски дружества (дружества с ограничена отговорност, акционерни дружества), които организират практикуването и развитието на физическата активност и **спорта** чрез индивидуални и групови **спортни** дейности.

Спортните клубове са:

1. спортен клуб⁵ за развитието на един или на сходни спортове и спортен клуб за развитие на военно-приложни спортове (може да бъде член само на една спортна федерация);
2. многоспортов клуб за развитието на повече от един спорт, практикувани по един обединяващ принцип (може да бъде член на многоспортова федерация). Преобразуването на спортен клуб не води до промяна на неговото класиране или на неговите отбори в първенства и състезания, както и до преминаването им от една група в друга (чл. 12 от ЗФВС).

Спортните федерации са сдружения с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност, които са получили спортен лиценз за един или сходни видове спорт, включително за военно-приложни спортове, или спортен лиценз за развитие на повече от един спорт по един обединяващ принцип. В спортните федерации може да членуват само спортни клубове. Спортните федерации са:

1. федерация по един или сходни видове спорт, включително спортна федерация по военно-приложни спортове;
2. многоспортова федерация за развитие на повече от един спорт по един обединяващ принцип.

Спортната федерация представлява своите членове пред държавните органи и международните спортни организации. Спортните федерации може да се сдружават за взаимно подпомагане и развитие на съвместна дейност в областта на физическата активност, физическото възпитание, спорта и спортно-туристическата дейност (чл. 18 от ЗФВС). Българският футболен съюз (БФС) е асоциация на футболните клубове в България и е основан на

⁵ Правната регулация на спортните клубове в началото на ХХ век предвижда утвърждаване на устава на съответната организация от Министерството на вътрешните работи и народното здраве. От началото на ХХ век до 1944 г. в столицата се състезават различни отбори. Сред тях са „Любен Каравелов“ в периода 1912–1944 г.; „Атлетик“ (1913–1923 г.), който тренира в района на Докторската градина; „Славия“ (1913 г.) – в началото създателите ѝ са жители на района около „Руски паметник“; „Футбол клуб 13“ (1913–1944 г.); „Раковски“ (1913 г.) от кв. „Лозенец“; „Левски“ (1914 г.) в района на днешното 22-ро училище; „Слава“ в периода 1916–1921 г. от „Орлов мост“ до „Ситняково“; „Ботев“ (Горна баня); „Ботев“ (София) на територията на кварталите „Три кладенци“ и „Коньовица“ в периода 1918–1945 г.; „Бенковски“, обединил през 1919 г. три отбора от кварталите „Банишора“ и „Надежда“ – „Орел“, „Вихър“ (кв. „Надежда“) и „Спартак“; „Европа“ и „Перловец“ от 1920 г. (квартал „Перловец“); „Свобода“ (1920 г.) в кв. „Три кладенци“; „Фортуна“ от кв. „Надежда“ в периода 1920–1943 г.; „Родина“ (квартал „Лозенец“); Офицерски спортен клуб (1919 г.); „Победа“ (1925 г. в кв. „Красна поляна“, тогава кв. „Булина ливада“); „Устрем“ (в кв. „Света Троица“ и „Захарна фабрика“) в периода 1923–1945 г.; „Акоах“ (спортен клуб на еврейската общност в периода 1925–1942 г., като през 1939 г. „Акоах“ е реструктуриран и се преименува на „Възраждане“, за да изпълни условието на Българската национална спортна федерация за поне трима българи в ръководството и отварянето на достъпа на българи за членове на клуба, а на 26.04.1942 г. се обединява с отбора на „Сокол“ под името „Витошки сокол“ и прекратява самостоятелното си функциониране); „Хоменгътмен“ (отборът на арменската общност) в периода 1922–1942 г. в центъра на града; „Локомотив“ (1929 г.) в кв. „Надежда“; „Сокол“ (кв. „Три кладенци“) в периода 1930–1944 г.; „Спорт клуб“ от кв. „Три кладенци“ в периода 1920–1944 г.; „Шипка“ в периода 1925–1945 г.; „Княз Кирил Преславски“ (1935 г.); „Спортист“ (в кв. „Хаджи Димитър“) в периода 1936–1948 г. и др. На 26.03.1945 г. „Ботев“, „Устрем“, „Победа“ и „Свобода“ се вливат в „Септември“.

27.06.1985 г. в София. В него членуват 44 професионални и 490 аматьорски клуба. Той е правопреемник на Българската федерация по футбол (1962–1985 г.). БФС е член на ФИФА (Международната футболна федерация) от 1923 г. и член на УЕФА (Съюз на европейските футболни асоциации) от 1954 г. и е единствен техен представител за територията на България⁶. Националното първенство по футбол стартира през 1924 г., когато не е излъчен победител (както се случва през 1927 г. и 1944 г.)⁷. Спортните федерации подлежат на лицензиране. В това се изразява *първото ограничение в областта на спорта, в това число и във футбола*. Става въпрос за административно регулиране на определена дейност. *Административно регулиране* е установяването на нормативни изисквания, чието спазване се осигурява чрез упражняване на административен контрол (чл. 1, ал. 3 от Закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност). Административен контрол е контролът, упражняван от административни органи чрез издаване на лиценз (чл. 1, ал. 4, т. 2, предл. 1 от Закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност (ЗОАРАКСД). С оглед на обхвата на действие на ЗОАРАКСД, спортната дейност не попада в предмета на административно регулиране от страна на държавата на спортната дейност, както това се вижда от нормата на чл. 9, ал. 1 от ЗОАРАКСД:

Лицензионен режим може да се установява само за стопански дейности, които:

1. са свързани с обекти, изключителна държавна собственост съгласно чл. 18, ал. 1 от КРБ, както и с обекти, върху които държавата осъществява суверенни права съгласно чл. 18, ал. 2 и 3 от КРБ; или

⁶ За първи път българският национален отбор по футбол играе срещу националния отбор на Австрия на 21.05.1924 г. във Виена и резултатът е Австрия:България – 6:0. За първи път българският национален отбор по футбол постига равенство в резултата срещу отбора на Турция на 17.07.1927 г. в София, а извоюва победа срещу отбора на Румъния на 12.10.1930 г. отново в българската столица. *Български футболен съюз* [онлайн]. Достъпен на: <https://www.bfunion.bg> [прегледан на 4.06.2018].

⁷ Победители в националното футболно първенство са, както следва: 1925 г. и 1926 г. – „Владислав“ (Варна); 1928 г. – „Славия“ (София); 1929 г. – „Ботев“ (Пловдив); 1930 г. – „Славия“ (София); 1931 г. – АС '23, или Офицерски спортен клуб „Атлетик – Слава 23“ (София); 1932 – „Шипченски сокол“ (Варна); 1933 г. – „Левски“ (София); 1934 г. – „Владислав“ (Варна); 1935 г. – „Спортклуб“ (София); 1936 г. – „Славия“ (София); 1937 г. – „Левски“ (София); 1938 – „Тича“ (Варна); 1939 г. – „Славия“ (София); 1940 г. – ЖСК (София); 1941 г. – „Славия“ (София); 1942 г. – „Левски“ (София); 1943 г. – „Славия“ (София); 1945 г. – „Локомотив“ (София); 1946 г. и 1947 г. – „Левски“ (София); 1948 г. – „Септември“ при Централен дом на войската (София); 1949 г. и 1950 г. – „Левски“ (София); 1951 г. и 1952 г. – Централен дом на народната армия (София); 1953 г. – „Левски“ (София); 1954–1962 г. – ЦДНА (София); 1963 г. – „Спартак“ (Пловдив); 1964 г. – „Локомотив“ (София); 1965 г. – „Левски“ (София); 1966 г. – Централен спортен клуб на армията (ЦСКА) „Червено знаме“ (София); 1967 г. – „Ботев“ (Пловдив); 1968 г. – „Левски“ (София); 1969 г. – ЦСКА „Септемврийско знаме“ (София); 1970 г. – „Левски – Спартак“ (София); 1971–1973 г. – ЦСКА „Септемврийско знаме“ (София); 1974 г. – „Левски – Спартак“ (София); 1975–1976 г. – ЦСКА „Септемврийско знаме“ (София); 1977 г. – „Левски – Спартак“ (София); 1978 г. – „Локомотив“ (София); 1979 г. – „Левски – Спартак“ (София); 1980–1983 г. – ЦСКА „Септемврийско знаме“ (София); 1984 – 1985 г. – „Левски – Спартак“ (София); 1986 г. – „Берое“ (Стара Загора); 1987 г. – Централен футболен клуб на армията „Средец“ (София); 1988 г. – „Витоша“ (София); 1989–1990 г. – ЦСКА (София); 1991 г. – „Етър“ (Велико Търново); 1992 г. – ЦСКА (София); 1993–1995 г. – „Левски“ (София); 1996 г. – „Славия“ (София); 1997 г. – ЦСКА (София); 1998–1999 г. – „Литекс“ (Ловеч); 2000–2002 г. – „Левски“ (София); 2003 г. – ЦСКА (София); 2004 г. – „Локомотив“ (Пловдив); 2005 г. – ЦСКА (София); 2006–2007 г. – „Левски“ (София); 2008 г. – ЦСКА (София); 2009 г. – „Левски“ (София); 2010–2011 г. – „Литекс“ (Ловеч); 2012–2019 г. – „Лудогорец“ (Разград). *Български футболен съюз* [онлайн]. Достъпен на: <https://www.bfunion.bg> [прегледан на 14.12.2019].

2. пораждат повишен риск за националната сигурност или обществения ред в Република България, личните или имуществените права на гражданите или правата на юридическите лица, както и за околната среда и са посочени в списъка-приложение към закона.

Въпреки посочените в законодателството изисквания, които не предвиждат лицензиране за спортните организации, такова съществува в ЗФВС. Спортен лиценз се издава само на една:

1. спортна федерация по един или сходни видове спорт, включително спортна федерация по военно-приложни спортове;
2. многоспортова федерация за развитие на повече от един спорт по един обединяващ принцип.

Спортният лиценз е *безсрочен* (чл. 19, ал. 2 от ЗФВС). Въведеният режим е регистрационен по своята административноправна същност, макар документът да се наименува „лиценз“. Министърът на младежта и спорта или оправомощено от него длъжностно лице издава спортен лиценз, когато не са налице основания за отказ, и вписва спортната федерация и спортните клубове – нейни членове, в регистъра⁸. В този случай той действа при условията на обвързана компетентност. Става въпрос за *предварителен надзор*.

Административните органи упражняват *последващ надзор* за спазването на установените изисквания при извършването на стопанска дейност, за която е необходим лиценз (чл. 18 от ЗОАРАКСД). В какво се изразява този последващ контрол по отношение на спортните организации? Министърът на младежта и спорта или оправомощено от него длъжностно лице с мотивирана заповед отнема спортния лиценз, когато спортната федерация:

1. не отговаря на изискване в закона⁹;
2. е представила неверни данни или документи с невярно съдържание, които са послужили като основание за издаване на спортния лиценз;
3. е допуснала извършването на системни нарушения на антидопинговите правила;
4. е извършила или допуснала извършването на системни нарушения на закона или на актовете по прилагането му извън тези по т. 3;

⁸ В предходната нормативна уредба (Закон за физическото възпитание и спорта, обн., ДВ, бр. 58 от 9.07.1996 г.) преценката дали министърът да издаде лиценз, или да откаже бе упражняване на компетентност при условията на оперативна самостоятелност. Решение № 11902 от 14.10.2010 г. по адм. д. № 1667 от 2010 г. на ВАС, VII отделение.

⁹ Не е вписана в регистъра на юридическите лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност; обявена е в несъстоятелност или се намира в производство по несъстоятелност или ликвидация; има подлежащи на принудително изпълнение публични задължения към държавата или общината, както и просрочени задължения към Министерството на младежта и спорта, освен ако е допуснато разсрочване или отсрочване на задълженията; в устава като основен предмет на дейност не се съдържат дейности, свързани с физическа активност, физическо възпитание, вид или видове спорт; има за членове по-малко от 7 спортни клуба със седалище най-малко в три административни области в страната, които отговарят на изискванията на закона; няма сключени договори или нейните членове нямат сключени договори с треньорски кадри, отговарящи на изискванията на съответната наредба; няма приета 4-годишна програма за развитие на съответния вид спорт; няма приети годишен спортен календар за провеждане на състезания и държавен спортен календар и правила за провеждането му; не разполага или нейни членове не разполагат със спортни обекти на територията на страната за развитие на тренировъчната и състезателната дейност за вида спорт; няма приети правила за статута на спортистите аматьори и на професионалните спортисти за придобиването, прекратяването и отнемането на състезателни права на спортистите – само за федерациите по един или сходни видове спорт; няма приет от Общото събрание бюджет за съответната календарна година; няма приети правила за осъществяване на спортната дейност, които са в съответствие с правилата на международната спортна организация, ако има такава.

5. не започне да извършва дейност съгласно програмата в 6-месечен срок от издаването на спортния лиценз;

6. не представи в 6-месечен срок от издаването на спортния лиценз окончателен договор за ползване или наем, или предварителни договори за сключване на окончателен договор;

7. има просрочени задължения, свързани с използването на спортни обекти – собственост на търговски дружества с 50 или над 50 на сто държавно или общинско участие в капитала;

8. е изразходвала незаконосъобразно или не по предназначение паричните средства, предоставени по реда на този закон;

9. не е представила в срок отчет за изпълнение на програмата за предходната година, финансов отчет за предходната година и приет бюджет на спортната федерация за текущата година, актуализация на програмата за развитие на съответните видове спорт, които се изготвят за срок от 4 години и са в съответствие с националната програма, ако има такава, или представените документи не отговарят на изискванията на този закон;

10. няма приет за съответната година държавен спортен календар или не е изпълнила приетия за предходната година;

11. не е изпълнила влязла в сила принудителна административна мярка;

12. е с отнето или прекратено членство в съответната международна спортна организация с влязъл в сила акт на международната организация или с отнети от член на международната спортна организация права за организиране на спортни дейности по съответния вид спорт.

Друга форма на надзор е упражняваната административна принуда чрез прилагането на *принудителни административни мерки*:

За предотвратяване и преустановяване на нарушенията по този закон и нормативните актове по прилагането му, както и за предотвратяване и отстраняване на вредните последици от тях, министърът на младежта и спорта или оправомощен от него заместник-министър има право да:

1. дава задължителни предписания;

2. разпорежда на спортните федерации да приведат вътрешните си актове в съответствие с този закон;

3. спре финансовото подпомагане;

4. забранява провеждането на спортни състезания и събития (чл. 145 от ЗФВС). Принудителните административни мерки се прилагат с мотивирана заповед на министъра на младежта и спорта или оправомощен от него заместник-министър въз основа на мотивиран доклад на длъжностно лице от Министерството на младежта и спорта. В заповедта се определят основанията за прилагане, видът и начинът на прилагане на съответната принудителна административна мярка. Заповедта се съобщава в 7-дневен срок от постановяването на принудителната административна мярка по реда на АПК. Заповедта подлежи на обжалване пред съответния административен съд по реда на АПК. Обжалването не спира изпълнението на приложената принудителна административна мярка (чл. 147 от ЗФВС).

Друга форма на административния надзор е *налагането на административни наказания*:

1. На лице, което извършва дейност, за която се изисква спортен лиценз, без да притежава такъв, се налага имуществена санкция в размер от 5000 до 10 000 лв. За нарушение на дейности, свързани с развитие, популяризиране и насърчаване на физическата активност, физическото възпитание и спорта, на спортния клуб се налага имуществена санкция в раз-

мера по ал. 1. Когато нарушението е извършено повторно, имуществената санкция е в размер на 15 000 лв. (чл. 147 от ЗФВС).

2. На лице¹⁰, което извърши нарушение на антидопинговите правила¹¹, се налага глоба в размер от 1000 до 2000 лв. Когато нарушението по ал. 1 е извършено повторно, глобата е в размер на 3000 лв. (чл. 148 от ЗФВС).

3. На лице, което допусне нарушение на антидопинговите правила, се налага имуществена санкция, както следва:

1. в размер на 1000 лв. за първо нарушение;
2. в размер на 2000 лв. за второ нарушение;
3. в размер на 3000 лв. за трето нарушение;
4. в размер на 4000 лв. за всяко следващо нарушение.

Санкцията се налага на спортните федерации само ако нарушението е извършено от спортист или длъжностно лице от националния отбор по време на лагер на националния отбор или на състезание, организирано от международна спортна организация. Извън случаите по изречение първо санкцията се налага на спортния клуб, в който лицето осъществява дейността си. Поредността на нарушението се определя за период от две години, считано от датата на налагане на предходна санкция за нарушение с влязъл в сила акт (чл. 149 от ЗФВС). На длъжностно лице от Антидопинговия център или член на антидопингов екип, който не изпълни свое задължение при осъществяване на допинговия контрол, се налага глоба в размер от 500 до 1000 лв. За всяко следващо нарушение глобата е в размер на 2000 лв. (чл. 150 от ЗФВС). За неизпълнение на принудителна административна мярка на лицата се налага глоба, съответно имуществена санкция, в размер от 500 до 1000 лв. (чл. 151 от ЗФВС). За други нарушения на закона или на нормативните актове по прилагането му, извън изброените случаи, на лицата се налага глоба, съответно имуществена санкция, в размер от 500 до 1000 лв. Когато нарушението е извършено повторно, глобата, съответно имуществената санкция, е в размер на 2000 лв. (чл. 152 от ЗФВС). Актовете, с които се

¹⁰ Спортно-педагогическите кадри, медицинските специалисти, спортистите аматьори, професионалните спортисти, длъжностните лица, мениджърите, агентите, членовете на екипа на отбор, както и всяко друго лице, което оказва съдействие или работи със спортист.

¹¹ Нарушение на антидопинговите правила е:

1. наличие на забранена субстанция, нейни метаболити или маркери в проба на спортист;
2. употреба или опит за употреба от спортист на забранена субстанция или забранен метод;
3. отклоняване на взимане на проба, отказ за явяване за взимане на проба след уведомление в съответствие с действащите антидопингови правила или неявяване за взимане на проба без уважителни причини;
4. нарушаване на изискванията, свързани със задължението на спортиста да бъде на разположение за извънсъстезателно тестване, включително неуспешното подаване на информация за местонахождение и пропуснатите проверки;
5. фалшифициране или опит за фалшифициране на процедурата за допингов контрол;
6. притежаване на забранени субстанции или забранени методи;
7. трафик, както и опит за трафик на забранени субстанции или забранени методи;
8. прилагане или опит за прилагане на забранена субстанция или забранен метод върху спортист по време на състезание, прилагане или опит за прилагане върху спортист извън състезание на забранена субстанция или на забранен метод, които са забранени извън състезание;
9. съдействие, подстрекаване, подпомагане, подбуждане, прикриване и всеки друг вид съучастничество, включващо нарушение или опит за нарушение на антидопинговите правила, или нарушение на забраната за участие в спортно-състезателна дейност по време на период на лишаване от права в случаите, определени с наредба;
10. професионално или свързано със спорта сътрудничество на спортист или друго лице, подлежащо на проверка от антидопингова организация, със спортно-техническо лице в случаите, определени с наредба.

установяват нарушенията, се съставят от длъжностни лица, определени със заповед на министъра на младежта и спорта, а за нарушения по чл. 150 – със заповед на изпълнителния директор на Антидопинговия център. Наказателните постановления се издават от министъра на младежта и спорта или от оправомощено от него длъжностно лице, а за нарушения по чл. 150 – от изпълнителния директор на Антидопинговия център. Установяването на нарушенията, издаването, обжалването и изпълнението на наказателните постановления се извършват по реда на Закона за административните нарушения и наказания (чл. 153 от ЗФВС).

5. Административноправна регулация на спортното хулиганство

Законът за опазване на общественя ред при провеждането на спортни мероприятия (ЗООРПСМ) (обн., ДВ, бр. 96 от 29.10.2014 г.) урежда обществените отношения по повод противообществени прояви по време на спортни прояви. Футболът предизвиква пристрастия, щастие, радост, възмущение, гняв. Тези чувства провокират поведение, което невината съответства на законодателството. Изблиците преди, по време и след футболни мачове могат да доведат до извършването на деяния, които не попадат в обхвата на престъпленията по Наказателния кодекс поради по-ниския характер на тяхната обществена опасност. Затова законодателят създава дефиниция на понятието „противообществени прояви“, определя мерките на административна принуда при осъществяването им и предвижда ред за установяването им.

5.1. Понятие за спортно хулиганство

Противообществена проява (спортно хулиганство) е проява, която не съставлява престъпление по смисъла на Наказателния кодекс и е извършена в спортния обект или в спортната зона преди, по време или непосредствено след спортното мероприятие, както и на отиване или на връщане от спортния обект във връзка със спортното мероприятие, изразяваща се във:

- 1. носене на знамена, плакати и транспаранти, на които са изобразени текстове, изображения, абривиатури и символи, подтикващи към омраза и насилие, съдържащи обидни квалификации или олицетворяващи идеологии, обявени за противозаконни;*
- 2. отказ за изпълнение на разпорежданията на отговорните за спортното мероприятие лица, ангажирани със сигурността и безопасността, или на полицейските органи;*
- 3. преодоляването на преградни приспособления, конструкции и съоръжения, намиращи се в спортния обект или спортната зона;*
- 4. нахлуване на спортния терен;*
- 5. паленето и поддържането на огън;*
- 6. хвърлянето на предмети;*
- 7. носенето на маски и действия за напълно прикриване на лицето или на части от него, което затруднява разпознаването;*
- 8. отправянето на ругатни, други неприлични изрази, жестове и поведение, които са особено вулгарни, както и изрази и скандирания, насаждащи омраза на расова¹², етническа или религиозна основа;*

¹² Въпреки текстовете в закона продължават случаите на прояви на расизъм и през октомври 2019 г., последно посетени на 4.12.2019 г.: Двоен срам за българския футбол. Тотално надмощие на гостите и расистки изстъпления – с тези две неща ще се запомни мачът от квалификациите за „Евро 2020“ между

9. носенето на оръжие и предмети, които могат да се използват като оръжие; боеприпаси; спрейове със защитен газ, с разяждащи или с оцветяващи вещества; сигнални ракети, взривни устройства, пиротехнически изделия и други общоопасни средства, отделни техни съставки; наркотични и други упойващи вещества, както и други вещества и предмети, които могат да бъдат опасни за живота и здравето на околните;

10. предизвикване или участие в сбивания;

11. използването на посочените в т. 9 вещи, предмети и вещества;

12. посегателство над състезатели, съдии, полицейски органи или други ангажирани с организацията, със сигурността или с безопасността длъжностни лица, както и прямо медицински лица, журналисти, фоторепортери и оператори;

13. унищожаване или повреждане на чуждо имущество;

14. използването на знамена, плакати и транспаранти, на които са изобразени текстове, изображения, абривиатури и символи, подтикващи към омраза и насилие, съдържащи обидни квалификации или олицетворяващи идеологии, обявени за противозаконни;

15. пребиваване в спортната зона или спортния обект на лица в срока на наложената забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина¹³ (чл. 21 от ЗООРПСМ).

Съдебната практика се е произнесла по подобни казуси:

- В зоната около градския стадион преди започване на футболната среща между отборите на футболен клуб (ФК) „Литекс“ и ФК „Монтана“ лице във видимо нетрезво състояние грубо нарушава обществения ред, като удря с ръка по паркиралите пред стадиона МПС-та, излиза на платното за движение и се опитва да спира преминаващите МПС-та, като псува и ругае¹⁴.
- По време на футболна среща между отборите на ФК „Литекс“ и ФК „Левски“, около 20-ата минута на второ полувреме, лице прескочило защитните съоръжения и нахлуло на спортния терен¹⁵. На стадион „Юнак“ по време на футболна среща от

България и Англия в София. *DW* [онлайн]. Достъпен на: <https://www.dw.com/bg> [прегледан на 4.12.2019]; „Опозорени“. Как расизмът излезе на светло, докато се правехме, че го няма. *Свободна Европа* [онлайн]. Достъпен на: <https://www.svobodnaevropa.bg/a/30217455.html> [прегледан на 4.12.2019]; Имаше ли расизъм на мача България – Англия. Британските медии показаха изобличаващи кадри от стадион „Васил Левски“. Реагираха и политици. *Клуб Z* [онлайн]. Достъпен на: https://clubz.bg/89093-imashe_li_rasizym_na_macha_bulgariq_angliq_snimki [прегледан на 4.12.2019].

¹³ Предходната редакция на съдържанието на понятието „противообществена проява“ (обн., ДВ, бр. 96 от 2004 г., в сила от 30.11.2004 г.) има следния смисъл: „непристойна проява, изразяваща се в отправяне на ругатни и други неприлични изрази и жестове, които са особено вулгарни, предизвикване или участие в сбивания, нахлуване на спортния терен, унищожаване или повреждане на чуждо имущество, използване на забранени предмети, отказ да се изпълнят разпорежданията на отговорните за спортната проява лица или на полицейските органи, или друга подобна проява, нарушаваща обществения ред, която не съставлява престъпление по смисъла на Наказателния кодекс и е извършена умишлено в спортния обект или в зоната около него преди, по време и непосредствено след спортното мероприятие, както и на отиване или на връщане от спортния обект във връзка със спортното мероприятие“. Към настоящия момент нормата обединява британския подход (казуистично изброяващ) и испано-италианския подход на абстрактно формулиране на термина. Илчевски, Б., Б. Кирилов. Законодателно проучване на тема „Законодателни решения, свързани с футболното хулиганство“. Научен ръководител: Петя Митрева. *Народно събрание на Република България* [онлайн], 09.2018. Достъпен на: <http://students.parliament.bg/wp-content/uploads/2018/10/ПИ-210.pdf> [прегледан на 4.12.2019].

¹⁴ Решение № 90 от 22.04.2016 г. по а. н. д. № 475 от 2016 г. на Районен съд – Ловеч.

¹⁵ Решение № 465 от 9.12.2015 г. по н. а. х. д. № 1094 от 2015 г. на Районен съд – Ловеч.

IX кръг на „А“ областна футболна група извършило непристойна проява, нарушаваща обществения ред и изразяваща се в нахлуване на спортния терен и отпращане на псувни и ругатни към главния съдия¹⁶.

- На алеята, водеща от кръговото към стадион „Берое“, на отстояние около 200 метра от стадиона, лицето не е изпълнило полицейски разпореждания да се освободи платното за движение на МПС¹⁷.
- При провеждане на спортно мероприятие внесъл и използвал по време на спортното мероприятие забранено от закона пиротехническо изделие¹⁸.
- Умишлено лицето е предизвикало и участвало в сбиване на спортния обект по време на спортно мероприятие¹⁹.
- На 18.08.2018 г. около 19.30 ч. в гр. Пловдив, при провеждане на футболна среща между професионален футболен клуб (ПФК) „Локомотив Пловдив“ и ПФК „Ботев“ е извършил противообществена проява (спортно хулиганство), изразяваща се в държане и използване на пиротехническо изделие – факла²⁰.
- Посещение на спортно мероприятие в срока на наложената забрана за посещение на такива мероприятия в страната и чужбина²¹.
- Съгласно изготвения план-разчет за футболната среща, служителите от звено „Охрана на обществения ред“ – главен полицай Господин Иванов и старши полицай Петко Динев са били на пост № 3 – ул. „Спортна“ и площад „Берое“. Около 19:30 часа по ул. „Спортна“ в посока стадион „Берое“ са се придвижвали група от четиридесет фена на ПФК „Левски София“. В това време по ул. „Августа Траяна“ са се движили пеша голяма група от фенове на ПФК „Берое“. Поради агресивно настроените агитки, между двете е бил изграден кордон с цел недопускане на прояви на нарушаване на обществения ред и сбиване между феновете. Служителите са били в непосредствена близост до феновете на ПФК „Левски София“, като между тях е имало двама фенове, които са били във видимо нетрезво състояние и са носили кутийки с бира, като са викали срещу феновете на ПФК „Берое“ и са ги предизвикали за саморазправа. Двете агитки са тръгнали една срещу друга, като отделни лица са се замерили с кутийки от бира и бутилки с вода, след което е станало сбиване между тях. Отправени им са множество разпореждания, за да прекратят действията си. Фенът на „Берое“, като е видял, че към мястото на инцидента са се отправили и други служители, е хукнал по ул. „Спортна“ в посока юг, като е блъскал множество от върнатите хора към стадиона. Агресивното поведение на феновете е наложило употребата на физическа сила и помощни средства от страна на полицейските служители. При поставянето на белезниците на едно от лицата от главен полицай Иванов, същият е усетил силна болка в палеца на дясната си ръка и тогава служителят е забелязал, че фенът държи „метален бокс“ в едната си ръка. Друг фен е бил зад

¹⁶ Решение от 24.11.2010 г. по а. н. д. № 1234 от 2010 г. на Районен съд – Горна Оряховица.

¹⁷ Решение № 858 от 9.09.2013 г. по а. н. д. № 1922 от 2013 г. на Районен съд – Стара Загора.

¹⁸ Решение № 8473 от 13.10.2016 г. по а. н. д. № 16884 от 2016 г. на Софийски районен съд.

¹⁹ Решение № 2801 от 11.11.2012 г. по а. н. д. № 7680 от 2012 г. на Районен съд – Пловдив.

²⁰ Решение № 220 от 13.09.2018 г. по в. а. н. д. № 1710 от 2018 г. на Окръжен съд – Пловдив.

²¹ Решение № 1775 от 30.11.2010 г. по н. а. х. д. № 4768 от 2010 г. на Районен съд – Бургас.

гърба му и му е викал да остави приятеля му, като този същият е бил един от инициаторите на конфликта²².

- На стадиона в с. Буковлък, област Плевен, се е провеждала футболна среща между отборите на с. Буковлък и с. Малчика. В 41-вата минута от мача главният съдия на срещата отсъдил 11-метров наказателен удар (дузпа) в полза на отбора на домакините от с. Буковлък. Всички футболисти от гостуващия отбор на с. Малчика заобиколили главния съдия и започнали да му искат обяснения за неговото решение да отсъди фал в наказателното поле. Главният съдия бил блъскан от футболисти от отбора на с. Малчика, като получил и ритник в гърба от неизвестен футболист от отбора на с. Малчика. Зрител на мача, който не заема никаква длъжност в гостуващия отбор на с. Малчика, навлязъл на футболния терен и започнал да иска обяснение от главния съдия защо е отсъдил дузпа. С оглед предотвратяване на масово сбиване на футболния терен и навлизане на футболните запалняковци от с. Буковлък (повече от 200 човека) кметът на село Буковлък и охраната на мача – полицейски инспектор, влезли на футболния терен. Кметът на с. Буковлък извел от терена нарушителя, като на последния било разпоредено от полицейския служител да не навлиза на терена и по никакъв начин да не пречи на провеждането на футболната среща. Въпреки отправеното му полицейско разпореждане лицето повторно навлязло на футболния терен, в резултат на което футболистите на отбора на с. Малчика напуснали терена и мачът бил прекратен²³.
- Хвърляне на счупени седалки към терена на спортното съоръжение, както и оказване на съпротива и отпращане на обидни реплики към полицейски служители²⁴.
- По време на футболна среща между отборите на ФК „Тимок Брегово“ и ФК „Ботев Димово“ нарушителят хвърлил пластмасова бутилка от минерална вода – 500 мл, пълна до половината, която бутилка ударила ръката на страничния футболен съдия и последният си изпуснал флага²⁵.
- На стадион „Огоста“ в гр. Монтана била проведена футболна среща между отборите на ПФК „Монтана“ и ПФК „Левски“. Десетина минути преди започване на срещата нарушителят и негови приятели, всички в явно нетрезво състояние, поискали да влязат през входа за сектор „Г“. Полицейските служители, виждайки състоянието на младежите, категорично отказали. В резултат на това, нарушителят започнал да ги блъска и да ги обижда със следните изрази: „Да ви еба в тулупите!“, „Педерастии!“ . Поради буйното му поведение се наложило употребата на помощни средства и същият бил отведен в РПУ – Монтана. По-късно, след като се успокоил, дал съгласието си да бъде изпробван с техническо средство – дрегер ARSK 0257, като светлинната индикация отчетла наличие на 1,93 промила в издишания от него въздух²⁶.

²² Решение № 773 от 17.09.2012 г. по а. н. д. № 1982 от 2012 г. на Районен съд – Стара Загора.

²³ Решение № 431 от 8.05.2013 г. по а. н. д. № 1125 от 2013 г. на Районен съд – Плевен.

²⁴ Решение № 28 от 1.04.2010 г. по н. а. х. д. № 81 от 2010 г. на Районен съд – Поморие.

²⁵ Решение от 24.09.2013 г. по а. н. д. № 1365 от 2013 г. на Районен съд – Видин.

²⁶ Решение от 26.08.2012 г. по а. н. д. № 40487 от 2012 г. на Районен съд – Монтана.

- На връщане от спортен обект стадион „Тича“ във връзка със спортно мероприятие футболна среща между ПФК „Черно море“ и ПФК „Левски“ са използвани пиротехнически изделия чрез възпламеняването и хвърляне на „пиратки“²⁷.
- Няколко човека опитали да осуетят извеждането на техен приятел зад сектора с привърженици, поради което им били издадени полицейски разпореждания да напуснат спортното съоръжение²⁸. Зрителят на спортното мероприятие отказал да изпълни полицейско разпореждане и заедно с други привърженици провокирал неизпълнение на полицейски разпореждания по отвеждане на друго задържано лице зад сектора с привърженици на ПФК „Ботев Пловдив“²⁹.
- На 5.12.2019 г. в гр. Кърджали на стадион „Арена Арда“ лице извършило противообществена проява, изразяваща се в това, че по време на провеждане на футболна среща между отборите на ПФК „Арда“ и ПФК „ЦСКА – София“ пребивава непосредствено пред вход „Г“ на стадион „Арена Арда“ в срок на наложената със Заповед № 1947-84-0044/9.11.2019 г. на 01 РУ СДВР забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и чужбина за срок от 9.11.2019 г. до 9.11.2021 година³⁰.
- На връщане от магазин на полувремето зрител отказал да предаде суитшърта си, който му бил на кръста и много скъп, и полицаите без никакви обяснения извадили белезниците и го арестували, като лицето не успява да обясни защо в топлото августовско време е носил на кръста си дреха с качулка³¹.

5.2. Задължения по закон

Съществуват две категории задължени лица – адресати на закона:

- собствениците, ползвателите на спортни обекти и организаторите на спортни мероприятия;
 - посетителите на спортни мероприятия.
- Организаторите на спортни мероприятия:

²⁷ Решение № 1832 от 11.11.2018 г. по а. н. д. № 5061 от 2018 г. на Районен съд – Варна.

²⁸ Решение № 1774 от 19.10.2018 г. по а. н. д. № 5434 от 2018 г. на Районен съд – Пловдив.

²⁹ Решение № 10277 от 3.07.2019 г. по адм. д. № 3204 от 2019 г. на ВАС, V отделение, което потвърждава Решение № 2627 от 11.12.2018 г. по адм. д. № 2680 от 2018 г. на Административен съд – Пловдив.

³⁰ Решение № 400 от 11.12.2019 г. по а. н. д. № 1314 от 2019 г. на Районен съд – Кърджали.

³¹ „В случая законодателят в чл. 21 е определил, че „Противообществена проява (спортно хулиганство) по смисъла на този закон е проява, която не съставлява престъпление по смисъла на Наказателния кодекс и е извършена в спортния обект или в спортната зона преди, по време или непосредствено след спортното мероприятие, както и на отиване или на връщане от спортния обект във връзка със спортното мероприятие, изразяваща се във: т. 2. отказ за изпълнение на разпорежданията на отговорните за спортното мероприятие лица, ангажирани със сигурността и безопасността, или на полицейските органи; [...] т. 7. носенето на маски и действия за напълно прикриване на лицето или на части от него, което затруднява разпознаването.“ Същевременно в чл. 25 е посочена и санкцията за горните деяния, т.е. за извършени противообществени прояви по чл. 21, т. 1 – 10 се налага глоба от 1000 до 2000 лв. и забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина за срок от една до две години. Видно е, че в процесния случай от 01 РУ МВР на И. е наложена санкция в минимално определения ѝ размер заради неизпълнение на полицейско разпореждане“. Решение № 94 от 14.01.2019 г. по адм. д. № 2679 от 2018 г. на Административен съд – Пловдив.

1. предприемат всички необходими мерки в дните на спортни мероприятия до територията на спортната зона да се допускат само лица и превозни средства, които притежават право на достъп (чл. 11, ал. 1 от ЗООРПСМ);

2. предприемат действия за настаняване на организирани привърженици на различни отбори в отделни сектори или блокове, като между тях се оставят свободни буферни зони, разделени с огради (чл. 12, ал. 2, изр. 1 от ЗООРПСМ);

3. предприемат мерки за недопускане продажбата и предлагането на алкохолни напитки в спортния обект, както и на напитки в твърди опаковки в деня на спортното мероприятие (чл. 15, ал. 2 от ЗООРПСМ);

4. при необходимост осигуряват допълнително техническо оборудване на оперативния координационен център и заснемат поведението на зрителите в спортната зона и спортния обект, като за целта разполагат видеокамери (чл. 16, ал. 1 и ал. 2 от ЗООРПСМ).

Посетителите са длъжни:

1. да заемат определените им в удостоверителните документи/знаци места;
2. да не застрашават или вредят на околните посетители;
3. да не влизат в спортния обект с чужд документ/знак;
4. да не влизат в спортния обект без лична карта, с изключение на малолетни лица, както и влизането в места и зони, забранени за посетители;
5. да не замърсяват спортната зона и спортния обект;
6. да не влизат в спортната зона и в спортния обект, когато са под въздействието на алкохол, наркотични или други упойващи вещества, както и когато проявяват агресивно поведение;

7. да не пишат, облепват или рисуват навсякъде на територията на спортния обект или по конструкции по пътищата, които водят към него;

8. да не носят бутилки, включително пластмасови над 500 мл, предмети от чуплив или особено твърд материал, обемисти предмети и вещи, чадъри с дълги дръжки, знамена и транспаранти с дръжки, по-дълги от 1,5 м и с диаметър по-голям от 1 см, с изключение на олекотени ПВЦ тръби с размер до 2,5 см (чл. 18 – чл. 20 от ЗООРПСМ).

При установяване на нарушенията лицата се отстраняват от територията на спортната зона и спортния обект.

5.3. Административна принуда

Административната принуда при неспазване на установения обществен ред има две форми – принудителни административни мерки и административни наказания.

*Принудителните административни мерки*³² са уредени в чл. 41 от ЗООРПСМ и това са:

1. забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина за посетители;
2. спиране използването на спортния обект за провеждане на спортни мероприятия.

Принудителната административна мярка „забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина за посетители“ се прилага със заповед на началника на районното управление на МВР по местоизвършване на нарушението или оправомощено от него длъжностно лице в случаите на спортно хулиганство по чл. 21, т. 1 – 10 от ЗООРПСМ и с решение на съдия от съответния районен съд в случаите на спортно хулиганство по чл. 21, т. 11 – 15 в съответното административно или съдебно производство (чл. 50, ал. 1 от ЗООРПСМ).

³² Виж подробно за видовете принудителни административни мерки в Лазаров, К. *Принудителни административни мерки*. София: Наука и изкуство, 1981, 84–113.

Наказанията за противообществени прояви на посетители са уредени в чл. 22 от ЗООРПСМ:

1. задържане в териториална структура на Министерството на вътрешните работи (МВР);

2. глоба;

3. безвъзмезден труд в полза на обществото.

Наказанието „задържане в териториална структура на МВР“ се изразява в задържане на нарушителя в териториална структура на МВР по местоизвършване на деянието за срок до 25 денонощия. Безвъзмездният труд в полза на обществото се изразява в полагане на труд без възнаграждение в обществен интерес по ред и начин, определени със закона. При определяне на наказанието съдът взема предвид наличието на смекчаващи вината обстоятелства. Като такива съдът приема признаването на вината от страна на нарушителя както пред органите на МВР, така и в хода на съдебното следствие, както и добрите му характеристични данни (работи, семеен, неосъждан). Когато лицето не покрива профила на типичния спортен хулиган и няма данни друг път да е било санкционирано за подобна проява, в частност и по ЗООРПСМ, съдът определя наказанието при превес на смекчаващите вината обстоятелства³³. Като смекчаващи обстоятелства в казуса следва да се отчетат младата възраст на дееца, обстоятелството, че няма регистрирани други противообществени прояви, не е осъждан, дадените от него обяснения и изразеното съжаление за стореното³⁴.

За извършени противообществени прояви по чл. 21, т. 1 – 10 се налага глоба от 1000 до 2000 лв. и забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина за срок от една до две години. Когато деянието е извършено повторно, се налага безвъзмезден труд в полза на обществото от 60 до 140 часа или глоба от 3000 до 5000 лв., както и забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина за срок от три до пет години, срокът на която се присъединява към неизтърпаната част от същата по вид принудителна административна мярка, ако такава е била наложена. За извършени противообществени прояви по чл. 21, т. 11 – 15 се налага безвъзмезден труд в полза на обществото от 60 до 140 часа или задържане в териториална структура на МВР за срок от 5 до 15 денонощия, както и забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина за срок от две до три години. Когато деянието е извършено повторно, се налага безвъзмезден труд в полза на обществото от 100 до 220 часа или задържане в териториална структура на МВР за срок от 10 до 25 денонощия, както и забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина за срок от три до пет години, срокът на която се присъединява към неизтърпаната част от същата по вид принудителна административна мярка, ако такава е била наложена. Когато противообществената проява е извършена от непълнолетен на възраст от 16 до 18 години, се налага задържане в териториална структура на МВР за срок от 5 до 10 денонощия и забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина за срок от една до две години. Когато противообществената проява е извършена от лица, поставени под запрещение, на техните родители, съответно настойници или попечители, се налага глоба от 500 до 1500 лв. (чл. 25 от ЗООРПСМ).

Посетител на спортно мероприятие, който:

1. пречатства упражняването на контрол;

2. наруши забраните, отнасящи се до него;

³³ Решение № 465 от 9.12.2015 г. по н. а. х. д. № 1094 от 2015 г. на Районен съд – Ловеч.

³⁴ Решение № 3655 от 9.05.2011 г. по н. о. х. д. № 699 от 2011 г. на Районен съд – Благоевград.

3. не изпълнява указанията на отговорника по сигурността, ръководителя по сигурността и безопасността на спортното мероприятие, органите за пожарна безопасност и защита на населението или полицейските органи, се наказва с глоба от 500 до 1000 лв. Когато нарушението е извършено повторно, се налага глоба от 1000 до 2000 лв. (чл. 49 от ЗООРПСМ).

5.4. Процесуален ред за прилагане и налагане на административна принуда

В срок не по-късно от 24 часа от съставянето на акта началникът на районното управление на МВР по местоизвършване на нарушението или оправомощено от него длъжностно лице:

1. издава наказателно постановление и заповед за налагане на принудителна административна мярка забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина в случаите по чл. 21, т. 1 – 10;

[...]

5. прекратява преписката, когато не са налице условията за налагане на наказание и принудителна административна мярка (чл. 30, ал. 1 от ЗООРПСМ). В случаите на внасяне на преписката, когато има опасност нарушителят да се укрие или да затрудни правораздаването и за да се осигури явяването му пред съда, началникът на районното управление може да постанови задържане за срок до 24 часа, като уведоми за това съответния прокурор (чл. 30, ал. 2 от ЗООРПСМ). В случаите, когато издава наказателно постановление и заповед за налагане на принудителна административна мярка забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина в случаите по чл. 21, т. 1– 10, началникът на районното управление на МВР по местоизвършване на нарушението или оправомощено от него длъжностно лице взема решение въз основа на приложените към преписката материали. Наказателното постановление подлежи на обжалване в тридневен срок от връчването му пред съответния районен съд по реда на Закона за административните нарушения и наказания. Издадената заповед за налагане на принудителна административна мярка подлежи на обжалване в тридневен срок по реда на АПК (чл. 30а от ЗООРПСМ).

Заклучение

Новият ЗФВС въвежда регистрационен режим за функционирането на федерациите. С неговите текстове законодателят показва стремеж към дерегулация на спортната дейност, което следва да се приветства като нормативен подход, тъй като Законът за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност не предвижда лицензиране на тази дейност. Единствен недостатък е това, че разрешителният режим продължава да се наименува лицензиране, а не е регистриране. В Закона за опазване на обществения ред по време на спортни мероприятия са настъпили някои значителни промени, свързани с новото съдържание на понятието „противообществена проява (спортно хулиганство)“, като са обединени два нормативни подхода в това отношение – британски (казуистичен) и испано-италиански (абстрактен). Стремежът на законодателя е бил да даде максимална яснота относно характера на противоречащите на обществения ред прояви.

LEGAL REGULATION OF FOOTBALL – PROHIBITIONS AND LIMITATIONS

Raina Nikolova³⁵

In the article under discussion is the administrative regulation of sports organizations and professional football clubs in Bulgaria. It analyses the legal regulation of sports hooliganism. Also presented are the types of measures and administra-

tive penalties imposed as a result of sports bullying.

Keywords: Administrative Coercive Measures, Administrative Penalties, Administrative Regulation, Professional Football Club

³⁵ Dr. Habil. Raina Nikolova, Professor of Administrative Law and Administrative Procedure, Law Department, New Bulgarian University, mikolova@nbu.bg.

НУЖЕН ЛИ Е НОВ ЗАКОН ЗА ФУТБОЛНОТО ХУЛИГАНСТВО?

Екатерина Михайлова¹

Борис Михайлов²

Статията разглежда понятието футболно хулиганство и правната регламентация, свързана с него. Предмет на анализ са българското и европейското законодателство. Подробно разглеждани са измененията в Закона за опазване на общественения ред при провеждането

на спортни мероприятия от 2018 г., при който е търсен нов подход за справяне с това негативно явление.

Ключови думи: футболно хулиганство, закон, конвенция, законодателни мерки, правна сигурност

Въпросът за футболното хулиганство и мерките за справянето с него не са нова тема нито за България, нито за Европа, където този спорт е изключително популярен. На първо място ще разгледаме развитието на темата в страни, които са имали сериозни проблеми в тази посока, но са успели да предприемат мерки, които са дали резултат, след което ще се фокусираме върху българския модел.

Според скорошно проучване и анализ на учени от Оксфордския университет футболното хулиганство е определено като „социален феномен“. То създава един особен вид социална връзка между участниците, както и желание за взаимно защитаване между феновете. Именно това е подчертано като една от основните мотивации за хулиганите да действат по този начин. Същите действия са обвързани с аналогично чувство при екстремистките групи. Нещо повече, този вид „социален феномен“ е оприличен като нещо типично за различните племена, които през епохите са съумявали да се защитят именно чрез взаимна подкрепа и обединение срещу „врага“. Освен това футболното хулиганство е тясно свързано и със социална неприспособеност като предишни епизоди на насилие или неадекватно поведение вкъщи, на работа, в училище и т.н.

Футболното хулиганство в действителност съществува още от самото начало на играта, но един от по-известните случаи датира от 1985 г., когато се играе финалът на Купата на европейските шампиони между „Ливърпул“ и „Ювентус“. На 29.05.1985 г. в Брюксел двата отбора се изправят един срещу друг в спор за най-престижния трофей в Европа и се очаква да се получи истински спортен празник. „Ювентус“ печели срещата с 1:0, но този ден

¹ д-р Екатерина Михайлова, професор по История на българската държава и право и Конституционно право, департамент „Право“, Нов български университет, ekmihaylova@nbu.bg.

² Борис Михайлов, магистър по Спортен мениджмънт, bbmihaylov@yahoo.com.

ще се запомни като един от най-черните в историята на съвременния футбол. Минути преди да започне двубоят, феновете на „Ливърпул“ заформят масов бой, влизайки в сектора на италианските привърженици. В крайна сметка настъпва огромен хаос, който белгийската полиция няма как да предотврати. В резултат на всичко това една от бетонните стени рухва и 39 италиански привърженици загиват на място, а ранените са над 500. Все пак срещата се провежда, но с час закъснение. От този момент нататък английският футбол става синоним за футболно хулиганство.

Очевидно е, че във времето Футболната асоциация на Англия взима необходимите мерки, защото успява да се пребори с това, което в България и съседните нам държави на зрява като проблем, заради което и започват да се правят опити той да бъде разрешен. През 80-те години Асоциацията на Англия започва постепенно да внедрява цивилни полицаи във фенските организации и агитките, което, оказва се, започва да дава резултат. Проблемът е, че на полицаите също се налага понякога да взимат участие в безредиците, за да не се събужда съмнение към тях. Постепенно през следващото десетилетие се формира специален отдел, чиито задължения включват постоянно следене на феновете и създаване на списък с потенциалните рискови. От този момент нататък работата на полицаите постепенно намалява, като е прехвърлена на стюардите, а впоследствие и на частните охранителни фирми, които наемат клубовете.

Разбира се, и технологиите играят ключова роля. Все повече камери биват поставени на всеки ъгъл, за да може полицията да има пълен контрол над ситуацията. Също така властите имат право да проследяват всички телефонни обаждания, съобщения, имейли и т.н., за да могат да реагират при необходимост. Не на последно място – законите в Англия биват променени във връзка с футболното хулиганство. През 1986 г. е приет закон, който вкарва забраната за посещение на спортни мероприятия, включително и доживотна забрана. Друг закон от 1998 г. въвежда забраната за продажба на алкохол на рискови мачове. Подобна забрана фигурира в голяма част от държавите в Европа, а в първенства като френското може да бъде закупена само безалкохолна бира в пластмасова чаша на територията на стадиона. Освен това има и тежки наказания за продажба на билети „на черно“. Интересен метод за справяне със забраната за посещение въвеждат в Англия – наказанията запалянковци са длъжни да се подписват в районното полицейско управление в часа на мача, а когато срещата е международна, им бива отнет паспортът.

Важен фактор, който играе съществена роля в справянето с футболното хулиганство по европейските терени, е отношението на властите и на клубовете към феновете. Много неща се променят постоянно в този аспект, а голяма част от клубовете започват да инвестират в удобства за хората, които посещават мачовете. Налага се продажбата на нормални храни и напитки по време на мач на стадиона, създава се по-приятелска атмосфера, като дори всички тоалетни са в добро състояние. Освен това, насърчават се посещенията на семейства, като се правят сериозни кампании за семейни абонаментни карти и билети. Това създава предпоставка все повече жени и деца да присъстват на мачовете, което също допринася за намаляването на агресията по трибуните. Последното се отнася в голяма степен за английския футбол, където по стадионите в днешно време могат да бъдат забелязани голям брой жени и деца. Безспорно безопасността и комфортът са ключови за привличането на повече хора по трибуните, а това от своя страна води и до справянето с футболното хулиганство.

Друг пример, който идва от футболната федерация на Франция, датира от 2010 г., когато се случва фатален инцидент на мач на столичния „Пари Сен Жермен“ (ПСЖ) и един фен загива след сблъсъци. Националната комисия за превенция на футболното хулиганство взима решение да закрие и унищожи 7 футболни фракции. Не е изненада, че 5 от тези 7 фрак-

ции са свързани с ПСЖ, а другите 2 са били свързани с Ница и Лион. Интересно е да се отбележи, че през последните години най-големите инциденти са се случвали между самите фенове на ПСЖ.

Какво е положението в България?

Правната уредба се намира в Закона за опазване на обществения ред при провеждането на спортни мероприятия (ЗООРПСМ), приет през 2004 година³. Темата е застъпена и в Европейската конвенция за насилието и лошото поведение на зрители при провеждане на спортни мероприятия, в частност футболни срещи (Конвенция № 120), която влиза в сила на 1.11.1985 година. Тя е ратифицирана от 42 държави, като България я е ратифицирала на 13.09.1996 г. от 37-то Народно събрание и е в сила за страната ни от 1.12.1996 година⁴.

Законът, както и Конвенцията разглеждат обществените органи и независимите спортни организации като страни, които трябва да предотвратяват и контролират насилието и лошото поведение на зрители на футболни срещи. Те се задължават да осигурят разработването и изпълняването на мерки, насочени към предотвратяване и контрол на насилието и лошото поведение на зрители, като осигурят мобилизирането на достатъчно сили за поддържане на обществения ред; улеснят тясното сътрудничество и обмен на подходяща информация между полицейските сили на различните засегнати или застрашени; прилагат налагането на наказания или подходящи административни мерки по отношение на зрители, признати за виновни за извършването на правонарушения, свързани с насилие или лошо поведение.

За съжаление, агресията и футболното хулиганство не намаляват въпреки взетите законодателни мерки. В България през последните години резултатите от непристойно поведение по футболните терени, както и в околните за тях пространства се увеличават. Това, както и няколко публично оповестени тежки инциденти с пострадали лица, е мотивът на родните представители от 44-то НС да предприемат нови мерки за превенция на противобществените прояви при провеждане на спортни мероприятия.

Според изнесените данни от сравнително европейско проучване от председателя на Комисията по въпросите на децата, младежта и спорта в 44-то НС Славчо Атанасов на конференция, проведена в НБУ, футболните срещи в България имат много ниска посещаемост, охраняват се от многобройна полиция и въпреки това са регистрирани повече инциденти. Високият брой инциденти не води обаче до резултати – наложените наказания са твърде малко.

Констатацията, която може да се направи, е, че правната регулация, предвидена в закона и в Конвенцията, не е адекватна за справяне с проблемите с хулиганството и други инциденти по стадионите и около тях. Разбира се, темата с футболното хулиганство не е единствено и само въпрос на правна регулация. Но в правната регулация може да се заложи промяна в подхода за справяне или предотвратяване на различните негативни явления.

Изводи, че законодателството по гореспоменатите теми е остаряло и не решава проблемите, нещо повече – дори създава предпоставки за засилване на агресията, са направени и на европейско, и на национално ниво. Приетата и действаща Конвенция № 120 от 1985 г. явно не е успяла да произведе желаните ефекти за справяне с футболното хулиганство и други непристойни действия. Нейното съдържание не отговаря, а в известна степен и противо-

³ Обн., ДВ, бр. 96 от 29.10.2004 г., в сила от 30.11.2004 г.

⁴ Обн., ДВ, бр. 102 от 29.11.1996 г.

речи на актуалните тенденции и най-добри практики при осигуряването безопасността по време на спортни мероприятия.

Именно заради това са предприети на европейско ниво следните действия: Съветът на Европа е изготвил и приел нова Европейска конвенция за интегриран подход за безопасност, сигурност и услуги при провеждане на футболни срещи и други спортни мероприятия (CETS 218). Конвенцията е подписана на 3.06.2016 г. в гр. Париж, Франция, на официална церемония от четиринадесет държави, в това число и Република България. На основата на това българският министър на младежта и спорта е внесъл в Министерския съвет на страната ни проект на Решение на Министерския съвет за предложение до Народното събрание за денонсиране на Конвенция № 120 и ратифициране на Европейската конвенция, подписана на 3.07.2016 г., за интегриран подход за безопасност, сигурност и услуги при провеждане на футболни срещи и други спортни мероприятия⁵.

Според мотивите на доклада на министъра на младежта и спорта основната цел на Конвенцията е отчитане на влиянието на обществените промени (икономически, миграционни, политически, социални и технологични) върху футбола и гарантирането на безопасността по време на спортни мероприятия, постигане на ефективно взаимодействие между всички участници, ангажирани с осигуряването на безопасността. Конвенцията формулира нови и по-ясни цели, насочени към осигуряване на безопасна, гостоприемна и сигурна среда при провеждане на футболни срещи и други спортни мероприятия, а не единствено и само към контрол на насилието и лошото поведение на зрители на футболни срещи, каквито са целите на сега действащата Конвенция⁶.

На 2.10.2019 г. Народното събрание приема Закон за денонсиране на Европейската конвенция за насилието и лошото поведение на зрители при спортни прояви и в частност на футболни срещи и за ратифициране на Конвенцията на Съвета на Европа за интегриран подход към безопасност, сигурност и обслужване по време на футболни мачове и други спортни мероприятия⁷.

Паралелно с подготовката за ратификацията на новата конвенция е подготвен и внесен Законопроект за изменение и допълнение на ЗООРПСМ под № 854-01-67 от народния представител Славчо Атанасов и група народни представители на 6.07.2018 г. в НС.

Законопроектът е разгледан в постоянните комисии в кратки срокове и още на 20.07.2018 г. започват разискванията по първото му четене⁸. Заявката от името на вносителите на законопроекта е, че те са предприели следния нормотворчески подход – първо да се изработят изменения и допълнения в действащия закон с цел осигуряване на спешни мерки с оглед започването на футболното първенство, а впоследствие, до края на 2018 г., да се из-

⁵ Проект на Решение на Министерския съвет за предложение до Народното събрание за денонсиране на Европейска конвенция за насилието и лошото поведение на зрители при провеждане на спортни мероприятия. *Министерски съвет. Портал за обществени консултации* [онлайн], 22.12.2017. Достъпен на: <http://www.strategy.bg/publicconsultations/View.aspx?Id=3174> [прегледан на 19.09.2018].

⁶ Пак там.

⁷ Закон за денонсиране на Европейската конвенция за насилието и лошото поведение на зрители при спортни прояви и в частност на футболни срещи и за ратифициране на Конвенцията на Съвета на Европа за интегриран подход към безопасност, сигурност и обслужване по време на футболни мачове и други спортни мероприятия. *Народно събрание на Република България* [онлайн], 10.2019. Достъпен на: <https://www.parliament.bg/bg/laws/ID/157106> [прегледан на 16.02.2020].

⁸ Сто шестдесет и шесто заседание на Народното събрание. *Народно събрание на Република България* [онлайн], 20.07.2017. Достъпен на: <http://www.parliament.bg/bg/plenaryst/ns/51/ID/6287> [прегледан на 19.09.2018].

готви изцяло нов Закон за футболното хулиганство, като междуременно се извърши и ратифицирането на новата европейска Конвенция⁹, която да е в основата на изработването на новия закон. Както бе отбелязано по-горе, ратификацията на Конвенцията вече е факт.

Претенцията на внесения Законопроект за изменение и допълнение на ЗООРПСМ е, че чрез него ще се предприемат адекватни и ефективни мерки за превенция на противообществените прояви.

Според изготвените доклади от постоянните комисии на 44-то НС законопроектът предлага няколко основни изменения в досега действащата правна уредба, които целят прецизиране на функциите на организаторите на спортни мероприятия, отговорника по сигурността на спортния обект и ръководителя по сигурността и безопасността на спортното мероприятие, а именно:

- Въвежда се режим на достъп на посетителите до спортното мероприятие. Предвидено е достъпът да се осъществява чрез предоставянето на документ/знак, персонализиращ посетителите, или след разчитане на лична карта на посетителя от скенер за лични документи.
- Предлага се условията и редът за достъп до спортно мероприятие и документите/знаците да се уреждат с наредба на Министерския съвет.
- Разширяват се правомощията на ръководителя по сигурността и безопасността на спортното мероприятие, свързани с недопускането на лица с наложени принудителни административни мерки, както и на малолетни и непълнолетни без придружител в спортната зала и спортния обект. Въведено е изискването съгласието на дееспособен придружител на малолетни и непълнолетни да се удостоверява с декларация.
- Регламентирана е прецизно дефиницията за „спортно хулиганство“, като по този начин понятието се конкретизира и се разширява приложното поле на закона по отношение на противоправното поведение и местата, на които е възникнало.
- Съществена гаранция за опазване на обществения ред при провеждането на спортни мероприятия е системата от наказания, допълнена с принудителни административни мерки, които за определени противообществени прояви да бъдат налагани от районното управление на МВР по местоизвършване на деянието. Предвидено е за някои от проявите на спортно хулиганство въз основа на съставен акт и приложен доказателствен материал началникът на РУ на МВР по местоизвършване на деянието да издава наказателно постановление и налага глоба и принудителна административна мярка.
- Предвижда се промяна и в процедурата по налагане на принудителна административна мярка по чл. 41, т. 2 от ЗООРПСМ – „*спиране използването на спортния обект за провеждане на спортни мероприятия*“, като се въвежда изискване налагането на мярката от министъра на младежта и спорта да бъде предварително съгласувано с министъра на вътрешните работи.
- Въвеждат се допълнителни изисквания относно разполагането и използването на видеокамери с цел документирането на събрания доказателствен материал.
- Собствениците или ползвателите на спортни обекти и съоръжения, както и организаторите на спортни мероприятия ще трябва да извършат разходи, свързани с тех-

⁹ Пак там.

ническо оборудване, необходимо за осигуряване на безопасността и сигурността на посетителите на спортни мероприятия¹⁰.

Внесенят законопроект в НС не е подложен на сериозни критики при разискванията от депутатите. Прави впечатление, че при изказванията си народните представители не възразяват по същество за приемането на този законопроект. Аргументите са предимно в подкрепа на направените предложения, а възраженията са основно правно-технически. Законопроектът е приет на първо четене без нито един глас против – от гласувалите 149 народни представители, 99 се обявяват „за“, „против“ няма, а „въздържали се“ са 50¹¹.

Законопроектът е приет окончателно на второ четене от 44-то НС на 26.07.2018 г.¹² и е публикуван в ДВ на 7.08.2018 година.

Бихме желали да обърнем внимание на някои правни аспекти, свързани с приетите изменения и допълнения на закона:

1. За разлика от предходната разпоредба, сега в закона в чл. 21 много подробно е дефинирано понятието „противообществена проява (спортно хулиганство)“ в случаите, когато това не съставлява престъпление по смисъла на Наказателния кодекс. Законодателят е избрал да опише и изброи възможните хипотези, при които определено деяние ще се квалифицира като противообществена проява (спортно хулиганство)¹³. Един такъв подход ви-

¹⁰ Пак там.

¹¹ Пак там.

¹² Сто шестдесет и осмо заседание на Народното събрание. *Народно събрание на Република България* [онлайн], 26.07.2017. Достъпен на: <http://www.parliament.bg/bg/plenaryst/ns/51/ID/6295> [прегледан на 19.09.2018].

¹³ Чл. 21. (Изм. – ДВ, бр. 65 от 2018 г.) *Противообществена проява (спортно хулиганство) по смисъла на този закон е проява, която не съставлява престъпление по смисъла на Наказателния кодекс и е извършена в спортния обект или в спортната зона преди, по време или непосредствено след спортното мероприятие, както и на отиване или на връщане от спортния обект във връзка със спортното мероприятие, изразяваща се във:*

1. носене на знамена, плакати и транспаранти, на които са изобразени текстове, изображения, абривиатури и символи, подтикващи към омраза и насилие, съдържащи обидни квалификации или олицетворяващи идеологии, обявени за противозаконни;
2. отказ за изпълнение на разпорежданията на отговорните за спортното мероприятие лица, ангажирани със сигурността и безопасността, или на полицейските органи;
3. преодоляването на преградни приспособления, конструкции и съоръжения, намиращи се в спортния обект или спортната зона;
4. нахлуване на спортния терен;
5. паленето и поддържането на огън;
6. хвърлянето на предмети;
7. носенето на маски и действия за напълно прикриване на лицето или на части от него, което затруднява разпознаването;
8. отправянето на ругатни, други неприлични изрази, жестове и поведение, които са особено вулгарни, както и изрази и скандирания, насаждащи омраза на расова, етническа или религиозна основа;
9. носенето на оръжие и предмети, които могат да се използват като оръжие; боеприпаси; спрейове със защитен газ, с разяждащи или с оцветяващи вещества; сигнални ракети, взривни устройства, пиротехнически изделия и други общоопасни средства, отделни техни съставки; наркотични и други упойващи вещества, както и други вещества и предмети, които могат да бъдат опасни за живота и здравето на околните;
10. предизвикване или участие в сбивания;
11. използването на посочените в т. 9 вещи, предмети и вещества;
12. посегателство над състезатели, съдии, полицейски органи или други ангажирани с организацията, със сигурността или с безопасността длъжностни лица, както и спрямо медицински лица, журналисти, фоторепортери и оператори;

наги крие риск от пропускане на определено деяние, което би следвало да попадне в категорията на противообществена проява. Освен че може да се пропуснат определени деяния, то животът, средата и проявите на хората са изключително динамични – появяват се нови явления, които не могат да бъдат предвидени. Затова неслучайно в Закона за нормативните актове¹⁴ (ЗНА) още в чл. 1а се казва, че нормативният акт съдържа *обща правила за поведение*, които се прилагат към индивидуално неопределен кръг субекти. Описателният подход, който е възприет в настоящия закон, ще принуждава законодателя да предприема нормативни промени, когато се появят нови деяния, които би следвало да се квалифицират като противообществени прояви.

2. В чл. 30 от ЗООРПСМ е дадено правомощие на началника на районното управление на МВР по местоизвършване на нарушението да издава наказателно постановление и заповед за налагане на принудителна административна мярка „забрана“ за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина, в случаите по чл. 21, т. 1 – 10. Досега действащият закон не даваше правото на началника на районното управление да издава наказателни постановления. Освен това е направено уточнение в кои случаи той не може да издава наказателни постановления, а следва да внесе преписката за решаване от съответния районен съд – чл. 30, ал. 1, т. 2 от ЗООРПСМ. Направените нови разпоредби създават възможност за бърза и ефективна дейност от страна на органите на МВР, а от друга страна, създават защита в определени случаи санкцията да се налага само от съд.

Тази нова правна конструкция е допълнена с правила, които трябва да бъдат приветствани, а именно правото на обжалване на наложените наказания. Според чл. 30а от ЗООРПСМ издадените от началника на районното управление на МВР наказателни постановления подлежат на обжалване в тридневен срок пред съответния районен съд по реда на Закона за административните нарушения и наказания. Също така издадената заповед за налагане на принудителна административна мярка подлежи на обжалване в тридневен срок по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

Правото на обжалване е регламентирано и при решението на районния съдия – чл. 34 от ЗООРПСМ. Разпоредбата на предходната, а вече и отменена разпоредба не допускаше обжалване. Сега, в случай че решението на районния съдия бъде обжалвано, то ще се разглежда от окръжния съд в състав от трима съдии в деня на постъпването му. Решението на окръжния съд е окончателно.

Обръщаме внимание на тези нови разпоредби в закона, тъй като те са съобразени с конституционните изисквания и принципи. Актовете, които се издават според чл. 26 от ЗООРПСМ, са в съответствие с изискванията на Закона за административните нарушения и наказания. Разпоредбата на чл. 120 от Конституцията на Република България (КРБ) предвижда съдебен контрол за законност на актове и действия на административните органи, поради което гражданите и юридическите лица могат да обжалват всички административни актове, които ги засягат, освен изрично посочените със закон. Следователно би

13. унищожаване или повреждане на чуждо имущество;

14. използването на знамена, плакати и транспаранти, на които са изобразени текстове, изображения, абривиатури и символи, подтикващи към омраза и насилие, съдържащи обидни квалификации или олицетворяващи идеологии, обявени за противозаконни;

15. пребиваване в спортната зона или спортния обект на лица в срока на наложена забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина.

¹⁴ Обн., ДВ, бр. 27 от 3.04.1973 г., изм. и доп., бр. 65 от 21.07.1995 г., доп., бр. 55 от 17.06.2003 г., в сила от 18.12.2003 г., изм. и доп., бр. 46 от 12.06.2007 г., бр. 34 от 3.05.2016 г., в сила от 4.11.2016 г.

трябвало актът на орган на МВР да подлежи на контрол, тъй като по този начин се защитават правата и законните интереси на гражданите – чл. 117, ал. 1 от КРБ.

3. Прави впечатление, че и при този закон се забелязва недобрата практика да се уреждат на ниво закон въпроси, които би следвало да намират място в подзаконовите нормативни актове. Макар и изрично да е отбелязано в чл. 11, ал. 6 от ЗООРПСМ, че условията и редът за достъп до спортно мероприятие и за издаване на документите/знаците по ал. 2 се определят с наредба на Министерския съвет, то от последващите текстове е видно, че се урежда материя, която би трябвало да не се регулира на законово ниво. Така например в чл. 16 от ЗООРПСМ подробно е описано къде точно се поставят видеокамерите, колко стационарни и колко подвижни да са те, какви да са техническите им параметри и т.н. Според чл. 3 от ЗНА *„законът е нормативен акт, който урежда първично или въз основа на Конституцията, обществени отношения, които се поддават на трайна уредба“*, а за уреждането на другите отношения по тази материя законът може да предвиди да се издаде подзаконов акт. Следователно немалка част от нормите на закона е трябвало да намерят своето място в подзаконов нормативен акт, който при необходимост и много по-лесно се променя.

4. Възприетата от законодателя нормотворческа техника повдига въпроса за спазването на принципите на правовата държава. В изявленията на вносителите се прави заявката, че това изменение и допълнение на закона е с временен характер, тъй като предстои приемането на изцяло нов закон в края на 2018 година. В чл. 26 от ЗНА изрично е въведено изискването при изработването на проект на нормативен акт това да се прави при зачитане на принципа на **стабилност**. Вярно е, че в същия текст е посочено като принцип и изискването за **необходимост** за издаването на нормативен акт, което поставя въпроса за конкуренция между различните правни принципи и кой да е водещият.

Необходим ли е този нов нормативен акт, който е приет от НС, и следва ли принципът за необходимост да елиминира останалите, каквито са правната сигурност и предвидимост?

Според нас отговорът на въпроса е – да, необходимо е ново законодателство, което да стъпи на нови принципи и методи за справяне с агресията и футболното хулиганство. Елиминирането обаче на принципите за сигурност, стабилност и предвидимост на нормативния акт поставя под сериозна заплахата прилагането и ефекта, който ще се постигне от новоприетите правни норми. За тези, които ще прилагат закона, ще съществува неяснота той докога и в какъв вид ще действа. Нещо повече, за потенциалните нарушители също ще се дава възможност да се позовават на временния характер на закона.

Конституционният съд в поредица свои решения е приел, че **правната сигурност и стабилност** са съществени елементи на правовата държава. В тази посока е Решение № 1 от 2005 г. по к.д. № 8 от 2004 г., според което *„правова държава“ означава упражняване на държавна власт на основата на конституцията, в рамките на закони, които материално и формално съответстват на конституцията и които са създадени за запазване на човешкото достойнство, за постигане на свобода, справедливост и правна сигурност“*.

Конституционният съд категорично се е произнесъл, че в сферата на законодателната дейност принципът на правовата държава се проявява като изискване към действащите закони не само и не толкова с оглед процедурата на приемане и външното им оформяне, но и от гледна точка на тяхното съдържание и мястото им в правната система. Затова принципът на правовата държава изисква правна сигурност и предвидимост, при която политическата воля и управленските решения дължат подчинение, така че да се гарантира предсказуемост – Решение № 10 по к.д. № 12 от 2009 г., Решение № 7 от 2011 г. по к.д. № 21 от 2010 г., Решение № 8 от 2012 г. по к.д. № 16 от 2011 г., Решение № 8 от 2012 г. по к.д. № 16 от 2011 г., Решение № 3 от 2016 г. по к.д. № 6 от 2015 година.

Правната сигурност като принцип на правовата държава е заложен и на европейско ниво, като може да бъде намерен в редица от документите на ЕС¹⁵.

В заключение това, което може да се формулира като отговор на поставения въпрос на настоящата статия, а именно „нужен ли е нов закон за футболното хулиганство“, е категорично ДА. Нещо повече, анализът сочи, че в настоящите изменения и допълнения на ЗООРПСМ са заложили немалка част от добрите практики, които са дали вече резултат в страни, в които, както беше посочено в началото, футболното хулиганство е представлявало тежък проблем. Предстои обаче да се проследи доколко тези мерки ще дадат желаните резултати. Добре известно е, че не е достатъчно само приемането на закон, а изключително важно е как той ще бъде прилаган. Очакваме новото футболно първенство да даде този отговор.

¹⁵ Европейска комисия. Приложения към съобщение на Комисията до Европейския парламент и до Съвета. *Народно събрание на Република България* [онлайн], 11.03.2014. Достъпен на: www.parliament.bg/pub/ECD/150360COM_2014_158_BG_ASTE2_f.doc [прегледан на 19.09.2018].

IS A NEW FOOTBALL HOOLIGANISM ACT NECESSARY?

Ekaterina Mihaylova¹⁶

Boris Mihaylov¹⁷

This article examines the term “football hooliganism” and its legal regulation. It analyses Bulgarian and European legislation on football hooliganism. It further discusses in details the 2018 amendments of the Protection of Public Order at Sports

Events Act that employs new methods for tackling with this negative phenomenon.

Keywords: Football Hooliganism, Law, Convention, Legislative Measures, Legal Certainty

¹⁶ Ekaterina Mihaylova, PhD, Professor of History of Bulgarian State and Law and Constitutional Law, Law Department, New Bulgarian University, ekmihaylova@nbu.bg.

¹⁷ Boris Mihaylov, Master in Sports Management, bbmihaylov@yahoo.com.

ИМАТ ЛИ ЧОВЕШКИ ПРАВА ФУТБОЛНИТЕ ХУЛИГАНИ?

Деяна Марчева¹

Човешките права са „последната утопия“ на нашето време, която се утвърждава като алтернатива на банкрутиралите политически утопии на ХХ век. Всички международни проекти след Втората световна война се стремят да постигнат справедлив баланс между основните права на индивида и публичния интерес. Механизмите за защита на човешките права въвеждат изключения и квалификации на голяма част от правата, за да допуснат ограничения на правата, пропорционални на легитимните цели на държавите. Настоящата статия изследва човешките права на футболните хулигани, като започва с анализ за из-

сняване на историческите, културните и социологическите аспекти на понятието „футболен хулиган“. След това е представен подробен преглед на съдебната практика на ЕСПЧ, за да се разкрие статусът на т.нар. футболни хулигани като хора, чиито основни права могат да бъдат ограничавани от държавите при условията на широка дискреция на националните власти.

Ключови думи: футбол, хулиган, сбиване, човешки права, ЕКПЧ, предварително задържане, забрана за нечовешко и унижително отношение, широка дискреция на властите

Човешките права са „последната утопия“ на нашето време², която се утвърждава като алтернатива на банкрутиралите политически утопии на ХХ век³. В международните про-

¹ д-р Деяна Марчева, главен асистент по Административно право и процес, департамент „Право“, Нов български университет, deyana.marcheva@gmail.com.

² Moyn, S. *The Last Utopia: Human Rights in History*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: The Belknap Press of Harvard University Press, 2010. Самюъл Мойн отнася възникването на човешките права, според съвременното разбиране, към 70-те години на ХХ век. Той се противопоставя на историографията, която търси корените на човешките права в Американската и Френската революция от края на XVIII век, и разграничава понятието „права на човека“ (*rights of the man*), въведено с френската Декларация за правата на човека и гражданина от 27.08.1789 г., от понятието „човешки права“ (*human rights*), което навлиза в английския език с Всеобщата декларация за правата на човека от 10.12.1948 г. (на англ. *Universal Declaration of Human Rights*). Според Мойн „правата на човека“ в тяхната ранна версия от Американската и Френската революция всъщност са свързани с конструирането на държавата и гражданството – в контекста на революцията правата се претендират във от правната система с твърдението, че държавата се е провалила в защитата на естествени и неотменими права, което оправдава революцията, с която провалилата се държава се заменя с нова. От друга страна, човешките права са конструирано международно право след Втората световна война, когато правата започват да се разглеждат във от контекста на гражданството и държавата и независимо от тях, с акцент върху това, че човешките същества имат права просто по силата на това, че са човеци. Проектът за човешките права е интернационален и се свързва с ангажиментите на държавите да защитават човешкия живот, свобода, достойнство и т.н. независимо от гражданството на хората. Мойн подчертава, че когато мислим за човешки права, поставяме фокус върху страданието на хората, независимо къде се намират, а това е доста различен фокус в сравнение с дебата за правата на човека в революциите от XVIII век. Не става въпрос просто за различни думи, а за различен проект – националният проект за права на човека от XVIII век и интернационалният проект за човешки права на ХХ и ХХI век.

³ Човешките права като проект на международните юристи правят своя пробив през 70-те години на ХХ век, защото това е време, когато редица други идеологии (напр. комунизъмът) започват да губят своята правдопо-

екти за защита на човешките права, които се развиват след Втората световна война на световно и регионално равнище, изкрystalизира проблемът как да се постигне справедлив баланс между основните права на индивида и публичния интерес. Механизмите за защита на човешките права въвеждат изключения и квалификации на голяма част от правата, т.е. допускат ограничения на правата, пропорционални на легитимните цели на държавите⁴. Настоящата статия ще разгледа човешките права на футболните хулигани като, първо, ще изясни понятието „футболен хулиган“, а след това ще анализира практиката на ЕСПЧ, свързана с правата на футболните хулигани.

Етикетите „футболно хулиганство“ и „футболен хулиган“ стават популярни в британските медии в средата на 60-те години на XX век⁵. С тях и до днес се обозначава широк спектър от различни форми на агресивно поведение на футболни запалянковци – от словесна агресия, вкл. подигравки, обиди, оплюване, през физическа агресия, вкл. юмручни боеве, замеряне на играчите или феновете на другия отбор с различни предмети (камъни, бутилки, бомбички и т.н.), до крайни форми на насилие и безредици, спонтанни или целенасочено търсени – вкл. въоръжени сблъсъци между групи или банди фенове, футболни тълпи, рушене на имущество на или около стадиона и т.н.

„Футболен хулиган“ се превръща от една „историческа (и истерична) конструкция на масмедияте“⁶ в социална стигма⁷, с която започват да се оправдават юридически и полицейски мерки на държавите по отношение на футболните запалянковци. Неизбежно в този контекст се поставя въпросът за човешките права на феновете, който, преведен на юридически език, предполага проверка във всички случаи на жалби да се прецени доколко наложените от публичната власт рестрикции са необходими и пропорционални на преследвани легитимни цели, вкл. да се предотвратят престъпления и да се защитят животът, здравето, общественият ред, правата и свободите на другите.

Изразът „футболно хулиганство“ прониква повсеместно в медийния и политическия език, полицейските практики и юридическите мерки, които се предприемат през втората половина на XX век първоначално в Обединеното кралство, а по-късно и в редица други държави. Същевременно очевидно е, че няма как правото да подведе под един общ знаменател като „футболно хулиганство“ толкова много и различни по форма и интензивност форми на поведение, свързани с футбола. В резултат на трагедията на стадион „Хейзел“ в Брюксел от 29.05.1985 г., при която 39 души намират смъртта си и стотици са ранени, след като фенове на „Ливърпул“ нападат фенове на „Ювентус“ и една стена се срива под натиска на бягащото множество, Съветът на Европа изготвя по английски модел през 1985 г. Европейската конвенция за насилието и лошото поведение на зрители при спортни проя-

добност. Самюъл Мойн ги нарича „последната утопия“, за да изрази своя скептицизъм към възприемането на човешките права като панацея за постигане на един по-добър и справедлив свят.

⁴ Според Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) и практиката на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) единственото абсолютно право е забраната за изтезания, за нечовешко и унижително третиране, защото по отношение на него **няма разрешени изключения** или квалификации, според обществения интерес, правата на другите или други легитимни цели на държавите, пропорционално на които да бъдат допуснати ограничения на основното право.

⁵ Dunning, E., et al. (eds.) *The Roots of Football Hooliganism*. London: Routledge, 1988, p. 165; Stott, C., G. Pearson. *Football “Hooliganism”: Policing and the War on the “English Disease”*. London: Pennant Books, 2007, p. 13.

⁶ Redhead, S. *The Fashion and the Passion: Football Fandom in the New Europe*. Aldershot, England: Avebury; Brookfield, Vt., USA: Ashgate Publishing Co., 1993, p. 3.

⁷ Salter, M. The Judges v. the Football Fan: a Sporting Contest? *Northern Ireland Legal Quarterly*, vol. 36 (4), 1985, pp. 351–357.

ви и в частност футболни срещи („Конвенция № 120“), която е ратифицирана и от България през 1996 година.

Акцентът в „английския модел“ на регулация се поставя върху предотвратяване, възпиране и реакция на инциденти и налагането на мерки за противодействие на футболното хулиганство. В английската история се проследяват реакциите на публичната власт срещу футболните безредици и насилие до далечната 1314 г., когато крал Едуард II забранил футбола, който по това време се изразявал в буйно и агресивно ритане на свински пикочен мехур наред местното поле⁸.

През 1846 г. по време на мач в Дерби, Англия, се наложило две групи драгуни да се намесят, за да овладеят тълпата и настъпилия хаос⁹. През 80-те години на XIX век нахлуването на зрителите на терена било често явление по време на футболните мачове в Англия. В този период са регистрирани и първите случаи на футболно хулиганство, в които групи или банди от поддръжници на един отбор безчинстват в квартали, нападат съдии, играчи или поддръжници на противникови отбори. През 1885 г., след като по време на приятелски мач „Престън Норт Енд“ бие с 5:0 „Астън Вила“, се разразява бой с юмурици, ритници, пръчки и камъни, а един от играчите на „Престън“ е толкова жестоко пребит, че загубва съзнание. Английската преса нарича феновете „виещи грубияни“¹⁰. На следващата година запалняковци на „Престън“ се бият на една железопътна гара и това е първият документиран случай на футболно хулиганство, което се осъществява не по време на мач. А през 1905 г., след мача на „Престън“ и „Блекбърн Роувърс“, редица фенове на „Престън“ са осъдени за хулиганство, сред които и „пияна и неконтролируема“ седемдесетгодишна жена¹¹.

Въобще футболните безредици и насилие съпътстват цялата история на футбола¹², но феноменът привлича вниманието на медиите в края на 50-те години на XX век, когато достига информация за сходни проблеми и в Латинска Америка. През 60-те години на XX век годишно се регистрират средно около 25 инцидента и английските медии започват все повече да отразяват футболни безредици и повсеместно да използват етикета „футболни хулигани“. Появяват се и първите критики „срещу“, че по този начин се създава една „морална паника“ на публично равнище, която е непропорционална на действителния проблем¹³.

Започва да се прокарява разграничение между футболните „хулигани“ и истинските, автентичните „запалняковци“, за които медии, полиция, политици, съдии и футболни органи подчертават, че са основна жертва на безредиците и насилието, генерирани от малцинството на хулиганите. Спортният министър Колин Монихан (1987–1990) нарича хулиганите „раково образувание в иначе здраво тяло“¹⁴. Основният наратив в публичното пространство гравитира около това разбиране, като се формулира необходимостта от защита на играта

⁸ Ingle, S., M. Hodgkinson. When Did Football Hooliganism Start? *The Guardian* [online], 13.12.2001. Available from: <https://www.theguardian.com/football/2001/dec/13/theknowledge.sport> [viewed 14.02.2020].

⁹ Pearson, G. Fig Fact-Sheet Four: Hooliganism. *LiveinSoccer's blog* [online], 12.2007. Available from: <http://liveinsoccer.blogspot.com/2008/01/fig-fact-sheet-four-hooliganism-what-is.html> [viewed 14.02.2020].

¹⁰ Ingle, S., M. Hodgkinson. Op. cit.

¹¹ Ibid.

¹² Dunning, E., et al. (eds.). Op. cit.

¹³ Hall, S. The Treatment of “Football Hooligans” in the Press. In: Ingham, R., et al. (eds.) *Football Hooliganism: The Wider Context*. London: Inter-Action, 1978.

¹⁴ Armstrong, G., D. Hobbs. Tackled from Behind. In: Giulianotti, R., et al. (eds.). *Football, Violence and Social Identity*. London: Routledge, 1994, p. 234.

и обществото от футболните хулигани¹⁵, за да се легитимира необходимостта от все повече и по-рестриктивни мерки от страна на властите при управлението на футболните събития, включително превантивни мерки във връзка с рисковете за сигурност. В този контекст най-уязвими се оказват човешките права на футболните запалянковци, защото в този контекст те се оказват „постоянно заподозрени“ и дори превантивно третирани като футболни хулигани, така че да се ограничават тяхната свобода, право на личен живот, право на изразяване, право на събрания и демонстрации и т.н.

Стигматизирането и схематизирането на футболните хулигани в публичния дискурс влече след себе си и неадекватна защита на техните човешки права в различните юридически регулации. Интересното е, че този проблем изкрystalизира много повече в критичните анализи от различни хуманитарни области или интердисциплинарни изследвания – исторически, социологически, културологични и т.н., разкриващи многоизмерността на явленията на футболното хулиганство.

Тук можем да споменем социологическите анализи, които започват още през 70-те години на XX век от марксистка теоретична перспектива¹⁶, портретиращи футболните хулигани като мъже от работническата класа, които осмислят футболната игра като преживяване с тяхно активно участие, а не просто като зрелище за пасивната публика от средната класа. По тази линия актовете на футболно хулиганство се интерпретират като съзнателен опит на мъжете работници от работническата класа да си върнат играта, с която те се идентифицират, включително класово. През 80-те години на XX век футболното хулиганство се анализира и в парадигмата на фигуративната социология¹⁷, която измества фокуса от индустриалната революция¹⁸ и извежда тезата, че футболът процъфтява отчасти заради потенциала си да се приспособява към потребностите на обществото и натиска, упражняван от властта, а не да им се противопоставя и да се развива като субкултура. В този контекст се подчертава, че въпреки нарастващите прояви на хулиганство поне западните общества днес са по-цивилизовани и в тях има значително по-малко насилие, отколкото век по-рано¹⁹.

Има и изследвания, които стъпват върху значението на пространството като социално и културно понятие²⁰ и конципират футболното игрище с пространството, което осигурява отдушник на социалната енергия както за по-улегналите запалянковци, така и за онези,

¹⁵ Hall, S. Op. cit.; Stott, C., G. Pearson. Op. cit.

¹⁶ Clarke, J. Football and Working Class Fans: Tradition and Change. In: Ingham, R., eds. *Football Hooliganism: the Wider Context*. Inter-Action, 1978; Taylor, I. Football Mad: a Speculative Sociology of Soccer Hooliganism. In: Dunning, E., (eds.) *Sociology of Sport*. London: Routledge/Frank Cass, 1971.

¹⁷ Elias, N., E. Dunning. *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process*. Oxford: Blackwell, 1986; Murphy, P, J. Williams, E. Dunning. *Football on Trial: Spectator Violence and Development in the Football World*. London: Routledge, 1990.

¹⁸ Фокусът върху това, че урбанизацията, индустриализацията и натрупването на капитала спомагат за оформяне на идеята за „постиженията на мъжа“ – семеен мъж, който носи в себе си идеала за физическа смелост, рицарство и патриотични добродетели. Както аристократите организирани турнири с награди, за да обвържат и включат низшестоящите в обществото, така други се опитват да направят същото, като разпростират идеалите за уважаваната мъжественост до работническата класа.

¹⁹ Murphy, P., J. Williams, E. Dunning. Op. cit., p. 27.

²⁰ Bale, J. *Sport, Space and Society*. Routledge, 1993; Bale, J, *Landscapes of Modern Sport*. Leicester: Leicester University Press, 1994.

склонни към хулигански прояви. Има и анализи, които идентифицират т.нар. хулифенове²¹, или футболни запалянковци, които не заклеяват футболните хулигани, не се смятат за техни жертви, а приемат, че имат обща клубна идентичност. Игрището е и емблема на местна идентичност, от която традиционно клубовете са набирали своите поддръжници и на които все още разчитат по-малките клубове. Клубните шалчета, банери, песни и други рекламни материали представляват видим и разпознаваем израз на общностна идентичност. Доколкото понятията „дом“, „пространство“, „място“ остават важни и във века на глобализация, футболното игрище предлага място за среща и възможност за събиране с други еднородни граждани, предоставяйки на участниците нещо, което може да бъде наречено „символично гражданство“²².

Оказва се, че правото няма самостоятелен и собствен капацитет и механизми да осмисли и да отреагира на този проблем през първите години, в които се оформят рестриктивните мерки и политики на държавите по отношение на футбола, както и да преобърне тенденцията. Дори прегледът на практиката на ЕСПЧ по жалби на футболни запалянковци разкрива, че изключително рядко съдът установява нарушения на техните човешки права. Във всеки отделен случай ЕСПЧ разглежда жалбите на футболни запалянковци и преценява доколко наложените от публичната власт рестрикции са необходими и пропорционални на преследвани легитимни цели, включително да се предотвратят престъпления и да се защитят животът, здравето, общественият ред, правата и свободите на другите. Оплакванията на футболните запалянковци са в три посоки:

- за нарушаване на правото им на свобода и сигурност по чл. 5 от ЕКПЧ;
- за унижително и нечовешко отношение по чл. 3 от ЕКПЧ;
- за нарушена свобода на събранията и сдружаването по чл. 11 от ЕКПЧ.

Жалбите до Европейския съд в Страсбург основно засягат полицейските практики на превантивно задържане на футболни запалянковци, заподозрени в хулиганство. Досега обаче ЕСПЧ не е установил нарушение на правото на свобода и сигурност на жалбоподателите по чл. 5 от ЕКПЧ²³, защото признава широка дискреция на властите да осъществяват предварително задържане в рамките на закона.

²¹ Rookwood, J., G. Pearson. The Hoolifan: Positive Fan Attitudes to Football 'Hooliganism'. *International Review for the Sociology of Sport*, vol. 47 (2), 2010, pp. 149–164.

²² Holt, R. *Sport and the British*. Oxford: Oxford University Press, 1989.

²³ ЕКПЧ, чл. 5. *Право на свобода и сигурност*

1. Всеки има право на свобода и сигурност. Никой не може да бъде лишен от свобода, освен в следните случаи и по реда, предвиден от закона:

- a) законосъобразно лишаване от свобода по силата на постановление от компетентен съд присъда;
- b) законосъобразен арест или лишаване от свобода за неизпълнение на законосъобразно съдебно решение или с цел осигуряване на изпълнението на задължение, предписано от закона;
- c) законосъобразен арест или лишаване от свобода с цел да се осигури явяване пред компетентния съгласно закона орган, по обосновано подозрение за извършено престъпление, или когато задържането обосновано може да се смята за необходимо, за да се попречи на лицето да извърши престъпление или да се укрие, след като е извършило престъпление;
- d) лишаване от свобода на непълнолетно лице въз основа на законосъобразно решение, за да се осигури надзор с възпитателна цел или законосъобразно лишаване от свобода на такова лице, с цел да се осигури неговото явяване пред предвидената в закона институция;
- e) законосъобразно лишаване от свобода, с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести, както и на душевноболни лица, алкохолици, наркомани или скитници;
- f) законосъобразен арест или лишаване от свобода на дадено лице, с цел да се предотврати незаконното

В делото *Ostendorf срещу Германия*²⁴ ЕСПЧ не установява нарушение на държавата, като признава, че задържането на жалбоподателя от полицията за 4 часа е осъществено законосъобразно – за да се осигури изпълнението на „конкретното и специфично задължение на жалбоподателя да се въздържа от организираните на кавги между противостоящи групи хулигани на футболен мач“.

Жалбоподателят е привърженик на футболен клуб „Вердер Бремен“, редовно посещава футболните двубои на този клуб и от 3.09.1996 г. е регистриран в базата данни на полицията в Бремен като лице със склонност към употреба на насилие при спортни събития. След това, до 24.05.2003 г., са регистрирани осем различни инцидента във връзка с футболни двубои, в които е замесен и жалбоподателят. Той е регистриран и в национална база данни за лица, склонни към употреба на насилие при спортни събития, в която се включват лица, срещу които е образувано наказателно производство по разследване на престъпления, извършени при спортни събития.

На 10.04.2004 г. жалбоподателят и още около тридесет-четиридесет футболни привърженици пътуват с влак от Бремен до Франкфурт на Майн, за да посетят футболен мач. Полицията на Бремен предварително информира колегите си от полицията във Франкфурт на Майн за това, че група от около тридесет-четиридесет футболни привърженици, склонни към насилие при спортни събития, т.нар. „хулигани категория С“, планира да пътува от Бремен до Франкфурт на Майн. При пристигането им на Централна гара – Франкфурт на Майн полицията проверява самоличността на членовете на групата футболни привърженици от Бремен и за по-голямата част от тях установява, че са футболни хулигани със склонност към насилие. Нещо повече, жалбоподателят вече е идентифициран от полицията в Бремен като „водач на банда“ на хулиганите от Бремен. Полицията обисква членовете на групата и изземва доста на брой чифтове ръкавици, напълнени с кварцов пясък, средства, обичайно използвани в хулигански сбивания. Въпреки полицейската заповед да остане в групата, която трябва да бъде придружена до футболния стадион с цел да се предотврати организирането или започването на хулиганско сбиване, жалбоподателят се отделя от групата и се скрива в дамската тоалетна. Полицията го намира в заключена кабина на дамската тоалетна в заведението и около 14:30 ч. го арестува, изземва мобилния му телефон и го отвежда в полицейския участък, намиращ се в близост до футболния стадион. Правното основание за задържането на жалбоподателя е чл. 32, ал. 1, т. 2 от Закона за обществената сигурност и ред на провинция Хесен – разпоредба, която има за цел единствено предотвратя-

му влизане в страната, или на лице, против което се предприемат действия за неговото експулсиране или екстрадиране.

2. На всеки арестуван трябва незабавно да бъдат съобщени на разбираем за него език основанията за арестуването му и всички обвинения, които му се предявяват.

3. Всеки арестуван или лишен от свобода в съответствие с разпоредбите на параграф 1 с) на този член трябва своевременно да бъде изправен пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции, и има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда.

Освобождаването може да бъде обусловено от даването на гаранции за явяване в съда.

4. Всеки арестуван или лишен от свобода има право да обжалва законосъобразността на своето задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице.

5. Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в нарушение на изискванията на този член, има право на обезщетение.

²⁴ Решение от 7.03.2013 г. по дело *Ostendorf срещу Германия*, ЕСПЧ, Жалба № 15598/08.

ването на престъпления. Жалбоподателят е освободен около 18:30 ч. същия ден, един час след края на футболния двубой.

Жалбоподателят се оплаква пред ЕСПЧ, че превантивното му задържане във връзка с футболния мач на 10.04.2004 г. нарушава правото му на свобода, залегнало в чл. 5 от ЕКПЧ. ЕСПЧ изследва позициите на страните и представените доказателства и заключава, че полицията на Франкфурт на Майн разполага с достатъчно факти и данни, които да обосновават заключението на един обективен наблюдател, че жалбоподателят се подготвя и планира да участва в хулиганско сбиване, т.е. да извърши престъпления, сред които нанасяне на телесна повреда и нарушаване на общественото спокойствие. Така ЕСПЧ стига да извода, че превантивното задържане на жалбоподателя в настоящия случай може да се квалифицира като имащо за цел „да се попречи на лицето да извърши престъпление“ по смисъла на чл. 5, параграф 1, буква с) на ЕКПЧ²⁵. Съдът установява, че задължението на жалбоподателя да не организира и да не участва в хулиганско сбиване, по време на каквото често се стига до масови случаи на нанасяне на телесни повреди и нарушаване на общественото спокойствие, е важно задължение, което е възложено на жалбоподателя в интерес на обществото. Германия като ответник по делото изтъква, че полицията е длъжна да предотвратява хулигански сбивания както по време на седмичните футболни срещи на Федералната футболна лига на Германия, така и по време на други футболни шампионати. Следователно задължението да не се препятства мирното провеждане на тези спортни събития с голям брой зрители и да се защитава публиката от заплахи, особено за физическата ѝ неприкосновеност, е задължение със значима тежест с оглед обстоятелствата на случая.

Същата логика ЕСПЧ развива и по делото *S., V. и A. срещу Дания*²⁶, образувано по три жалби на трима датски граждани, чиито имена не са разкрити по тяхна молба. Тех-

²⁵ В практиката на ЕСПЧ има спор дали чл. 5, параграф 1, буква с) от ЕКПЧ в частта „законосъобразен арест [...] когато задържането обосновано може да се смята за необходимо, за да се попречи на лицето да извърши престъпление или да се укрие, след като е извършило престъпление“ се прилага само във връзка с наказателно производство и във връзка с явяване на съдебен процес, или може да се прилага и при „превантивното задържане“, без задържаният да е заподозрян в извършване на престъпление. Този спор е видим и в Особеното мнение на съдиите Lemmens и Jäderblom към Решение от 7.03.2013 г. по дело *Ostendorf срещу Германия*, ЕСПЧ, Жалба № 15598/08. Мнозинството съдии по делото *Ostendorf срещу Германия* смятат, че чл. 5, параграф 1, буква с) от ЕКПЧ „урежда само предварително задържане преди съдебен процес“ (т. 66–68); и че задържане по смисъла на чл. 5, параграф 1, буква с) от ЕКПЧ може да бъде постановено срещу „лице, което е осъществило наказуеми подготовителни действия за престъпление, за да се предотврати извършване на последното престъпление“ (§86). В Особеното мнение обаче съдиите се опират на най-ранната практика на ЕСПЧ в Решение от 1.07.1961 г. по дело *Lawless срещу Ирландия*, ЕСПЧ, Жалба № 332/57, в която се приема, че превантивното задържане, дори и във връзка с наказателно производство, може да бъде допустимо по силата на чл. 5, параграф 1, буква с) от ЕКПЧ (в същия смисъл са и Решение от 18.01.1978 г. по дело *Обединеното кралство срещу Ирландия*, ЕСПЧ, Жалба № 5310/71, т. 196; Решение от 6.11.1980 г. по дело *Guzzardi срещу Италия*, ЕСПЧ, Жалба № 7367/76, т. 102). През 1989 г. ЕСПЧ сменя този подход, без да дава обяснение защо, в Решението от 22.02.1989 г. по дело *Ciulla срещу Италия*, Жалба № 11152/84, т. 40, в която заявява следното: „подпараграф (с) позволява лишаване от свобода само във връзка с наказателно производство“, като се позовава на това, че подобно тълкуване е „очевидно от формулировката“. В този случай Съдът въобще не обяснява противоречието с произнасянето си през 1961 г. по делото *Lawless срещу Ирландия*, нито коментира непоследователната си практика в следващите решения. Едва в Решение от 22.10.2018 г. по дело *S., V. и A. срещу Дания*, ЕСПЧ (Голям състав), Жалба № 35553/12, 36678/12 и 36711/12, тази противоречивост е поставена във фокуса на произнасянето на Съда, за да бъде изяснена и преодоляна. Съдът намира, че натежават аргументите да се „прегърне“ тълкуването по делото *Lawless срещу Ирландия*.

²⁶ Решение от 22.10.2018 г. по дело *S., V. и A. срещу Дания*, ЕСПЧ (Голям състав), Жалба № 35553/12, 36678/12 и 36711/12.

ните твърдения са за предварително задържане в нарушение на чл. 5 от ЕКПЧ. И тримата жалбоподатели са задържани преди футболен двубой между Дания и Швеция, проведен на 10.10.2009 година. Преди мача полицията получава информация, че се подготвят улични сбивания между футболните хулигани. Тримата жалбоподатели са задържани за няколко часа на основание чл. 5, ал. 3 от Закона за полицията, без срещу тях да е образувано наказателно производство. В това свое решение ЕСПЧ обобщава предходната си практика кое предварително задържане може да се определи за „произволно“: „Един общ принцип, установен в практиката, е, че задържането е „произволно“, когато, макар и да е спазена буквата на националния закон, има елемент на недобросъвестност или измама от страна на властите“²⁷. Според Съда, „за да се приеме, че задържането не е произволно, не е достатъчно мярката да е изпълнена в съответствие с националния закон, но и следва да е необходима при обстоятелствата“²⁸. Освен теста за необходимост на задържането, в конкретния случай се проверява и дали е постигнат баланс между важноста на правото на свобода и важноста в едно демократично общество да се осигури непосредствено изпълнение на определено задължение²⁹. Съдът подчертава също така, че не може разширително да се тълкува „законосъобразен арест с цел осигуряване на изпълнението на задължение, предписано от закона“ по чл. 5, параграф 1, буква б) от ЕКПЧ, защото това би довело до „последници, несъвместими с идеята за правова държава (rule of law), от която цялата Конвенция черпи вдъхновение“³⁰.

Фактологията в *делото S., V. и A. срещу Дания* е различна от тази по *делото Ostendorf срещу Германия*, защото и тримата жалбоподатели спазват заповедите на полицията, а и в нито един момент те не са предупреждавани, че трябва да се въздържат от определени действия. У тях не са намирани и средства, които се използват при сбивания на футболни хулигани, а и те не са иницирали, нито са участвали в каквито и да е такива инциденти по-рано³¹. ЕСПЧ изследва въпроса дали предварителното задържане на футболните запалняковци е било законосъобразно. В тази връзка подчертава, че след като няма явна необоснованост и произволност, ЕСПЧ няма как да оспорва тълкуването на вътрешния закон според националните съдилища, според преценката на които в случая предварителното задържане е било в съответствие с материалния и процесуалния закон на Дания³².

Съдът не вижда причина и да поставя под въпрос заключенията на датските съдилища, че жалбоподателите са били задържани, тъй като полицията е имала достатъчно основания да смята, че те са подбуждали други да започнат сблъсъци с шведски футболни запалняковци в центъра на Копенхаген. Според свидетелските показания на полицейски главен инспектор пред националния съд намерението на полицията е било, първо, да говори с различните групи, за да направи опит да ги успокои. А след първите сбивания полицията планира да задържа само подбудители, като преценката кой е такъв, е правена на място в зависимост от действителното поведение на лицата. След като не е представено никакво

²⁷ Пак там.

²⁸ Пак там, т. 77.

²⁹ Този баланс е утвърден трайно в практиката на ЕСПЧ в делата, вкл. на български граждани. Виж Решение от 25.09.2003 г. по дело *Василева срещу Дания*, ЕСПЧ, Жалба № 52792/99, т. 37; Решение от 22.05.2008 г. по дело *Илия Стефанов срещу България*, ЕСПЧ, Жалба № 65755/01, т. 71.

³⁰ Решение от 22.10.2018 г. по дело *S., V. и A. срещу Дания*, ЕСПЧ (Голям състав), Жалба № 35553/12, 36678/12 и 36711/12, т. 83.

³¹ Пак там, т. 63.

³² Пак там, т. 148.

доказателство за недобросъвестност или небрежност от страна на националните власти – и полицията, и съдилищата, при прилагането на относимото законодателство, ЕСПЧ няма как да стигне до противоположен извод.

Интересното в това решение на ЕСПЧ по *делото S., V. и A. срещу Дания* е, че е потвърдена широката дискреция на държавите да осъществяват предварително задържане и да преценяват кога е налице риск за нарушаване на обществения ред и опасност за сигурността на останалите. Макар и датският Закон за полицията да не конкретизира никакви престъпления, които жалбоподателите следва да се въздържат да осъществяват, ЕСПЧ намира, че в датското законодателство има достатъчно разпоредби, които задължават лицата да не започват сбивания и да не се включват в никакви форми на насилие, които нарушават обществения ред. Същевременно неизпълнението на тези задължения е криминализирано, така че е изпълнено и изискването предварителното задържане да е свързано с конкретен вид престъпление. В крайна сметка ЕСПЧ стига до извода, че заключенията на националните съдилища по това дело са достатъчни, за да удовлетворят външен обективен наблюдател, че когато задържа жалбоподателите, датската полиция е имала всички основания да смята, че те са участвали в организирането на сблъсъци между футболни хулигани. Така според практиката на ЕСПЧ се оказва, че не е необходимо едно лице да има регистрация или персонална история като футболен хулиган, за да бъде задържано от полицията с подозрението, че е такъв и има намерение да организира масови безредици и нарушаване на обществения ред.

Европейският съд в Страсбург е разглеждал и жалба за нечовешко и унизително отношение към футболни запалянковци в нарушение на чл. 3 от ЕКПЧ³³. *Делото Hentschel and Stark срещу Германия*³⁴ е свързано с проведен на 9.12.2007 г. футболен мач в Мюнхен, след края на който полицията блокира с кордон за 15 минути платформата, на която се намират поддръжниците на единия футболен отбор, за да предотврати тяхното излизане от стадиона и среща с поддръжниците на другия отбор.

Според първия жалбоподател г-н Хенчел, той напуснал платформата след вдигане на блокадата и докато вървял към изхода, група полицаи, облечени в черни униформи, се затичали с вдигнати полицейски палки към излизащите зрители. Някои от полицаите започнали да удрят зрителите с палките без никакво предупреждение. Самият той бил ударен с палка по главата, което води до кървяща рана зад ухото му, заради което се наложило да получи спешна помощ от парамедици в линейка, паркирана наблизко. Наложило се и допълнително лечение в болницата на родния му град.

Вторият жалбоподател – г-н Щарк, също, преди да излезе от стадиона, е бил хванат за рамото от полицаи, който използвал отблизо лютив спрей срещу лицето му. След това е паднал на земята и бил ударен по лявата ръка с полицейска палка. В резултат на това лицето му е било известно време подуто и зачервено и го е боляла ръката. И двамата жалбоподатели разпознали, че са нападнати от полицаи, но нямало как да ги идентифицират, защото всички имали идентични униформи с каски, на които липсвали техните имена или други обозначителни знаци.

Пред ЕСПЧ немската държава развива друга версия за фактите по случая, като твърди, че блокадата е била вдигната заради агресивното поведение на някои от зрителите и натиска, оказан върху полицейския кордон. Когато поддръжниците от платформата се насочили

³³ ЕКПЧ, чл. 3. *Забрана на изтезанията. Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унизително отношение или наказание.*

³⁴ Решение от 9.11.2017 г. по дело *Hentschel and Stark* срещу Германия, ЕСПЧ, Жалба № 47274/15.

към изхода, срещу тях били изправени полицейски части, които били извикани за подкрепление на кордона. Впоследствие някои от футболните хулигани продължили с агресивни действия към полицаите и ги провокирали, като в крайна сметка било арестувано едно от тези лица, а двама полицаи получили леки наранявания. След минути полицията омиротворила ситуацията и поставила под контрол излизащите зрители. Немското правителство оспорва разказите на жалбоподателите и твърди, че липсват достоверни доказателства, че жалбоподателите са преднамерено удряни от полицейски служители и че съответните наранявания са резултат от полицейската операция.

След като немската преса отразява случая и футболни запалняковци, включително първият жалбоподател, подават жалби, започва официално разследване за полицейско насилие. В разследването са включени и материали от подбрани видео записи, направени от полицията по време на инцидента. Прокурорът признава, че са събрани доказателства, че някои полицаи са използвали полицейски палки срещу зрители, включително жени и деца, по непропорционален начин и без официална заповед или одобрение. Стига до заключението обаче, че разследването не може да свърже конкретните актове на насилие с определени полицейски служители, нито да установи дали е било оправдано използването на сила. Не било възможно нито да се установи дали нараняванията на жалбоподателите са причинени от полицейски служители, нито да се идентифицират конкретни заподозрени полицаи. Поради това наказателното производство било прекратено, но след жалба, че видео материалите са фрагментарни и не са разпитани полицейските служители, разследването отново било възобновено. Впоследствие обаче, според жалбоподателите в Страсбург, част от видео материалите, които показват непропорционално полицейско насилие, са били изтрети и нямало как да бъдат възстановени. След като са заличени видео записите, нито наказателното производство можело да бъде доведено докрай, нито ЕСПЧ разполага с достатъчно доказателства за твърдените от жалбоподателите факти.

Така по този казус ЕСПЧ не установява нарушение на забраната за жестоко, нечовешко и унижително отношение по чл. 3 от ЕКПЧ в материалноправен аспект, а само в процесуален аспект заради недостатъчните усилия на немските власти да проведат ефективно разследване по твърденията на жалбоподателите, включително да идентифицират полицаите, които били с каски и нямали никакви имена или други знаци.

Подадените жалби за нарушение на правото на събрания и сдружаване на запалняковци по чл. 11 от ЕКПЧ³⁵ също са неуспешни. Например по делото *Association Nouvelle Des Boulogne Boys срещу Франция*³⁶ ЕСПЧ намира жалбата за явно неоснователна, поради което и недопустима. В този случай футболен клуб „Пари Сен Жермен“ е разформирован от френските власти, след като разгъва особено обиден плакат „безработни, недорасли педофили“ по време на финал на френската купа, пряко предаван по телевизията. Съдът при-

³⁵ ЕКПЧ, чл. 11. Свобода на събранията и сдружаването

1. Всеки има право на свобода на мирните събрания и на свободно сдружаване, включително правото да образува и членува в професионални съюзи за защита на своите интереси.

2. Упражняването на това право не подлежи на никакви ограничения, освен на тези, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната или обществената сигурност, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защитата на здравето и морала или на правата и свободите на другите. Този член не изключва въвеждането на законни ограничения върху упражняването на тези права от служещите във въоръжените сили, полицията или държавната администрация.

³⁶ Решение от 7.03.2011 г. по дело *Association Nouvelle Des Boulogne Boys срещу Франция*, ЕСПЧ, Жалба № 6468/09.

ема, че мярката по прекратяване на клуба е пропорционална на преследваната легитимна цел да се предотвратят безредици или извършване на престъпление.

Всъщност практиката на ЕСПЧ отваря широко поле за дискреция на държавите за намеса в човешките права на футболните запалянковци със съображения за опазване на обществения ред и сигурността. Най-общо е призната възможността за задържане на определено място за известен период от време и при липса на съгласие от страна на задържания, когато това е необходимо за контрол на тълпи по време на спортни събития. В този смисъл може да се приеме, че индивидуалните права на футболните запалянковци отстъпват пред мерките за сигурност на държавите, доколкото последните са пропорционални на съответни легитимни цели.

Това не означава, че напредък в регулациите на футболното хулиганство в посока по-адекватна защита на човешките права е неосъществим. Този напредък обаче не се генерира от юридическата и съдебната практика, а по-скоро е резултат от множеството анализи, политически, академични и др., стимулирани от заинтересуваните да решат проблема футболни клубове и анализатори. През последните години вече е безспорно, че Конвенцията от 1985 г. е морално остаряла, а практиките, заложи в нея, могат да доведат до обратен ефект – ескалация на насилието и безредиците вместо тяхното предотвратяване. През 2016 г. е приета нова Конвенция № 218 на Съвета на Европа от 3.06.2016 г. за интегриран подход за безопасност, сигурност и услуги при провеждане на футболни срещи и други спортни мероприятия, ратифицирана и влязла в сила за България от 1.11.2017 година. Фокусът в новата конвенция не е само върху противодействие на безредиците, а върху създаване на сигурна, безопасна и гостоприемна среда за провеждане на футболни мероприятия и насърчаване на партньорство между всички заинтересувани страни. Идеологически новата конвенция не стъпва върху стигмата на футболно хулиганство, а върху разбирането, че основна цел трябва да бъде опазване на сигурността, включително защитата на правата на футболните запалянковци. Как точно това ще се осъществи на практика, предстои да видим.

DO FOOTBALL HOOLIGANS HAVE HUMAN RIGHTS?

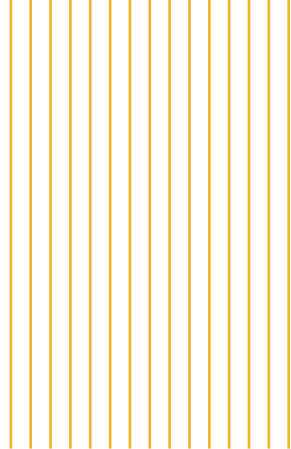
Deyana Marcheva³⁷

Human rights are the “last utopia” of our time that achieved contemporary prominence on the ruins of the last political utopias of twentieth century. All the international projects after World War 2 aspire to achieve a just balance between the basic individual rights and public interest. The human rights protection mechanisms introduce exceptions and qualifications to most of the human rights to allow for their restrictions proportional to the legitimate aims of the states. This article explores the human rights of the football hooligans starting with an analysis clarifying the his-

torical, cultural and sociological aspects of the term “football hooligan”. Afterwards a detailed review of the case law of the European court of human rights is offered to reveal the status of the so called football hooligans as people whose basic rights could be restricted by the states upon wide discretion of the national authorities.

Keywords: Football, Hooligan, Brawls, Human Rights, ECHR, Preventive Detention, Prohibition of Inhuman or Degrading Treatment, Wide Discretion of Authorities

³⁷ Deyana Marcheva, PhD, Senior Lecturer of Administrative Law and Administrative Procedure, Law Department, New Bulgarian University, deyana.marcheva@gmail.com.

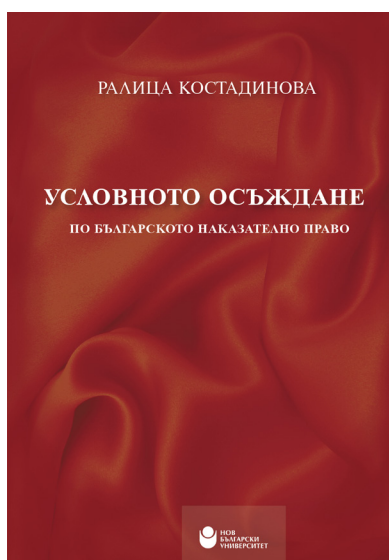
**НАУЧЕН
ЖИВОТ**

**SCIENTIFIC
LIFE**

РЕЦЕНЗИЯ ЗА КНИГАТА НА РАЛИЦА КОСТАДИНОВА „УСЛОВНОТО ОСЪЖДАНЕ ПО БЪЛГАРСКОТО НАКАЗАТЕЛНО ПРАВО“

Ралица Илкова¹

„Понеже първоначалното престъпничество е повечето случаи случайно, то обществото не трябва да бърза, да препречва пътя на първоначалния престъпник, да се повърне сам към доброто. Прибързаната сила на закона може да произведе често пъти обратния резултат: да хвърли безвъзвратно към пътя на злото един човек, който може би при други условия би бил полезен член на обществото“²

¹ д-р Ралица Илкова, доцент по Наказателно право, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, r_ilkova@abv.bg

² Йовев, Д. *Българско наказателно право*. София: Придворна печатница „Братя Прошекови“, 1899, 393–394, цит. от Костадинова, Р. *Условното осъждане по българското наказателно право*. София: Нов български университет, 2019, с. 23.

През 2019 г. излезе от печат хабилитационният труд на гл. ас. д-р Ралица Костадинова, посветен на условното осъждане по българското наказателно право³. Монографичното изследване е продължение на дългогодишния интерес на д-р Костадинова в научната област⁴ и е убедително доказателство за изключителната широта и задълбоченост на научните търсения, прецизност и добросъвестност на научния анализ на автора. Книгата ще обогати със знания всеки, който проявява интерес в областта на наказателното право, и ще го впечатли с изключително приятния стил на автора, с който поднася сериозната, сложна и обемна наказателноправна проблематика.

Монографичният труд представлява и безспорен принос в наказателноправната теория. Убедено може да се твърди, че авторът е концентрирал научните си търсения в научна област – условното осъждане, която до момента не е била предмет на цялостен и задълбочен научен анализ, но същевременно е с голямо практическо значение, особено за право-раздавателните органи. Условното осъждане е институт с изключително широко приложно поле⁵ и някои юристи биха могли да сметнат, че дългогодишното му широко приложение е довело до унифициране на съдебната практика и безпроблемното му прилагане. Авторът ни доказва, че това далеч не е така. В книгата са разгледани редица проблеми пред приложението на условното осъждане, като са предложени разрешения, възприемането на които би могло да обогати и уеднакви практиката на съдилищата.

³ Виж Костадинова, Р. *Условното осъждане по българското наказателно право*. София: Нов български университет, 2019, ISBN 978-619-233-068-2. Изданието е с общ обем от 273 страници; справката за литературните източници съдържа 205 заглавия; бележките под линия са общо 603 на брой; посочени са релевантните нормативни актове и съдебна практика.

⁴ От същия автор по темата виж още: Костадинова, Р. Възникване и развитие на условното осъждане в България (1904–1968 г.). В: *Знанието – традиции, иновации, перспективи. Том втори*. Бургас, 2013, 135–141; Костадинова, Р. Безусловното осъждане на „Условното осъждане“. В: *Законът на правото или правото на закона*. София: Нов български университет, 2016, 151–157; Костадинова, Р. Особенности на отложеното изпълнение на наложено наказание в българското наказателно законодателство. В: *Наказателното законодателство – традиции и перспективи. Сборник доклади от международна конференция*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2016, 199–211; Костадинова, Р. Производството по трансфер на пробационни мерки, В: *Сборник доклади от годишна университетска научна конференция*. Велико Търново: Издателски комплекс на Националния военен университет „Васил Левски“, 2017 (6), 177–187; Костадинова, Р. Трансфер на пробационни мерки в Европейския съюз. В: *Сборник: 25 години Департамент „Право“*. София: Нов български университет, 2017, 197–205.; Костадинова, Р. Особенности на наложеното наказание за прилагане на условно осъждане по българското наказателно право. *Годишник на Департамент „Право“*, год. V, 2017, 292–311; Костадинова, Р. Предходната съдимост на деца като пречка за прилагане на условно осъждане. *Годишник на Департамент „Право“*, год. VI, 2018, 366–383; Костадинова, Р. Модерната сигурност и взаимното признаване на решения за пробация и алтернативни санкции в Европейския съюз. В: *Сборник научни трудове. Международна научна конференция „Модерна сигурност и съвременни технологии“*. София: Нов български университет, 2019 (2), 404–411; Костадинова, Р. Институтът на условното осъждане като проявление на принципа на хуманизъм в наказателното право. В: *Правата на гражданите и тяхната защита*. София: Нов български университет, 2019, 529–536; Костадинова, Р. Институтът на условното осъждане според Наказателния кодекс от 1968 г. *Научни трудове на УНСС*, 2020, № 2, 51–66.

⁵ Както е посочено и от автора, по данни на Националния статистически институт през 2016 г. са били осъдени общо 28 301 лица; на 22 356 от тях е било наложено наказание лишаване от свобода за срок до три години; по отношение на 16 548 лица (или общо 74% от осъдените) е приложен институтът на условното осъждане (по-подробно виж с. 16).

Ценен принос представлява изследването на уредбата на сходни институти в други законодателства. Авторът е направил сравнителноправен преглед на уредбата на институти не само в държави членки на ЕС, но и в много други страни. Изследването в тази насока е много задълбочено, пунктуално и дава възможност за извеждане на добри практики в насока на усъвършенстване на българския наказателен закон. По този начин изследването би могло да допринесе значително за усъвършенстване на наказателното законодателство.

В структурно отношение книгата съдържа четири глави. Най-напред са изяснени възникването и историческото развитие на моделите на условното осъждане в европейското законодателство и у нас в отделните обществено-исторически периоди. На задълбочен анализ е подложена правната същност на института, като е направено разграничение с другите институти на освобождаване от изтърпяване на наложено наказание. Последователно са разгледани – с нужната детайлност и пълнота – предпоставките за условно осъждане, предвидени в закона, както и режимът на условно осъждане. Това е първо изследване в тази научна област, поради което и приносният му характер е безспорен.

Внимание е отделено и на трансфера на пробационните мерки по време на условното осъждане в Европейския съюз – въпрос, който тепърва се поставя на вниманието на правоприлагащите органи. Това е първото научно изследване в областта и поради това – особено ценно за практикуващите юристи.

Книгата ще е полезна на практикуващите юристи – съдии, прокурори, следователи, разследващи органи, адвокати, които взимат участие в разглеждане на наказателни дела, на студентите от правните факултети в страната и на всички, за които материята представлява интерес.

A REVIEW FOR RALITSA KOSTADINOVA'S BOOK "SUSPENDED SENTENCE UNDER BULGARIAN CRIMINAL LAW"

Ralitsa Ilkova⁶

The review is dedicated to the monograph entitled "Suspended Sentence under Bulgarian Criminal Law" by Ralitsa Kostadinova. In the book the author has pointed her scientific research in an academic area, namely that of suspended sentence, which so far has not been subject of a thorough and in-depth scientific analysis in Bulgar-

ia, but at the same time it is of great practical significance in particular with regard to the work of the judicial bodies. The monograph under review undoubtedly contributes to the criminal legal theory.

Keywords: Criminal Law, Suspended Sentence, Criminal Legal Theory

⁶Ralitsa Ilkova, Associate Professor in Criminal Law, Sofia University "St. Kliment Ohridski", r_ilkova@abv.bg.

ОБЗОР НА СЪБИТИЕ: ПРЕДСТАВЯНЕ НА КНИГИТЕ НА КРИСТИАН ТАКОВ „ИСТИНА И СПРАВЕДЛИВОСТ“ И „КРИСТАЛИ“

Деяна Марчева¹

През 2019 г. издателство „Сиби“ публикува две книги, в които е събрано публицистичното и културното наследство на Кристиан Таков благодарение на усилията на съставителя Радомир Мирчев, редакторите Наталия Гуджева и Росен Григоров, коректора Нели Германова и художника Кирил Златков.

„Истина и справедливост“ е сборник, в който са включени негови спомени за значими юристи, текстове от личния блог на Кристиан Таков в интернет, негови публични обръщения, интервюта, коментари за медии и др.

„Кристали“ е сборник, в който е събрана есенцията на красивото слово на Кристиан Таков по темите за правото, закона и съдебната система, за политиката, гражданското общество и протеста, за справедливостта, нормалността и държавността, за морала, разума и човешката природа. В книгата са публикувани и снимки, които представят заниманията на Кристиан Таков с фотография.

Книгите на Кристиан Таков „Истина и справедливост“ и „Кристали“ бяха представени на 16.05.2019 г. от издателство „Сиби“ в Аулата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

На това събитие в памет на Кристиан Таков неговите колеги и приятели адвокат Валентин Брайков, журналистката Росица Михова и съдия Калин Калпакчиев изнесоха слова, които „Юридическо списание на Нов български университет“ публикува с тяхно разрешение.

¹ д-р Деяна Марчева, главен асистент по Административно право и процес, департамент „Право“, Нов български университет, deyana.marcheva@gmail.com.

СЛОВО НА ВАЛЕНТИН БРАЙКОВ²

Би било жалка самонадеяност да се състезавам с тези, които вече блестящо представиха двете му книги. Ще се опитам да се присъединя към този празник от друг ъгъл – като свидетелствам за някои ненаписани вълнения, пориви и случайни искри, които са духовните корени на неговото слово. аз бях обещал тези неща да не ги казвам, но днес виждам, че мълчанието е грях, и затова моля Духа му за прошка.

В центъра на неговата вътрешна вселена беше борбата със злото. Той знаеше, че страданието и злото не могат да бъдат изкоренени, но мечтаеше България да се превърне в земята на разтревоженото, уплашеното и респектираното зло. Изпитваше непоносима болка от представата за България като спа курорт на примитивното зло и като царство на кривите огледала. Бореше се поне за едно почтено и достойно реми между справедливостта и произвола. За него нямаше значение каква конкретна човешка маска носи злото и затова се въздържахше от поименни атаки. Като германист предпочиташе дявола на Фауст, а не балканския звяр с боздуган от камък. Обичаше да цитира Ханс Келзен, че *„всяка шайка разбойници си има правила, но тези правила не са право, защото не възпяват справедливо съжителство“*. В тази връзка Кристиан припомняше ирландските бунтовници от „Хенри VI“ на Шекспир, които се заклеват, като дойдат на власт, първо да избият всички юристи. Или споменаваше гората, която тръгва срещу Макбет. *„Но преди да тръгне тази гора срещу Макбет, казваше той, нали някой трябва да я посади – затова аз преподавам.“* Всъщност Кристиан остави на нас да се грижим за тази негова гора.

На него дължим публичното внимание към разликата между закон и право. Правото е целият храм, а отделната норма е само една тухла, с която можеш да градиш и храм, и подслон за разврат. Оттук и призивът му да пазим правото дори от закона.

Той беше убеден, че злото има нужда от маската на правото, защото чрез тази правна маска злото иска да сломи съпротивата и да внуши търпение, подчинение и дори уважение към себе си като към нещо уж необходимо и неизбежно. *„Битката за право, казваше Кристиан, е битка за извора на човешката съвест, това е битка за светлината.“* Така преведе на български език есето на Рудолф фон Йеринг „Битката за право“.

Кристиан не беше стерилна икона, но се вглеждаше в икони, защото беше достоен за името си. Запомнил съм го като чаровен грешник, поклонник на умерените грехове, с които се опитваше да живее в динамично примирие. У него нямаше егоизма на обречения болен, който се опитва да налага всичко от живота. Като истински духовен аристократ, той се возеше на времето и го наблюдаваше с интерес. Веднъж ми обърна внимание, че на всички икони св. Георги забива копието в устата на дракона, а не просто му реже главата. *„Знаеш ли защо е така, попита той, защото опасното на Сатаната не са зъбите и ноктите, а словото, излизащо от устата му, и затова там трябва да се забие копието на истината.“*

² Валентин Брайков е член на Софийската адвокатска колегия. Словото на адв. Брайков е публикувано в личния му сайт непосредствено след събитията, виж <http://www.braykov.com/bg/post/publication/131>, както и в електронното издание „Грамада“ на 17.05.2019 г. [прегледан на 6 юни 2020].

Друг път го срещнах, бучеше като прекипял чайник. „Защо, бе, какво е станало?“ А той ми вика: „Нали помниш онзи стих на Ботевите четници от „Тих бял Дунав“: „Ний летиме за България помощ да дадем!““. Само че емигрантската тълпа на софийското летище друга песен пеят: „Ний летиме от България да се отървем“[...] Онези и тези една нация ли са?“. Затова решил да участва в политическото приключение „Да, България!“. Кристиан страдаше, че българинът обича правата на демокрацията, но не и нейните задължения. Според него всеки академичен шедевър ставал фарисейски прах, ако е последван от поредна победа на олигарх в Касационния или Конституционен съд.

Дойде ред да ви издам една наша съкровена несбъдната мечта: мечтаехме да направим в 272-ра аудитория една небивала за България лекция по гражданско право. Каква точно? Ами като прожектираме на екрана вълшебни откъси от опери на Моцарт, Доницети и Россини – за да кажем на младите колеги, че етажната собственост се е появила и чрез индивидуална разпродажба на отделни оперни ложи. И да им припомним, че самият Моцарт е роден в етажна собственост – на третия етаж на *Getreidegasse 9* в Залцбург. После да видят как доктор Дулкамара на Доницети продава любовния си еликсир, за да помислят каква е тази продажба, с колко и какви пороци и как биха я наказали днес. Или да съпоставят влюбения граф Алмавива от „Севилският бръснар“ с похотливия граф Алмавива от „Сватбата на Фигаро“, както и ролята на нотариусите при завещания и брачни договори. Също да им покажем картините „Брачен договор“ на Ян Стен и Уилям Хогарт от началото на XVIII век и да сравним двете епохи. Накрая всички да отидем и да се напием в известния австрийски град с името на Иск: Klagenfurt = Исковград, защото австрийци консултираха днешния български Граждански процесуален кодекс.

Мисля, че подходяща епитафия за Кристиан Таков би била: ПОЗНАХМЕ ТЕ, КОГАТО ТЕ ЗАГУБИХМЕ!

В заключение: книгите на Кристиан ни върнаха нещо, което считахме за безвъзвратно ограбено от патологични крадци и професионални предатели – тези книги ни върнаха смисъла на страданието след 1990 година. Те доказват евангелската истина за самостоятелно битие на словото. Неговото слово хвърля искри към изсъхналите ни души – като опашката на отдалечаваща се комета. Книгите му се напипват със затворени очи на библиотечния рафт, защото там те просто греят. Препоръчвам в близко бъдеще и тяхно дигитално издание. А за нас, живелите редом с него, остава интимното щастие: *Да слезеш в избата на душата си и да си налееш чашка сладък спомен.*

СЛОВО НА КАЛИН КАЛПАКЧИЕВ³

В „Истина и справедливост“ и в „Кристали“ са думите, които Кристиан Таков често споделя в публичните си изяви и в приятелски разговори. Не спестява нищо от това, което мисли, или както сам казва: *„не се чувствам виновен, че назовавам нещата със собствените им имена“*. Словото и делата му са едно цяло. Поради това моралният му авторитет е неоспорим и недостижим.

„Кристали“ носят свой аромат, отличават се с изразна прецизност, духовна изтънченост, морална и честна позиция, с неповторимия стил на Кристиан Таков – усета към думите, иронията.

„Времето е особено, но не се лъжете. Времената винаги са били особени“, ни казва Кристиан. Неговият трезв, остроумен и съдържан поглед върху действителността респектира и го отличава, бележи неговото поведение, което ни вдъхновява да не се отчайваме, тогава когато промяната и доброто настъпват бавно.

Разумните и обезоръжаващи аргументи съчетава със „справедливия гняв“, с който открито критикува решението на Конституционния съд в текста си *„Успелият млад човек и неуспелият Конституционен съд“*. Не загърбва истината пред личния си комфорт. Мнозина не го разбират. Уверен е, че с поведението си *„дава пример не на безстрашие, а на откритост и отрицание на страхливостта, която се насажда и намира много добра почва“*. Защото *„не са виновни само тези, които насаждат страхливостта, а и онези, които с удоволствие я приемат в собствената си градина“*.

Кристиан пое, без да се замисли, риска да се кандидатира за член на Висшия съдебен съвет, номиниран от граждански организации. След това написа: *„Отдавна вече не съм привърженик на глуповатия и нетърпелив принцип „Всичко или нищо“. По-добре нещо. По-добре постепенно, нежели никак. Който засажда дърво, знае, че вероятно друг ще ползва сянката му“*. Никой от народните представители не се осмели да внесе кандидатурата му, което само подчерта силата на неговия морален акт.

На нетърпеливостта ни за бързи и осезателни промени в съдебната власт и обществото Кристиан отговаряше със спокойна усмивка: *„Не е нужно да чакаме велики промени. Достатъчно е да започнем с малки, но неотклонни стъпки. Често те се оказват достатъчни“*. Ненавижда революциите, *„защото разместват пластове, промотират случайните лица, рушат цивилизационни достижения и в тях силата надделява над правдата“*. Това не са само думи – в работата си като председател на Арбитражния съд към Българската търговско-промишлена палата Кристиан обмисляше и успя да проведе смели и честни реформи.

Запомнил съм вярата, която Кристиан има в хората – *„Да обичаме и да вярваме в хората, защото засега сериозна алтернатива не се е очертала“*. Отрича отровното въздействие на омразата и призовава да *„различаваме човека от делата му и да не отричаме никому шанса да се покае, поправи, развие“*.

Често се обявява срещу глупостта и в защита на разума. Но зове да разобличаваме злото с мъдрост, смелост и неотклонност. Крайностите на правния позитивизъм разглеж-

³ Съдия.

да като „изродила се логика, осиротяла в своята самодостатъчност“ и скрити зад удобното оправдание „Законът така гласи, такъв е законът!“. Нека винаги си задаваме въпроса „А ти за какво си?“, ако законът ни изглежда „такъв“.

Провокира с идеята за приватизация на обвинението, но честно разкрива плюсовете и минусите от реализирането ѝ. Обича да припомня, че „на всеки сложен въпрос има поне един прост, ясен, лесен за разбиране погрешен отговор“. И насърчава критичното мислене – извън утвърдените заблуди и удобни клишета.

Кристиан вярва в съда, защото „правораздаването е свещеноедействие, защото голяма част от съдиите са жреци, а не попове, защото последното му лично институционално упование е в българския съд“, но изразява тревогата си, че „ако съдът дезертира от длъжността си, той трайно фрустрира хората, убива вярата им и ги развращава. Ако е на мястото си, прави ги силни“.

Призовава за гражданска активност, с вдъхновение, но и с реализъм. „Да бъдем търпеливи и постоянни, защото доброто има непрекъсната необходимост в него да се влага енергия, за да продължи да съществува.“

Отчаяние и надежда. Между отсеченото дърво на ъгъла на „Каравелов“ и „Шести септември“ и спасеното дърво на ъгъла на „Каравелов“ и „Графа“. И все пак спасеното дърво ни дава надежда, че ще бъдем. Така и в стиха на Збигнев Херберт: „Дървото подкопавва / стената със своите корени. След сто, двеста години ще има вече / малко прозорче“.

„Кристали“ на Кристиан Таков са голямо вдъхновение за всички нас.

„Кристали“ на Александър Геров ни дават увереност:

*Когато времето кристализира,
остават само трайните неща:
една голяма любов,
едно голямо вдъхновение,
една голяма саможертва.*

Перифразирайки Йосиф Бродски, можем да кажем: едно е съвсем сигурно – че морални авторитети като Кристиан Таков правят историята поносима.

СЛОВО НА РОСИЦА МИХОВА⁴

Кристиан обичаше писалките – обичаше онези старомодни изящни инструменти за писане, до които всяка клавиатура изглежда като грозноват, грубо скован нар, на който не би поседнала нито една муза.

Обичаше тяхната непреходна елегантност. Обичаше ексцентричната им в своята непрактичност красота.

Всъщност обичаше ги, без да обяснява защо. Вероятно защото мислеше, че педантичната дисекция на всяко чувство е най-сигурният начин да го убиеш. Вероятно защото знаеше, че *„това, за което намираме думи, е вече мъртво в сърцата ни“*. Обичаше ги с постоянството на възрастния и с удивлението на дете. Обичаше да им се любува, изложени дискретно на някоя витрина. Обичаше да ги ползва под любопитния поглед на лампата на бюрото си. Обичаше да си мисли и говори за тях, да ги получава, да ги подарява.

Обичаше възможно най-тънките от всички писци, зад чиято деликатност се криеше неподозирана издръжливост. Обичаше различните цветове мастило, защото животът е твърде многолик, за да бъде описван монохромно.

Обичаше да ги държи в ръце, знаейки, че друг ги е държал преди него и друг ще ги държи след него – все едно са стара италианска цигулка... или палка за щафетно бягане.

Просто обичаше писалките. По необяснима причина. Или поради безброй причини, както е с всяка любов.

Но сега, всеки път, когато пръстите ми се реят неуверено над клавишите, си мисля, че всъщност най-много ги обичаше заради изкушението на риска, който човек поема с тях... Заради предизвикателството да напишеш изречението на живота си със замах, решително и смело, но с ясното съзнание, че имаш право на един-единствен опит без никаква възможност да изтриеш грешките... И че веднъж положено, мастилото ще остане завинаги или като калиграфски знак, или като петно.

Неговият почерк бе безупречно чист.

⁴ Журналист.

EVENT OVERVIEW: PROMOTION OF CHRISTIAN TAKOFF'S BOOKS "TRUTH AND JUSTICE" AND "CHRYSTALS"

Deyana Marcheva⁵

In 2019 SIBI Publishing House issued two book collections of the interviews, public speeches, comments and other texts from the personal blog of the most prominent jurist Mr. Christian Takoff. His colleagues and

friends – the lawyer Mr. Valentin Braykov, the journalist Ms. Rossitsa Mihova and the judge Mr. Kalin Kalpakchiev delivered speeches at the event, which the Law Journal publishes with their consent.

⁵ Deyana Marcheva , PhD, Senior Lecturer of Administrative Law and Administrative Procedure, Law Department, New Bulgarian University, deyana.marcheva@gmail.com.

